

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Matiye ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji la Jəju ki Matiye ndangi

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Matiye ndangi e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji ki so, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. NGa ningə, ta je ngay ki Matiye əl, toi me Poy Ta ti ki Maji la Jəju ki Marki ndangi noo to. J-a j-ingə:

MBə la Ja Batisi ki ilə (3.1-12);

Batəm la Jəju ki na ki su na-e (3.13-4.11);

Kilə je ki Jəju ra-de dɔnangi Galile ti, adi e kilə mbe Poy Ta ki Maji, ndo kosi dije ne, ki kaji njé moy je (4.12-18.35);

Kosi do rəbi ti mba kaw ki Jorijaləm (19-20);

Jorijaləm ti, Jəju ra ndo ngay al, ra ndo ki asi dimasi kare be par, ningə təl ta ndo je ləne ki ta ki gangi ki dije gangi dɔe ti, təli-e-n, 6a go ti, j taa lo koy, tee adi dije ooi-e ki lo lo (21-28).

Nə kare ki to ta dangi, Matiye ilə ngirə makitibi ləne ki kər gin ka la Jəju nim, koji Jəju nim, taa dɔkagilo ki Jəju e-n ngon bəy nim to. Ta ki ilə-n ngirə makitibi ləne kin əl adi goe ngal (1-2), ningə mee ti noo, təji dəw ki e Jəju ki n-aw tə n-ndangi Poy Ta ki Maji lie kin kadi dije gəri-e təki e ə e NGar ki nje kaji dije ki Luwə ə nə n-a n-ilə sie, e tə ə e Emanuwəl ki kər mee nə Luwə e səje, taa e tə ə Luwə a un-e kadi təl-n ta kəji ra ləne ki un mindine do ti kəte nu kin to.

Ne kare ki to ta dangi bəy tō me makitibi ti lə Matiye, e kəsi ki əsi dō ne ndo je lə Jəju ngay naa ti, asi gin mi, adi e:

Ne ndo ki dō mbal ti (5-7) ki əl ta ki dō pa njiyə ti ki dana ki Luwə isi nginə tae ki rō dije ti lie ki e ngar dōde ti.

NDu je ki e ki kadi dije ki sōbi kadi a iləi mbe ki kōbe ki e bəsi (10).

Kōbe lə Luwə ki e ki kəl tae me kuji ta ti asi gin siri, e kōbe ki to lo bəyō ti bəsi, nə ndo ree a to ki taga pəy (13).

Go rəbi kisi naa ti lə ngakonaa je me bəko ti ki sigi kin (18).

Go rəbi kisi dō nja ti nginə-n rō ki təti ki dəbəy ti ki kōbe ki sigi kin a re-n (24-25).

Makitibi lə Matiye təji Jəju tə Bəbe ki a re kadi adi ndune dō bəko ti ləne ki sigi, tē-n tae. Bəy tō adi dije ki a uri me ti ne ndo ki awi ki ndooe kadi mai naji lie ki rō ndəgi dije ti tō.

Gin ka lə Jəju (Lk 3.23-38)

¹ Gin ka lə Jəju Kirisi ki ngon ka *Dabidi, ki ngon ka *Abirakam ə to kin: ² Abirakam oji *Isaki, Isaki oji *Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngakōe je. ³ Juda əi ki Tamar oji Parəsi əi ki Jara, Parəsi oji Əsirom, Əsirom oji Aram, ⁴ Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Naso, Naso oji Salmō, ⁵ Salmō əi ki Rakabi oji Bowaji, Bowaji əi ki Rutı oji Obədi, Obədi oji Jəse, ⁶ Jəse oji ngar Dabidi.

Dabidi taa ne Uri oji-n Salomō, ⁷ *Salomō oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Aja, ⁸ Aja oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojiyasi,

⁹ Ojɪyasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkɪyasi, ¹⁰ Ejəkɪyasi Oji Manasi, Manasi oji Amɔ, Amɔ oji Jojɪyasi, ¹¹ Jojɪyasi oji Jəkoniyasi ki ngakɔe je. Dɔkagɪloe ti kin ə uwəi dije ki Jorijaləm awi səde bəə *Babilon ti✧.

¹² Loki awi səde Babilon ti, Jəkoniyasi oji Salatiyəl, Salatiyəl oji Jorobabəl, ¹³ Jorobabəl oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajər, ¹⁴ Ajər oji Sadoki, Sadoki oji Akim, Akim oji Eliyudi, ¹⁵ Eliyudi oji Eliyajar, Eliyajar oji Mata, Mata oji Jakobi, ¹⁶ Jakobi oji Jisəpi ki ngaw mari. Nɪngə Mari oji Jəju ki bari-e Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte. ¹⁷ Hə ngire dɔ Abirakam ti bitɪ dɔ Dabidi ti, gin koji e dɔgi gide sɔ, ə j dɔ Dabidi ti bitɪ kaw bəə Babilon e gin koji dɔgi gide sɔ, taa j dɔ kaw bəə Babilon ti bitɪ koji Kirisi ti, e gin koji dɔgi gide sɔ tɔ.

Koji Jəju
(Lk 2.1-7)

¹⁸ Go rəbi koji Jəju Kirisi ə to kin. Kɔe Mari e nje nongi lə Jisəpi ki uwə dɔe. Nɪngə, loki ɪngəi-naa dāne ki dɪngəm al bəy ə, Mari j səm ki tɔgi lə NDil Luwə. ¹⁹ Lo kin ti nɔɔ be, Jisəpi ki nje nongi lə Mari, ki e dəw ki dana, ndigi kadi n-əl ta kin ki taga n-ilə-n rɔsəl dɔ Mari ti al, adi ɔji mene ti kadi n-iyəi-naa ki Mari gidi ngəy par. ²⁰ Loki ɔji ta kin be mene ti nɪngə, malayka lə Bəbe tɛɛ hɔy me ni ti əl-e ə nə: «Jisəpi, ngon ka *Dabidi, ɪbəl al kadi itaa Mari nei ti, tadɔ ngon ki to mee ti kin, e ngon ki re ki go rəbi lə NDil Luwə. ²¹ Mari a oji ngon ki dɪngəm, nɪngə a ɪndə tɔe nə Jəju, tadɔ e ə e dəw ki a aji dije ləne me majal je ti ləde.»

✧ 1:11 2 NGar je 24.12-16

22 Ne je kin pəti a rai ne be mba kadi ta ki Babe əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kəte nu kin təl tane:

23 Babe əl ta ki ta nje kəl ta ki tae ti ə nə:

«Oi ngon ki mandı ki gər dıngəm al bəy a j səm,

A oji ngon ki dıngəm,

Nıngə a bari-e nə Emanuwəl,

Ki kər gıne nə: “Luwə e səje”✧.»

24 Loki Jisəpi ndəl də bi ti, ra təkı malayka əl-e-n, adi taa Mari nene ti, re sie kəy. 25 Nə gər-e ki dəne ki dıngəm ti al, bitı kadi Mari oji-n ngon Oji ngon ki dıngəm, adi Jisəpi ində təe nə Jəju.

2

Ta ki də njé ne gər je ki də mee je ti ki koji Jəju

1 Oji Jəju Bətıləhəm✧, dənangi ki Jude ti, dəkagilo kəbe ti lə ngar Erodı. Go koje ti, njé ne gər je ki də mee je ti, ij lo kibə kadi ti rəi Jorijaləm, 2 nıngə dəji əi nə: «NGar lə *Jipi je ki oji-e kin e ra be ə? J-o mee lie tēē lo kibə kadi ti ə ji re kadi j-əsi məkəsije nangi nōe ti.» 3 Loki NGar *Erodı oo ta kin, mee gangı man, naa ti ki dije ki Jorijaləm ti ba pəti. 4 Be ə, ngar kaw ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə, dəji-de se lo ki ra be ə a oji Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte tıti wa? 5 Ə əli-e əi nə: «A oji-e Bətıləhəm, dənangi ki Jude ti, tadə ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə to kin:

6 “Səi dije ki Bətıləhəm ki dənangi ti ki Jude,

Kadi igəri təkı rəjeti,

Be ləsi e ki ndae goto al jagı dan be bo je ti ki dənangi ki Jude ti, ki ndade to ti,

Tadə ngar ki nje kər nō dije ləm, je a tēē dansı ti.”✧

✧ 1:23 Ejay 7.14 ✧ 2:1 1 Samiyəl 16.1 ✧ 2:6 Mise 5.1

⁷ Lo kin ti, Erodi ba njé nē gār je ki dō mee je ti gidi ngəy, daji-de se dōkagilo ki ra wa bangi ə mee tēē-n wa? ⁸ Ba go ti, ilə-de Bətiləhəm ti ə nā: «Awi idəji ta ki rōjeti dō ngon ti kin. Lo ki ingəi-e ba, irəi əli-mi adi mi ka m-aw m-əsi məkəsım nangi nōe ti tō.»

⁹ Go ta ti lə ngar kin ba, njé nē gār je osi dō rəbi ti isi awi. Ə loki isi awi ningə yə ooi mee ka ki ooi-e lo kibə kadi ti ka kin ə a njiyə nōde ti. Njiyə re tēē dō kəy ti ki ngon to ti ba, a lo ka ti. ¹⁰ Loki ooi mee kin, rōde nəl-de ngay. ¹¹ Ə uri me kəy ti ningə, ooi ngon əi ki kōe Mari, ba əsi məkəsıde nangi, piti-e. Go ti, tēēi ta bəl je ləde, adi-e ər, ki nduji kagi ki əti maji, ki nom kagi. ¹² Go nē je ti kin, Luwə əl-de me ni ti kadi təli gogi ki rəbi ki dō Erodi ti əl. Be ə, təli awi bə ləde ki rəbi ki rangi.

Ayi-naa ki Jaju awi sie Ejipi ti

¹³ Loki njé nē gār je awi ningə, malayka lə Bəbe tēē me ni ti əl Jisəpi ə nā: «I taa un ngon əi ki kōe, ə ay aw səde Ejipi ti. Aw isi ti nōo biti kadi mi wa m-adi ndum bəy taa itəl ire səde, tadə *Erodi a sangi kadi n-təl ngon kin.»

¹⁴ Jisəpi i taa kondə nōo, un ngon əi ki kōe, ba ay aw səde Ejipi ti. ¹⁵ Isi ti nōo biti koy Erodi, adi ta ki Bəbe əl ki ndu nje kəl ta ki tae ti ə nā: «M-bər ngonm kadi tēē me bə ti ki Ejipi kə»✧ kin təl tane.

Erodi təl ngan je ki kasi me bə ti ki Bətiləhəm

¹⁶ Loki *Erodi oo kadi njé nē gār je ədi-e, wongi ra-e ngay. Wongi ra-e adi un ndune kadi təli ngan je ki kasi ki i dō bəl ki joo ti təl ki nangi ne pəti me bə ti ki Bətiləhəm, ki ngan bə je ki gidi ti. Bəl kin e ki go dōkagilo ti ki njé nē gār je əji-e-n. ¹⁷ Be ə, ta lə nje

✧ 2:15 Oje 11.1

kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi, ki əl təl-n tane. Jərəmi ə nə:

18 «NDu dəw ɓa me ɓe ti ki Rama,
Nɔ je, ki ndingə rɔ ki əti ɓəl ngay je.
Adi e Rasəl ə nɔ ngane je,
NDigɪ kadi dəw səl mene al,
Tadɔ gotoi.»✧

Jisəpi təl Ejipi ti aw Najarəti

19 Lokɪ *Erodɪ oy ngata ɓa, go koye ti, malayka lə ɓabe tɛɛ ki rɔ Jisəpi ti, Ejipi ti me ni ti, əl-e ə nə:
20 «I taa, un ngon ki kɔe, ə itəli awi dɔnangi Isirayəl ti gogi, tadɔ dije ki isi sangi kadi n-təli ngon ka oyi ngata.» 21 Jisəpi j taa, un ngon ki kɔe, ə təli awi dɔnangi *Isirayəl ti gogi. 22 Nə lokɪ oo kadi Arkəlosi ɔ ɓe dɔ Jude ti to bawne Erodɪ ti, ɓəl ra-e kadi aw Jude ti. Be ə, Luwə əl-e me ni ti ade aw Galile ti yo. 23 Aw isi me ɓe bo ti ki ɓari-e nə Najarəti. Be kadi ta ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nə: «A ɓari-e dəw ki Najarəti ti kin təl-n tane.»

3

Jɔ ki nje ra dije batəm

(Mk 1.2-6; Lk 3.1-6; Jɔ 1.19-23)

1 Bal je də go ti, Jɔ Batisi tɛɛ, ilə mbe dilə lo ti ki Jude ə nə: 2 «Iyɔi go rəbi njiyəsi je ki majal kɔ, tadɔ kɔɓe lə Luwə e ɓasi.» 3 Jɔ Batisi ə, e dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ta dɔe ti ə nə: «NDu dəw madi ɓa dilə lo ti ə nə:

“Irai go rəbi lə ɓabe!

Irai go rəbi lie adi a njururu✧!”»

⁴ J̄a ilə kibi ki ra ki bi jambal rəne ti, ningə dō mene ki nda tō. Ne kusoe e gibiri je ki t̄oji je. ⁵ Di je ki be bo Jorijaləm ti, ki d̄onangi Jude ti p̄əti, ki d̄onangi ki kadi ba Jurde ti p̄əti, r̄ai r̄o J̄a ti, ⁶ r̄ai t̄ori ndude dō majal je ti l̄əde, adi J̄a ra-de batəm me ba Jurde ti.

⁷ Loki J̄a oo adi *Parisi je, ki *Sadusi je ngay r̄ai kadi ra-de batəm ba, əl-de ə n̄ə: «S̄əi nj̄e man majal t̄ə li je be kam, n̄ə ə əl s̄əsi kadi aȳi-naa wonḡi l̄ə Luwə ki a re ə? ⁸ Maji kadi kilə rasi t̄oji kadi s̄əi di je ki iȳəi pa nj̄iȳəsi je ki majal k̄o. ⁹ Ningə, kadi iȳəi ta k̄oji mesi ti k̄ə n̄ə: “Je ngan ka *Abirakam.” MBata, Luwə asi kadi a t̄əl gaj̄i mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. ¹⁰ Ki ne kin, kingə e b̄asi kadi tigə ngirə kagi je ganḡi ngata. Kagi ki ra ki andi maji al ə, a tiḡəi-e kadi il̄əi-e me por ti k̄o. ¹¹ Mi, m-ra s̄əsi batəm me man ti, mba kadi t̄oji t̄əki iȳəi pa nj̄iȳəsi je ki majal k̄o, n̄ə d̄əw ki a re gom ti, e nje t̄ogi ki əti b̄əl, ki it̄ə-m say. M-asi kadi sa ki nj̄ae ti ka m-ər al. E a ra s̄əi batəm, me ND̄il Luwə ti, ki me por ti. ¹² Uwə kee to ne j̄ine ti kadi to-n k̄ə ko ki maji, əy me dam ti, b̄a il̄ə tise por. E por ki a oy al ratata.»

J̄əju ra batəm

(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; J̄a 1.29-34)

¹³ Lo kin ti n̄oo, J̄əju j̄ Galile ti, re ta ba Jurde ti r̄o J̄a ti, kadi J̄a ra-e batəm. ¹⁴ Nə J̄a ge k̄odi al, adi əl J̄əju ə n̄ə: «E mi ə kadi j̄, ira-m batəm, ningə j̄ taa it̄əl ire r̄əm ti kadi m-ra-i batəm b̄əy t̄o a?» ¹⁵ Nə J̄əju əl-e ə n̄ə: «Ki b̄asine kin, ira be, tad̄o e ki goe kin ə j-a j̄i t̄əl-n ta ndiḡi l̄ə Luwə.» Be ə, J̄a ndiḡi d̄o ti, ra-e-n batəm. ¹⁶ Loki J̄əju ra batəm taa par, ə t̄eə me man ti ningə, loe ti n̄oo, ta d̄əra t̄eə, adi oo ND̄il Luwə risi t̄ə d̄ə dum be re isi d̄əe ti. ¹⁷ Ningə, ndu ta madi t̄eə

dɔrɑ ti, ə nɑ: «E kam e NGonm, nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m dæ ti ngay*».

4

Su na Jəju

(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹ Go ti, NDil Luwə ər nɔ Jəju aw sie dilə lo ti, mba kadi su na-e. ² Jəju ɔgi rəne kuso ne, kondɔ ki kada, ndɔ kuti sɔ, ə go ti ɔo ra-e. ³ Lo kin ti, su, nje na dije ɔti re rəe ti, əl-e ə nɑ: «Re j NGon lə Luwə ə, adi mbal je kin təli mapa adi m-o.» ⁴ Ə Jəju ile ti ə nɑ: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nɑ: “Dəw a isi ki dɔne taa ki takul ne kuso par al, nə ki takul ta je pəti ki tɛɛ ta Luwə ti tɔ”.»*

⁵ Go ti, su aw ki Jəju me ɔe ti ki Jorijaləm, ki e ɔe bo lə Luwə, aw sie jam dɔ kəy ti lə Luwə taa, ⁶ ɔa əl-e ə nɑ: «Re j NGon lə Luwə ə, iyə jii taa ɔsi adi m-o, tadɔ ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nɑ: “Luwə a adi ndune malayka je ləne kadi a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigə mbal al*».” ⁷ Jəju təl əl-e ə nɑ: «NDangi me makitibi ti lə Luwə tɔ əi nɑ: A na Babe Luwə ləi al.*»

⁸ Su təl aw ki Jəju dɔ mbal ti ki ngal taa ngay ɔəy, ɔje kɔɔe je ki dɔnangi ti ne pəti, ki ne kingə je ki me ti, ⁹ ningə əl-e ə nɑ: «M-a m-adi ne je kin pəti, loki re ɔsi məkəsi nangi nɔm ti, ə ilə tɔji dɔm.» ¹⁰ Jəju təl əl-e ə nɑ: «I *Sata, ɔti kɔ say. Tadɔ ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nɑ: “A ɔsi məkəsi nangi nɔ Babe Luwə ti ləi, ningə e ki karne ba par ə a re nɔe ti kadi igose.”*»

* **3:17** Pa je 2.7; Ejay 42.1 * **4:4** Dətərənəm 8.3 * **4:6** Pa je 91.11-12 * **4:7** Dətərənəm 6.16 * **4:10** Dətərənəm 6.13

¹¹ Be ə, su iyə Jəju ə ət̄i aw. Ba malayka je rəi rə Jəju ti, rəi rai siə.

*Jəju ilə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti
(Mk 1.14-15; Lk 4.14-15)*

¹² Dəkagilo madi uwəi Jə dangay ti, ə Jəju oo tae 6a, təl ər rəne aw Galile ti. ¹³ Nə ke ə, iyə 6e bo ki Najarəti, ə aw isi Kapərnayim ti yo. Kapərnayim ki e 6e bo ki a kadi ba ti ki Galile, dənangi ti lə Jabilo je, ki Nəp̄itali je. ¹⁴ Be kadi təl ta ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nə:

¹⁵ «Səi dije ki Dənangi Jabilo ti ki dənangi Nəp̄itali ti, Ki isi basi kadi ba ti,

Gidi ba Jurde ti,

Səi dije ki dənangi Galile ti,

Ki səi dije ki səi Jipi je al!

Uri mbisi oi:

¹⁶ Dije ki kəte isi lo ki ndul ti,

Ooi kunji ki bo,

Ningə dije ki kəte isi 6e lə yo,

Ki e lo ki ndul kururu,

Lo kunji tee dəde ti.✧»

¹⁷ Də gangi loe ti kin, Jəju ilə ngirə kilə mbə ə nə: «tyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, tadə kəbe lə Luwə e basi rəsi ti.»

*Njé ndo je ki dəsəy ki Jəju 6ar-de
(Mk 1.16-20; Lk 5.1-11)*

¹⁸ NDə kare, Jəju a njiyə kadi ba bo ti ki Galile, ningə oo ngakonaa je joo, adi e Simo ki 6ari-e Piyər əi ki ngokone Andire ki əi njé ndo kanji je, a iləi bandi me man ti. ¹⁹ Jəju əl-de ə nə: «trəi gom ti adi m-ndo səsi, kadi səi njé ndo dije kadi ingəi kaji.»

✧ 4:16 Ejay 8.23; 9.1

²⁰ Kalangi ba, iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie. ²¹ Jəju ətí kí kəte say ndəy nɪngə, oo ngakonaa je kí rangi joo: Jaki əi kí Jə kí əi ngan lə Jəbədə, isi me to ti kí bawde, isi rai go bandi je ləde, 6a 6ar-de. ²² Loki Jəju 6ar-de nɪngə, kalangi ba, iyəi bawde Jəbədə kí to, ə awi uni go Jəju.

²³ Jəju njiyə dɔnangi Galile ti ba pəti, ndo ne dije me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ilə mbə Poy Ta kí Maji kí əji də kəbe lə Luwə, taa aji njé moy je kí njé rə to je kí dan dije ti tə. ²⁴ Təba lie sane dɔnangi ti kí Siri ba pəti, adi rai kí dije pəti kí rəde ra-de, njé rə to je kí dangi dangi, njé kí ndil je kí majal rai-de je, njé damsıl je, kí njé rə koy je, adi aji-de. ²⁵ Kosi dije ngay rai go Jəju ti. Njé kí dɔnangi Galile ti je, dɔnangi Be bo je ti kí Dəgi je, 6e bo Jorijaləm je, kí dɔnangi Jude ti je, kí dɔnangi kí gidi ba Jurde ti je.

5

Jəju ndo ne njé ndo je ləne də mbal ti

¹ Loki Jəju oo kosi dije kɪn 6a, ətí aw də mbal ti, isi nangi, nɪngə njé ndo je lie rai rəe ti. ² Lo kɪn ti, Jəju ilə rəne ndo ne dije ə nə:

Maji kí rəjeti (Lk 6.20-26)

³ «Maji-kur e lə njé kí ooi rəde kadi n-asi al ta kəm Luwə ti, tadə kəbe lə Luwə e yađe.

⁴ Maji-kur e lə njé kí isi nqi 6one, tadə lo ti ə Luwə a səl mede.

⁵ Maji-kur e lə njé kí səl ləm ləm, tadə Luwə a adi-de dɔnangi kadi-kare ti.

⁶ Maji-kur e lə njé kí 6o ra ne kí go ndu Luwə ti e mede ti, tadə lo ti ə a ɪngəi togi.

- 7 Maji-kur e læ njé ki isi ooi kəm-to-ndoo læ dije, tado Luwə a ra səde maji.
- 8 Maji-kur e læ njé ki mede e kare do Luwə ti, tado a ooi Luwə ki kəmde.
- 9 Maji-kur e læ njé ki isi sangi rəbi lapiya, tado a bari-de ngan læ Luwə.
- 10 Maji-kur e læ njé ki dije isi adi-de ko mbata ne ra ki dana, tado koḅe læ Luwə e yaḅe.
- 11 Maji-kur e læsi loki dije isi taji səsi je, isi adi səsi ko je, isi tati ta do si ti je mbata læm. ¹² İrai rənəl, itiləi kole, tado ne kigə go jisi e ngay dora ti. *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki rai kilə kəte no si ti, ingəi ko kin be to.

Nje kun go Kirisi e kati ki kunji ki dənangi ti

¹³ «Səi ə səi kati ki dənangi ti. Ningə kin ə mba kati goto ə, dəw a ra ban ə kadi a təl ade mba gogi bəy ə? Maje goto ngata; a buki-e ko gidı lo ti kadi dije njıyəi do ti par ngata.

¹⁴ «Səi ə səi kunji ki dənangi ti. Ningə be bo ki indəi-e do mbal ti taa, asi kadi a bəyə rəne al. ¹⁵ Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo do ti al. A ində do ne ti taa mba kadi dije ki me kəy ti pəti ooi lo. ¹⁶ Be to ə, səbi kadi adi dije pəti ooi kunjisi me ne ra ki maji ti. Loki ooi ne rasi ki maji ningə, a iləi taji do Bawsi Luwə ti ki isi dora ti.

Ne ndo ki do ndu-kun ti læ Luwə

¹⁷ «Səbi kadi igai təkı m-re kadi m-buji ndu-kun je læ *Mojı ə se ta læ njé kəl ta je ki ta Luwə ti al. M-re mba buji-de al, nə m-re mba təl tade yo. ¹⁸ Təkı rəjeti, m-əl səsi, kəte no kadi dora əi ki dənangi kin a gotoi ko, ngon ku ta ki ndəy be, ə se ngon ndaji madi ki me ndu-kun ti læ Luwə ki ndangi ki dəw a

or kə goto. A to be bit̃i kad̃i n̄e je p̄ati ki ndangi me ti rai n̄e. ¹⁹ Dəw ki al d̄o ngon ndu-kun ki nd̄əy be dan made je ti, ə ndo dije kad̃i rai t̄aki e ra-n be t̄o ɓa, a e ki du ngay me ɓek̄o ti ki d̄ora ti t̄o. Nə dəw ki t̄al r̄one go ti, ə ndo dije, a e ki bo me ɓek̄o ti ki d̄ora ti. ²⁰ Ad̃i m-əl s̄asi: kin ə n̄e ra ki dana l̄asi it̄ə ȳa n̄j̄e ndo ndu-kun je ki *Par̄isi je al ə, a uri me ɓek̄o ti ki d̄ora ti al.

N̄e ndo ki d̄o wong̃i ti

²¹ «S̄ai, iḡari maj̃i t̄aki ndu ta əl kaje je ə n̄ə: “A it̄əl dəw al, ✧ dəw ki t̄al mad̃ine ɓa, s̄abi kad̃i awi sie n̄o n̄j̄e gang̃i ta je ti.”» ²² Nə mi m-əl s̄asi: «Dəw ki ra wong̃i ki ngokone, s̄abi kad̃i awi sie lo gang̃i ta ti; dəw ki taji ngokone “mb̄ə”, s̄abi kad̃i awi sie lo gang̃i ta ti ki bo l̄ə J̄ipi je, ə dəw ki ɓa ngokone “ma”, s̄abi kad̃i il̄ai-e me por ti l̄ə su. ²³ Kin ə aw ki kad̃i-kare l̄ai d̄ing̃iri lo kil̄ə kad̃i-kare ti kad̃i Luw̄ə, ə mei ole d̄o ti kad̃i ngok̄oi aw s̄ai ki ta mad̃i ɓa, ²⁴ maj̃i kad̃i iȳə kad̃i-kare kin n̄oo, ə ire aw il̄ə noji naa ti sie ɓ̄əy taa it̄əl ire un kad̃i-kare l̄ai ad̃i Luw̄ə.

²⁵ «Kin ə isi awi lo gang̃i ta ti ki nje ta l̄ai ɓa, loki s̄ai d̄o r̄abi ti ɓ̄əy kin ə, isang̃i r̄abi kad̃i ndusi osi go-naa ti sie kalangi, nə t̄ə aw s̄ai il̄ai ji nje gang̃i ta ti, ad̃i nje gang̃i ta uni il̄ai ji as̄igar je ti, ad̃i as̄igar je awi s̄ai il̄ai-ni dangay ti. ²⁶ T̄aki r̄ajeti, ad̃i m-əli, a it̄ēe lo kin ti al bit̃i kad̃i uḡə d̄əb̄əy sisi ɓ̄əy taa a iȳəi-ni taa.

N̄e ndo ki d̄o kuw̄ə mar̃im ti

²⁷ «Iḡari ndu ki əl ə n̄ə: “A uw̄ə mar̃im al, ✧” kin maj̃i. ²⁸ Nə mi m-əl s̄asi: “Dəw ki go d̄ane ki k̄əm-nda ɓa, uw̄ə sie mar̃im mene ti ngata.” ²⁹ Kin ə k̄ami ki

✧ 5:21 T̄ēe ki taga 20.13; D̄ət̄ər̄enom 5.17 ✧ 5:27 T̄ēe ki taga 20.14; D̄ət̄ər̄enom 5.18

dɔ ji kɔ ti rai adi osi me majal ti ə, ɔr-e ile kɔ. Tado e soti kadi ngon rɔi kare goto, itə kadi iləi darɔi ba pu me por ti lə su. ³⁰ Kin ə ji kɔi rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ngon rɔi kare goto, itə kadi iləi rɔi ba pu me por ti lə su.

Ta ki dɔ gangi-naa ti lə dāne ki dīngəm

³¹ «İgəri kadi ndu-kun əl bəy tɔ nə: “Re dəw tuwə nene ba, kadi ade makitibi gangi-naa.✠” ³² Nə mi m-əl səsi: “Dəw ki ra ki tuwə nene mbata ne ki rangi, bi e ta lə kaya ki ra, al ə, dəwe kin sur-e ta kuwə marim ti. A re dəw taa dāne ki ngawe tuwe ba, dəwe kin təl nje kuwə marim tɔ.”

Ta ki dɔ kibi rɔ ti

³³ «NDu ta əl kaje je kəte bəy tɔ ə nə: “Re ibi rɔi dɔ ne madi ti ə, a dɔ ti, kadi ira ne ki ibi rɔi dɔ ti nɔ Bəbe ti” ✠ ³⁴ Nə mi m-əl səsi təkɔ a ibi rɔi al tə kibi al. A ibi rɔi ki dɔrɔ al, tado dɔrɔ e kimbər kisi Luwə; ³⁵ a ibi rɔi ki dɔnangi al, tado dɔnangi e kimbər kində njae; a ibi rɔi ki Jorijaləm al, tado Jorijaləm e be bo lə NGar ki bo; ³⁶ a ibi rɔi ki jam dɔi al, tado j̄ asi kadi itəl b̄i dɔi kare be ki nda ti ə se ki ndul ti al. ³⁷ Re ta ləsi e oyo ba, ai dɔ oyo ti, re ta ləsi e jagi ba, ai dɔ jagi ti par tɔ. NDəgi ta je ki a re go ti kin j̄ rɔ su ti.

Ta ki dɔ dal bɔ ti

³⁸ «İgəri kadi ndu ta əl ə nə: “Re dəw tɔ kəm madine ba, to kadi e ki tɔ kəme tɔ, a re dəw tət̄i nganḡi madine ba, to kadi e tət̄i ngange tɔ.✠” ³⁹ Nə mi m-əl səsi kadi it̄ai rɔ nje me ndul al. Re dəw ində dam mbɔi ki kɔ ə, iyət̄i dame ki gəl ade ində bəy.

✠ **5:31** Dətərənəm 24.1 ✠ **5:33** Ləbətiki 19.12; Kər Isirayəl je 30.3

✠ **5:38** Teğ ki taga 21.24; Ləbətiki 24.20; Dətərənəm 19.21

⁴⁰ Re dæw aw sæi nõ nje gangi ta ti kadi taa kibi ki gɔʒi læi ə, ade e ki ngal dɔ ti. ⁴¹ Re dæw ində gu dɔi ti kadi injiyə njai dibi ə, injiyə sie njay dibi joo. ⁴² Dæw ki ra ki dɔʒi ne ə ade, ningə re dæw ndiməi ne ə ɔge al tɔ.

Ta ki dɔ ndigi njé ba je ti

⁴³ «Iɔəri tæki ndu ta əl ə nə: “A indigi dæw madi, nə a ɔsi ta nje ba læi”. ☆ ⁴⁴ Nə mi, m-əl səsi kadi indigi njé ba je læsi, ə əli ta ki Luwə mbata læ njé ki isi adi səsi kɔ. ⁴⁵ Irai be ningə, a səi ngan læ Luwə ki e Bawsi ki isi dɔrə ti. Tadɔ adi kadi ɔsi dɔ njé me maji ti ki njé me majal. Adi ndi ədi dɔ njé ra ne ti ki dana, ki njé ra ne ti ki dana al. ⁴⁶ Kin ə indigi njé ki ndigi səsi tɔ par ə, ne kigə go ji ri ə Luwə a adi səsi ə? *Njé taa la-mbə je ka rai be tɔ. ⁴⁷ Kin ə irai lapiya ngakosi je par ə, ri ki to ta dangi ə irai ə? Tadɔ njé gər Luwə al ka rai be tɔ. ⁴⁸ Ningə səi, sɔbi kadi indigi dije adi osi taga pay tæki Bawsi Luwə ki isi dɔrə ti ndigi-n dije adi osi taga pay kin be tɔ.»

6

Ta ki dɔ ra ki njé ndoo je ti

¹ «Kadi oi maji, kin ə re isi rai ne ki ndu Luwə ndigi kadi irai ɔa, kadi irai ta kəm dije ti ki kadi dije ooi səsi al. Re irai be ɔa, Bawsi ki isi dɔrə ti, a adi səsi ne kigə go ji læsi al. ² Kin ə ira ki nje ndoo ə, kadi ində gəngi dɔ ti kadi dije ooi, al. Irai tæki nje kadi kəm dije isi rai gin kəy kaw-naa ti læ *Jipi je, ki go rəbi ti je kin al. Rai be mba kadi dije piti-de. Nə ki rɔjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ³ Nə j, loki ira maji ki njé ndoo je, maji kadi ji gəli gər ne ki ji koi

☆ 5:43 Ləbətiki 19.18

adi al. ⁴ Be ningə, ne lai ki adi kin to lo ɓɔyɔ ti, ɓa Luwə ki oo ne je ki to lo ɓɔyɔ ti, a igəi kire.»

Ta ki dɔ kəl ta ti ki Luwə

⁵ «Loki isi əli ta ki Luwə ɓa, kadi irai təkɪ njé kədi kəm dije isi rai kin be al. Njé kədi kəm dije ki nəl-de ngay kadi ai taa me kəy ti lə *Jipi je, ki sil rəbi je, taa əli ta ki Luwə kin. Əi je rai be mba kadi dije ooide. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. ⁶ Nə j, loki ige kəl ta ki Luwə ɓa, maji kadi ur kəy toi ti, uti ta kəy dɔi ti, ɓa əl ta ki Luwə lo ɓɔyɔ rɔ ti kin, ningə Bawi Luwə ki isi lo ki ɓɔyɔ ti, a oo, ə a adi ne ki idə-je.

⁷ «Loki isi əli ta ki Luwə ɓa, əli ta ki dɔ-naa ti, dɔ-naa ti tə dije ki njé gər Luwə al be, al. Əi je ooi ə nə me ta ti ki kəl ngay kin ə Luwə a oo-n dɔ ndude. ⁸ Maji kadi irai təkɪ əi je isi rai kin be al, tadɔ Bawsi Luwə gər ne je ki awi ki ndooe, kate ɓəy taa kadi əli sie ta dɔ ti.

Kuji kəl ta ki Luwə

⁹ «Səi ɓa, kadi əli ta ki Luwə əli əi nə:
“Bawje ki isi me dɔrɔ ti taa,

Kadi dəw ki ra gər tɔi təkɪ j Luwə,

¹⁰ Kadi kɔɓe lai re.

Kadi dije rai ndigi lai dɔnangi ti ne,

Təkɪ njé ki dɔrɔ ti isi rai kin be tɔ.

¹¹ Adi-je ne kusoje ki asi taje me ndɔ ti ki ɓone.

¹² Iyɛ go majal je ləje kɔ,

Təkɪ je wa ka j-iyɛ-n go majal je lə dije ki rai səje majal kɔ kin be tɔ.

¹³ Iyɛ-je adi j-osi me ne na ti al,

Nə kadi ɔr-je ji nje majal ti kɔ.

[MBata j ə, kɔɓe, ki tɔgi, ki tɔɓa e lai biti ki nɔ ti.]”

14 Kɪn ə re iyəi go majal je lə dije kɔ ɓa, Bawsi ki isi dɔrɔ ti a iyə go majal je ləsi kɔ tɔ. 15 A kɪn ə re iyəi go majal je ki dije rai səsi kɔ al ɓa, Bawsi a iyə go majal je ləsi kɔ al tɔ.

Kɔgi rɔ ne kuso

16 «Loki ɔgi rɔsi ne kuso ɓa, maji kadi isikiti kamsi sikiti sikiti tɔ yɔ njé kadi kəm dije be al. Əi, sikiti kəmde mba kadi dije ooi-de təkɪ n-ɔgi rɔde ne kuso. Nə ki rɔjeti, adi m-əl səsi, ingəi ne kigə go ji ləde ngata. 17 Nɪngə j, loki ɔgi rɔi ne kuso ɓa, maji kadi itogi ta kəmi suki, ə indu dɔi. 18 MBa kadi dije gəri, təkɪ ɔgi rɔi ne kuso, al. Nɪngə, Bawi ki isi lo ki ɓɔyɔ ti par ə oo, e ki gər ne ki to lo ɓɔyɔ ti a adi səsi ne ki idəji-e.

Ne kingə ki dɔrɔ ti (Lk 12.33-34)

19 «ɪmbɔi ne kingə je mbata ləsi dɔnangi ti ne al. Dɔnangi ki e lo ki ne ki titi a ndusi je, yɔ je a ɔi je, taa njé ɓogi je a mbuti bole bər kadi ɓogii je. 20 Nə kadi ɪmbɔi ne kingə je ləsi dɔrɔ ti taa, ki e lo ki ne ki titi a ndusi al nim, yɔ je a ɔi al nim, taa njé ɓogi je a mbuti bole bər ɓa a ɓogii al nim tɔ. 21 Tado lo ki ne kingə lai e titi ə mei a e titi tɔ.»

Kəm e lambi lə darɔ (Lk 11.34-36)

22 «Kəm dəw ə e lambi lə darɔe. Kɪn ə re kəmi oo lo maji ɓa, darɔi pəti e me kunji ti. 23 A kɪn ə re kəmi oo lo maji al tɔ ɓa, darɔi pəti e me til ti tɔ. A kɪn ə re kunji ki to rɔi ti kɪn təl til nɪngə, a e til ki dum kəl tae.

Me ka sururu (Lk 16.13; 12.22-31)

24 «Dəw ki a ra kilə bəə lə ngar je joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki nungi tə. A asi kadi irai bəə lə Luwə nim, bəə lə la nim al.

25 «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesi a sururu də ne kusosi ti, ki man kaysi ti, ki kadi isi ki dəsi taa al, taa də kibi kəsi ti al nim tə. Tadə kisi ki də taa itə ne kuso, taa darə dəw itə kibi ki kə tə. 26 İgöi yəl je ki a nali dan nəl ti kin oi, dibi ko al nim, təti ko al nim, taa kawı ne me dam ti al nim tə, nə Bawsi ki isi dərə ti taa, adi-de ne usoi maji. Ə se, səi je, itai yəl je kin gidi bay bay al wa? 27 Nə dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be də ndəne ti ki takul me ka sururu ləne ə? 28 Asi al, nga ra ban be ə mesi a sururu də kibi kəsi ti ə? İgöi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tə, 29 nə ngar *Salomö ki təe ba ngay me ne kingə ti kin ka ə kibi ki ndole asi naa səde al*. 30 Ə kin ə Luwə ilə kibi rə ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de bone, ə lo ti par ə a öi por kin be ningə, səi dije taa a ilə kibi rəsi ti al a? Səi tə je me kadi-me ti. 31 Adi mesi a sururu kadi əli ə nə: “Ri ə j-a j-uso wa? Ri ə j-a j-ay wa? J-a j-ingə kibi ra ə j-a j-ə wa?” al. 32 Ne je kin pəti, e dije ki gəri Luwə al, ə isi sangi ki nö kəmde ti. Ningə Bawsi ki isi me dərə ti gər maji kadi awi ki ndooe tə. 33 İsangi kəbe lə Luwə ki ndigi lie kəte, ningə a adi səsi ndəgi ne je kin pəti də ti. 34 Adi mesi a sururu də ndə ki lo ti ti al. Tadə ndə ki lo ti ti aw ki me ka sururu ləne. NDə je pəti awi ki ne to rə ki səbi dəde, bi awi ki made də ti al.»

7

☆ 6:29 1 NGar je 10

*Gangi ta dɔ-naa ti
(Lk 6.37-38, 41-42)*

¹ Igangi ta dɔ dɔw ti al, kadi Luwə gangi ta dɔsi ti al tɔ. ² Tado Luwə a gangi ta dɔsi ti tɔki igangii dɔ madisi je ti be tɔ. Ningə kadi igəri tɔki go rəbi ki igangii ta dɔ dije kin ə Luwə a gangi-n ta dɔsi ti tɔ. ³ Ra ban be ə, oo burim wale ki to kəm ngokoi ti yo, ə oo kagi ki boy ki to yai ti kin al ə? ⁴ Kagi ki boy ə to kəmi ti ne tɔ kin, nga ki go rəbi ki ban ə a əl ngokoi ə nə: «Adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,» ə? ⁵ I nje kadi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tɔ, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokoi ti.

⁶ «Oti kadi ilai ne ki ay njay adi bisi je, nə tɔ a ii tɔli ki dɔsi ti tɔ tɔi səsi. Taa ibuki madi-kasi je ləsi nɔ kɔsongi je ti al, nə tɔ a ii njiyɔi dɔ ti, tibai ki njade.»

*Daji ne Luwə
(Lk 11.9-13)*

⁷ «Idaji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəi, indai ta kəy ə a tɛɛi adi səsi. ⁸ Tado dɔw ki daji ə a adi-e, dɔw ki sangi ə a ingə, dɔw ki ində ta kəy ə a tɛɛi adi-e tɔ. ⁹ Na dansi ti ə ngone daji mapa ningə a un mbal taa ade ə? ¹⁰ Ə se daji kanji ningə a un li taa ade ə? ¹¹ A kin ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kin mindi ə igəri rəbi kadi ne ki maji ngansi je ningə, ra ban be ə, Bawsi ki isi me dɔrɔ ti taa kin taa a adi ne ki maji dije ki daji-e al ə?

¹² «Ne je pəti ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə irai adi-de tɔ. Tado e wa kin ə e ne ndo ki to me ndu-kun je ti lə *Moj nim, me ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti ndangi nim tɔ.

Ta rəbi je ki joo
(13.23-24)

¹³ «Uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado ta rəbi ki boy, tati pandangi, rəbi ki kun-e o al, e rəbi ki nje kaw ki dije tuji ti. NGata ningə, e rəbe kin ə dije ngay uni. ¹⁴ Ningə ta rəbi ki nje kaw ki dije kaji ti taa e mbəngirə ba, ibə dije. Ba rəbe kin, nje kun-e je əi ngay al tə.

Nje ɓar rəde nje kəl ta ki ta Luwə ti ki əi nje ngom je

(Lk 6.43-44)

¹⁵ «Indəi kəm-kədi də rəsi ti ki rə nje ɓar rəde nje kəl ta ki ta Luwə ti ki əi nje ngom je. A rəi rəsi ti, a oi gidide taga ne əi bati je, nə mede ti kəy, əi jagim je ki nje kuwə ne kul je. ¹⁶ A e ki go kilə ra nje ngom je ki nje kəl kə nə n-əi nje kəl ta ki ta Luwə ti ə a igəri-de. Dəw a ijə kandi nju də kon pa ti al, taa dəw a ijə kandi mbay-kote də kon ngə ti al tə. ¹⁷ Kagi ki maji, ɓa a andi kandi ki maji, ə kagi ki majal, a andi kandi ki majal tə. ¹⁸ Kagi ki maji a asi kadi a andi kandi ki majal al, taa kagi ki majal a asi kadi a andi kandi ki maji al tə. ¹⁹ Kagi ki ra ki andi kandi ki majal, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə. ²⁰ Adi, a e ki go kilə ra nje ngom je ki nje kəl kə nə n-əi nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə a igəri-de.

Nje ndo je ki rəjetə
(Lk 6.46; 13.25-27)

²¹ «E nje ki isi ɓari-mi “Babe, Babe!” tade ti ne par kin ə a uri kəbe ti lə Luwə al, nə e nje ki isi rai go ndigi ti lə Bai ki isi me dərə ti taa. ²² NDə gangi ta ti ə, dije ngay a əi nə: “Babe, Babe! e me təi ti al ə j-əl-n ta ki ta Luwə ti a? E me təi ti al ə ji tuwə-n ndil je ki

majal a? E me t̄ai t̄i al ə ji ra-n ne k̄oji je ngay ki əti b̄əl b̄əl a?” ²³ Ba lo kin ti, m-a m-əl-de ki taga wangi m-ə n̄ə: “Awi say nu, m-ḡər səsi nd̄o kare al, səi ki səi njé ra majal je✧!”

Kəy je joo

(Lk 6.47-49)

²⁴ «Be ə, dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə t̄əl r̄one go ti ninḡə, to t̄ə dəw ki nje k̄əm-k̄ədi, ki ra k̄əy l̄ane d̄o dii ti be. ²⁵ Adi lok̄i ndi ədi ninḡə, man k̄o lo re un k̄əy ka kin, nim taa n̄əl ka osi ki d̄o ti t̄o, n̄ə k̄əy budi nanḡi al, tad̄o nḡire e d̄o dii ti. ²⁶ N̄ə dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə t̄əl r̄one go ti al ninḡə, to t̄ə dəw ki mb̄ə, ki ra k̄əy l̄ane d̄o yanḡira ti be. ²⁷ Adi lok̄i ndi ədi ninḡə, man k̄o lo re un k̄əy ka kin, nim taa n̄əl ka osi ki d̄o ti t̄o, b̄a k̄əy budi nanḡi mur mur, adi toe to dil̄ə yiw.»

T̄oḡi ne ndo l̄ə J̄əju

(Mk 1.22; Lk 4.32)

²⁸ Lok̄i J̄əju t̄əl ta ta l̄ane, ne ndo lie əti kosi je b̄əl to ti ki dum. ²⁹ MBata ndo ne t̄ə dəw ki aw ki t̄oḡi ki j̄ r̄o Luw̄ə ti, b̄i ndo ne t̄ə njé ndo-de ndu-kun je l̄ə Luw̄ə al.

8

J̄əju aj̄i nje banji

(Mk 1.40-45; Lk 5.12-14)

¹ Lok̄i J̄əju j̄ ki d̄o mbal ti isi risi ki nanḡi, kosi dije ngay əi goe ti. ² Nje banji kare t̄ē re r̄o J̄əju ti, əsi m̄ək̄əsi ne nanḡi n̄o e ti, ninḡə əl-e ə n̄ə: «Babe, re indigi ə, a adi banji l̄əm ur, kadi r̄əm ay njay.» ³ J̄əju il̄ə jine, əde-n, ninḡə əl-e ə n̄ə: «M-ndigi, ə kadi banji

læi ur, adi røi ay njay.» Ba ta naa ti noo banji lie ur, adi røe ay njay. ⁴ Go ti Jøju æl-e æ næ: «Onoi kadi æl tæ dæw madi, æ aw øji røi nje kijæ ne mæsi kadi-kare, ningæ adi kadi-kare ki go ndu-kun ti læ *Moji. Ira be mba kadi gæri tæki banji læi ur adi ingæ rø nga.»*

Jøju aji ngon nje kilæ læ nje kun dæ buti asigar je ki bu
(Lk 7.1-10; Jø 4.43-54)

⁵ Loki Jøju isi ur ki me be ki Kapærnayim ti ningæ, dæw ki Rom ti kare ki nje kun dæ buti asigar je ki bu, re røe ti, no ki dæe ti æ næ: ⁶ «Bæbe, ngon nje kilæ læm kare to moy be noo, njæe oy ta gine ti, adi ingæ ko ngay.» ⁷ Æ Jøju æl-e æ næ: «M-a m-aw kadi m-aje.» ⁸ Næ nje kun dæ buti asigar je ki bu æl-e æ næ: «Bæbe, mi m-asi kadi indæ njai ta kæy ti læm al, æ æl ta kare par æ ngon nje kilæ læm a ingæ rø nga. ⁹ M-æl be tadæ, mi ki dæm mi gin tægi ti læ njé ki dæm ti, ningæ m-aw ki asigar je ki æi gin tægi ti læm tæ. Adi re m-æl asigar kare m-æ næ: “Aw!” bæ aw; kin æ m-æl ki nungi m-æ næ: “Ire!” bæ re; kin æ m-æl ngon nje kilæ læm m-æ næ: “Ira ne ki be!” bæ ra nee kin tæ.» ¹⁰ Loki Jøju oo ta kin tæe ti, pite, æ æl njé ki ai sie æ næ: «Tæki røjeti adi m-æl sæsi, ko kadi-me ki be kin, m-ingæ rø dæw madi ti dænanigi ki *Isirayæl ti al bæy. ¹¹ NGa ningæ, m-æl sæsi bæy tæ, dije ngay ki æi *Jipi je al, a ii ki lo kibæ kadi ti je, lo kur kadi ti je, kadi ræi isi ta ne kuso ti ki *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je me beko ti ki dæra ti. ¹² Næ njé ki kæte beko ki dæra ti sæbi dæde, a tuwæi-de, buki-de kæ taga, me til ti. Loki a noi je,

* **8:4** Ki go jibæl ra-e ti læ Jipi je, nje banji e dæw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki bæ tæ Luwæ al, Læbæтики 14.2-32.

a ngəi ngangide je titi.» ¹³ Ba, Jəju təl əl nje kun də buti asigar je ki bu ka kin ə nə: «Maji, aw! Ningə kadi ngon nje kilə lai aji ki go kadi-me ti lai kin.» Ningə də kade ti noq, ngon nje kilə lie ingə rə ki nga tə.

*Jəju aji njé moy je ngay
(Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)*

¹⁴ Go ti, Jəju aw me kəy ti lə Piyər ɓa, oo məme ki dənə to nangi, rəe ɔ por rigi rigi. ¹⁵ Ə Jəju ɔdi jie, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, j̄ taa ra ne kuso adi Jəju.

¹⁶ Loki lo səl, dije rəi ki njé moy je ngay ki ndil je ki majal rai-de, rə Jəju ti. Adi Jəju tuwə ndil je ki majal ka kin dəde ti kə ki ta ki tane ti, taa aji njé moy je pəti tə. ¹⁷ Be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ka kin təl tane. Ejay ə nə:
«Ɔy tuji je,
Ki moy je ləje ki dənə ti*»

*Kun go Jəju
(Lk 9.57-60)*

¹⁸ NDə kare, Jəju oo kosi dije ngay iləi-naa gəi gide, ningə əl njé ndo je ləne kadi n-gangi ba n-awi dame ti ki kare. ¹⁹ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun lə Luwə kare re rə Jəju ti əl-e ə nə: «Nje ndo dije, m-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ²⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «NJə je ai ki ɓe tode, ə yəl je ai ki kəyde tə, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dəm ti al.» ²¹ Dəw kare dan njé ndo je ti lə Jəju əl-e ə nə: «Bəbe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm ɓəy taa.» ²² Ə Jəju əl-e ə nə: «Un gom, ə iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde.»

*Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)*

* 8:17 Ejay 53.4

²³ Jəju al me to ti, ɓa njé ndo je lie ali goe. ²⁴ Ningə yə, nəl ki bo ngay ibə səde busi dɔ ba ti, adi to aw tə nduy man. Lo ti kin, Jəju isi to ɓi. ²⁵ NGa ə, njé ndo je lie rai ki rəe ti, ndəli-e ki nɔ tade ti əi nə: «Bəbe, aji-je, nə j-isi j-oy.» ²⁶ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban ə ibəli be ə? Səi dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba.» Ningə, i taa, ndangi nəl əi ki man ba, adi lo təl to jijiji. ²⁷ Nɛ kin əti dije ɓəl ngay, adi əli əi nə: «Dəw ə wa kam e dəw ki ban ə, nəl je ki ba je ka oi ta lie be ə?✧»

Jəju tuwə ndil je ki majal dɔ dɪngəm je ti joo
(Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Loki Jəju re tɛɛ giɗi ba ti, dɔnangi ti lə dije ki Gadara, dɪngəm je joo, ki ndil je ki majal rai-de tɛɛi ki dɔ ɓadi je ti rai ingəi-e. Dije kin rai nɛ majal ngay, adi dəw ki kadi un rəbi kin goto.

²⁹ Lo kin ti, iləi rɔde uri kəl əi nə: «NGon lə Luwə, e ri ə ige rɔje ti a? Ire nɛ mba kadi adi-je kɔ kəte nɔ dɔkagiloe ti a?» ³⁰ NGa ningə, kosi kɔsongi je ngay a usoi nɛ kadi lo ti nɔɔ say ndəy. ³¹ Ə NDil je ki majal nɔi dɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Re ituwə-je ə, adi j-aw me kɔsongi je ti kam.» ³² NGa ə, Jəju əl-de ə nə: «Awil!» Ba tɛɛi, awi uri me kɔsongi je ti, adi kosi kɔsongi je ɓingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³³ NJé ngəm kɔsongi je ayi-naa awi me ɓe bo ti, ɔri poy nɛ ki ra nɛ, ki nɛ ki tɛɛ dɔ dɪngəm je ti ki joo ki ndil je ki majal rai-de ka kin, pəti adi dije ooi. ³⁴ Dije pəti ki me ɓe bo ti tɛɛi awi kadi ingəi Jəju, ə loki ooi-e ɓa, dɔji-e kadi iyə dɔnangi ləde ə aw.

✧ **8:27** Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

9

Jəju aji nje rə koy njururu
(Mk 2.1-12; Lk 5.17-25)

¹ Jəju al me to ti, ində ba gangi, aw me ɓe bo ti ləne. ² Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu, me ne koti njé moy je ti, rəi sie rə Jəju ti. Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nə: «NGonm, uwə təgi ba, majal je ləi e ki kiyə go kə.» ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nā je əli ta mede ti əi nə: «Dəw kam əl ta ki mal də Luwə ti!» ⁴ Nə Jəju gər mər ta ləde, adi əl-de ə nə: «Ra ban ə isi iməri ta je ki majal mesi ti ə?» ⁵ Kəl dəw kə nə: “Majal je ləi e ki kiyə go kə” ɓa ngə ngay al, ə se kəl-e kə nə: “I taa, ə injiyə” ə ngə ngay al ə? ⁶ Re e be ɓa, m-a m-əji səi təkɪ mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nə: «I taa, un tuwə ləi, ə aw ɓe.» ⁷ Ba dɪngəm i taa, ə un rəbi, aw ɓe. ⁸ Loki kəm kosi je oo ne kin, ra-de ɓəl ki dum, adi iləi təji də Luwə ti, ki adi dije təgi ki əti ɓəl be kin.

Jəju ɓar Matiye kadi un goe
(Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Loki Jəju əti noq isi aw ningə, lo də ti ki isi də, oo dɪngəm ki ɓari-e nə Matiye, isi me kəy taa la-mbə ti. Ə Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Ba Matiye i taa, un go Jəju. ¹⁰ Go ti, Jəju isi ta ne kuso ti me kəy ti lə Matiye. NGa ningə njé taa la-mbə je, ki ndəgi njé ra majal je, ngay, rəi isi naa ti ki Jəju, ki njé ndo je lie ta ne kuso ti. ¹¹ Loki *Parisi je ooi Jəju isi uso ne ki dije kin ningə, əli njé ndo je lie əi nə: «Ra ban ə Nje ndo səsi ne isi uso ne ki njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je ə?» ¹² Ə Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E dije ki

njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. ¹³ Awi isangi kadi igəri me ta ki Luwə əl ə nə: “E ra maji ə m-ge, bi m-ge kijə məsi kadi-kare al☆. Tadə, m-re mba bar njé ka dana je al, nə m-re mba njé ra majal je yo”.»

Jəju əl ta də kiyə ta ne kuso
(Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ *NJé ndo je lə Jə Batisi rəi ingəi Jəju əli-e əi nə: «Ra ban ə je ki *Parisi je j-iyə ta ne kuso, ə njé ndo je ləi rai al ə?» ¹⁵ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi dije ki bari-de lo ne kuso taa-naa ti, a əi ki rənəl al, dəkagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? NDə je a rəi nōō kadi a uni-e tade ti ningə, dəkagiloe ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ¹⁶ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin a j ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte bəy. ¹⁷ Taa, dəw a un kasi kandi nju ki j al bəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tə. Re e be ningə, loki kasi a j ba, mbu nda je a ndui, kadi kasi kandi nju a lo kə nim, taa mbu nda je ka təli ne ki tuji kə nim tə. Be ə, re kasi kandi nju j al bəy ba, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa. Be ba, mbu a ndu al nim, kasi ki me ti ka a lo kə al nim tə.»

Jəju aji ngon ki dəne əi ki dəne ki nje moy məsi
(Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Loki Jəju a əl-de ta kin ningə, nje kun də *Jipi je kare, re əsi məkəsine nangi nqə ti, əl-e ə nə: «NGonm ki dəne ki du oy taji naa ti ne bəy. Nə re ire ində jii dəe ti ə, a təl təsi ndəl.» ¹⁹ Jəju j taa, un goe əi ki njé ndo je ləne.

☆ 9:13 Oje 6.6

²⁰ Ningə, dəne kare ki moy məsi ade kə bal dəgi gide e joo, re bəsi rə Jəju ti, ki rəbi ki gide ti, ədi ta kibi lie. ²¹ MBata əl mene ti ə nə: «Kin ə re ta kibi lie wa par mīndi ə m-ədi ka, rəm a nga.» ²² Jəju ilə rəti oo-e, bə əl-e ə nə: «Uwə təgi ba ngonm, kadi-me ləi aji.» Ningə də kade ti wa kin par, dəne ingə rə nga.

²³ Loki Jəju re tē me kəy ti lə ki bo lə Jipi je ka kin ningə, oo njé kəl nal je, ki kosi dije singəi sokito dānaa ti, ə əl-de ə nə: ²⁴ «Ori rəsi gogi, ngon oy al, nə to bi kare.» Dije ibəi Jəju kogii. ²⁵ Loki adi kosi dije tēi taga ningə, Jəju ur kəy, uwə ji ngon, bə ngon ki dəne j taa. ²⁶ Poy ne kin sane ki dānangi ki noo ba pəti.

Jəju adi njé kəm tə je joo oi lo

²⁷ Loki Jəju isi aw, njé kəm tə je joo uni goe, əli ta ki ndude ki boy əi nə: «NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləje.»

²⁸ Jəju re bə ningə, njé kəm tə je ki joo ka kin rəi rəe ti bəsi, ə Jəju əl-de ə nə: «Oi kadi m-asi kadi m-ra ne kin wa kare wa?» Ə njé kəm tə je iləi-e ti əi nə: «Oyo, j-o kadi asi, Bəbe.» ²⁹ Lo kin ti, Jəju ədi kəmde, ə əl-de ə nə: «Maji, kadi ne je rai ne ki go kadi-me ti ləsi!» ³⁰ Bə, kəmde oo lo. Ningə, go ti, Jəju ndəji-de ki təgine ə nə: «Oi maji, kadi dəw madi gər ne ki ra ne kin al.» ³¹ Nə loki tēi ki taga be par ə, iləi ngirə kəl ta ki dəe ti ki go nangi ki noo pəti.

Jəju tuwə ndil ki majal də dəw ti ki əl ta al

³² Loki njé kəm tə je tēi awi ningə, dije rəi ki dīngəm kare ki ndil ki majal ra-e adi əl ta al. ³³ Jəju tuwə ndil ki majal bə, dīngəm ki kəte əl ta al ka kin,

* **9:27** Igəi Mk 10.47 ki ta ki də ti gin makitibi ti nangi.

təl əl ta. Ningə ne kɪn əti kosi dije ɓəl ngay, adi əli əi nə: «J-o ne ki be kɪn dənangi *Isirayəl ti nja kare al ɓəy!» ³⁴ Nə *Parisi je əli əi nə: «E ki tɔgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.»

Jəju oo kəm-to-ndoo lə kosi je

³⁵ Jəju aw ki be bo je, ki ngan be je, ndo ne me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ilə mbɛ Poy Ta ki Maji ɔji dɔ kɔɓe lə Luwə, taa aji njé moy je, ki njé rɔ to je pəti tɔ. ³⁶ Loki Jəju oo kosi je, oo kəm-to-ndoo ləde, tado kɔ rade, tɔgide goto, awi tə bati je ki nje kul-de goto be☆. ³⁷ Be ə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ko ki asi kijə, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. ³⁸ Ə əli ta ki Ba nje ko, adi ilə ki njé ra ko je me ko ti ləne.»

10

Njé ndo je lə Jəju ki dɔgi gide e joo (Mk 3.16-19; Lk 6.14-16)

¹ Jəju ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, adi-de tɔgi kadi tuwəi ndil je ki majal je, ajii njé moy je, ki njé rɔ to je, pəti. ² Tɔ njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo ə to kɪn: E ki dəsəy e Simo, ki ɓari-e nə Piyər əi ki ngokone Andire; Jaki əi ki Ja ki ngan lə Jəbədə; ³ Pilipi əi ki Batiləmi, Tomasi əi ki Matiye ki nje taa la-mbə; Jaki ki ngon lə Alpe əi ki Tade; ⁴ Simo ki e mbɔ njé rɔ mbata kingə dɔ lə be ləde ti əi ki Judasi Isikariyoti ki nje kun dɔ Jəju.

Jəju ilə njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo (Mk 6.7-11; Lk 9.2-5; Lk 10.3-12)

⁵ Jəju ilə njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo ki ndu kɪn ə nə: «Awi rɔ dije ti ki əi *Jipi je al, al, taa awi me

☆ 9:36 Kor Isirayəl je 27.17; 1 NGar je 22.17

6e bo je ti ki *Samaritani al to. ⁶ Awi ki ro gin koji ti ki *Isirayel, ki toi ta bati je ki ndami be kin yo. ⁷ Do rabi ti, ilai mbe taki kobe la Luwa e basi. ⁸ O aji nje moy je, adi nje koy je ii lo koy ti, adi banji ur ko ro nje banji je ti adi rade ay, a ituwai ndil je ki majal do dije ti to. E ne ki ingai kare, a adi dije kare to. ⁹ Uni or al nim, la al nim, sila al nim, ilai do nda ti ki badesi ti al. ¹⁰ Taa, uni bal kaw mba al nim, oyi kibi joo al nim, oyi sa al nim, uni kagi tosi al nim to. Tado sobi kadi nje ra kilai inga ne kusone ji dije ti ki ra kilai dande ti. ¹¹ Loki uri me ngon be ti, a se me be bo ti a, idaji ta, a re ingai daw ki asi kadi uwai sasi rone ti ba, isi be lie noo biti kadi awii. ¹² Loki uri me kay ti ninga, irai dije ki me ti lapiya. ¹³ Kin a re uwai sasi ki rade ti ba, kadi lapiya lasi aw ki dade ti, a kin a re uwai sasi ki rade ti al to ba, kadi itali itaai lapiya lasi gogi. ¹⁴ A kin a re, me kay ti, a se me be ti, dije mbati kuwai sasi ki rade ti, a se mbati koo do ta lasi ba, loki isi teji me be ti kin ki taga a, indai bu ki njasi ti ko.* ¹⁵ M-al sasi taki rojeti, ndo gangi ta ti a, ta ki gangi ki do bee ti kin a ita ya Sodom ki Gomar bay*.

Ko ki a inga nje ndo je la Jaju

(Mk 13.9-13; Lk 12.11-12; 21.12-19)

¹⁶ «Ki ne kin, mi, m-ilai sasi ta bati je dan jagim je ti. Maji kadi indai kam-kadi do rasi ti ta li je be, a isoli lom lom ta da dum je be to. ¹⁷ Adi kamsi adi do rasi ti ki ro dije ti, tado a awi sasi lo gangi ta je ti, a tindai sasi ki nday kabilay gin kay kaw-naa je ti. ¹⁸ A awi sasi no nje kobe je ti, ki no ngar je ti ki boy ki mbata

* **10:14** Ki go kuji rae ti la Jipi je, kindai bu ki nja ti ko, toji taki lo ki n-ii ti, a se be ki n-itaji me ti ki taga kin, ne kare ki doo-de sie naa ti goto. ☆ **10:15** Kilai ngira ne je 18-19

lām. Lo kīn tī, əi je, kī dije kī əi *Jipī je al, a e ta rəbi kī kadi a ingəəi naji kī ma kī dəm tī rəsi tī. ¹⁹ Loki a uwəi səsi kadi a awi səsi lo gangi ta tī, onosi kadi mesi bəl, kə nə se ta ri ə a əli-de wa, ə se a əli-de kī kuje kī ban wa. Ta kī kadi a əli-de ba, Luwə a ində tasi tī loe tī nōo. ²⁰ Tadə e səi je wa ə a əli ta al, nə e NDil Bawsi Luwə ə a un səsi kadi əl-n ta.

²¹ «NGakonaa je a uni də-naa awii lo təl-naa tī, baw ngon a aw kī ngon kadi tōli-e kə, ningə ngan je, mede a majal kī njé koji-de je, ə a uni dəde awi kadi tōli-de tō. ²² Dije pəti mede a majal səsi kī mbata lām, nə dəw kī uwə rəne ba bitī ta təl tae tī, ə a ingə kajī. ²³ Loki a adi səsi kō me be bo tī kī kare ə, ayi-naa awi kī nungī tī. Ningə təkī rəjeti, adi m-əl səsi, a iləi ta nja be bo je kī *Isirayəl tī naa tī al bəy ə mi *NGon dəw m-a m-re. ²⁴ NJe ndo itə nje ndo-e ne al, taa bəə itə bane al tō. ²⁵ NJe ndo, re asi kī nje ndo-e ne be ba, e ngay; ə bəə, re asi kī bane ba e ngay tō. Kīn ə, ba nje kəy wa mīndi ə, dije bari-e Bəljəbul kī e ngar lə ndil je kī majal ningə, njé kī me kəy tī lie yade a to ban?

*Luwə kī karne ba ə e dəw kī səbi bəl-e
(Mk 8.38; Lk 9.26; 12.2-9)*

²⁶ «İbəli-de al, tadə ne ra kī gidi ngəy tī kī gine a tēə al goto, taa ne kī to lo bəy tī, kī dəw a gər al ka goto tō. ²⁷ Ne kī m-əl səsi lo kī ndul tī, əli tae kada wangi, ə ne kī dije kəti mbisi tī ngun ngun ngun, iləi mbēe də kagi tī taa tō. ²⁸ İbəli dije kī a tōli darəsi par, bi asi təl ndilsi al kīn, al. Nə kadi ibəli Luwə kī asi kadi tuji ndilsi əi kī darəsi naa tī me por tī lə su kīn. ²⁹ Dije isi gati kī ngan yəl je joo ə gusi kare adi oi ne, nə kī kare dande tī kī kadi osi nangī kī kanji kadi Bawsi Luwə

ndigi goto. ³⁰ Ki ɔ̄ji d̄asi, b̄i d̄asi wa kin ka Luwə tidə kare kare gər k̄ore. ³¹ Ifəli nē madi al, səi je, Luwə oo ndasi it̄ai ngan yəl je ki ngay.

³² «Dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi, t̄aki n-e dəw ləm, mi ka m-a m-un ndum n̄o Bai ti, ki isi d̄orā ti, t̄aki e dəw ləm t̄o. ³³ Nə dəw ki naji ta kəm dije t̄aki, n-gər-m al, mi ka m-a m-naji ta kəm Bai ti, ki isi d̄orā ti t̄aki m-gər-e al t̄o.»

Jəju ə nə n-re ki r̄o dan dije ti
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ «Igai mesi ti t̄aki m-re ki lapiya d̄onangi ti al; m-re ki lapiya al, nə m-re ki r̄o dan dije ti. ³⁵ M-re ki gangi-naa dan ngon ki d̄ingəm ti əi ki bawne, m-re ki gangi-naa dan ngon ki d̄ane ti əi ki kone, m-re ki gangi-naa dan ngon ki d̄ane ti əi ki məmne ki d̄ane. ³⁶ Dəw madi, dije ki me k̄əy ti lie e wa, a t̄ali njé b̄a je lie✧.

³⁷ «Dəw ki ndigi kone, ə se bawne it̄ə-m, dəwe kin asi kadi e dəw ləm al. Dəw ki ndigi ngonne ki d̄ingəm, ə se ki d̄ane it̄ə-m, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁸ Dəw ki un kagi-d̄asi l̄ane d̄ane ti, ə un gom, al, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁹ Dəw ki ge ngəm r̄one ne wa, a t̄i tae, nə dəw ki il̄ə r̄one k̄o ki mbata ləm, ta r̄əe a t̄i al.

Ta ki d̄o nē kigə go ji ti
(Mk 9.41)

⁴⁰ «Dəw ki uwə səsi ki r̄one ti, e mi ə dəwe uwə-m ki r̄one ti. Ningə dəw ki uwə-m ki r̄one ti, e nje kilə-m ə uwe ki r̄one ti t̄o. ⁴¹ Dəw ki uwə nje kəl ta ki ta Luwə ti ki r̄one ti, mbata ke ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti ɓa, a ingə nē kigə go ji ki asi naa ki ȳa nje kəl ta

✧ 10:36 Mise 7.6

ki ta Luwə ti wa kin be tɔ. Dəw ki uwə dəw ki dana ki rone ti, mbata ke ki e dəw ki dana ɓa, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya dəw ki dana wa kin be tɔ. ⁴² M-əl səsi təki rɔjeti, dəw ki adi man ki sɔl wa kin par me ngon kal man ti, ki kare dan njé ki du ti ki dan njé ndo je ti ləm kin, mbata ke ki e nje ndo ləm ɓa, dəwe kin, təki rɔjeti, adi m-əl səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.»

11

Jə Batisi əi ki Jəju (Lk 7.18-35)

¹ Loki Jəju adi ndu kin njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, gine gangi ɓa, ɔti nɔɔ, aw ndo ne je, ilə mbe Poy Ta ki Maji je me ɓe bo je ti ki dɔnangi ti ki nɔɔ. ² Lo kin ti, Jə Batisi ki to kəy dangay ti, oo poy ne je ki Kirisi ra, adi ilə njé ndo je ləne, kadi dɔji ta Jəju əi nə: ³ «I ə j dəw ki Luwə mbəte, ki sɔbi kadi a re ka kin ə se, e nay nɔɔ ɓəy kadi tə ji ngəm tae ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Awi əli Jə ne je ki oi ki mbisi je, ki kəmsi je kin: ⁵ Njé kəm tɔ je ooi lo, njé məti je njiyəi maji, njé banji je ingəi rɔ nga, njé mbi bəy je ooi ta, njé koy je jii taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mbe Poy Ta ki Maji tɔ. ⁶ Maji-kur e lə dəw ki m-təl gin kosi lie, al.»

⁷ Loki ɔti awi, Jəju ilə ngirə kəl kosi je ta ki dɔ Jə ti ə nə: «E ri ə awi isi oi dilə lo ti ə? E gakira ki nəl isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? ⁸ A re e e al ə, e ri wa bangi awi isi oi ə? E dəw ki ɔ kibi ki ndole ngay ɓa awi oi-e ma? NGA njé ki ɔi kibi je ki ndole ngay ka, isi me kəy je ti ki ngar je isi ti. ⁹ Ə se e ri wa ə awi oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awi oi-e ma? Re e e ə, m-əl səsi m-ə nə oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl

ta je ki ta Luwə ti bəy. ¹⁰ E e ə makitibi lə Luwə əl ta ki dəe ti kəte ə nə: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte kadi ra go rəbi nqi ti☆.” ¹¹ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dəne je oji-de kin, dəw ki bo itə Jə Batisi goto. Nə ki basine kin, dəw ki e ki du ngay me bəkə ti ki dərā ti, bo ite. ¹² Lo kilə ngire dəkagilo ti lə Jə Batisi, biti bəne, kəbe lə Luwə e gin ne ra ki ki təgi ti, ningə njé təgi je sangi kadi n-taai-e gin təgide ti. ¹³ Makitibi je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ki ndukun je lə *Mojī, əli ta ki də ne je ti ki a rai ne biti tēji də Jə Batisi ti. ¹⁴ Re indigi kadi igəri gine maji ba, Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli ki kadi a təl re. ¹⁵ Ə dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta ba, kadi oo ta kin maji!

¹⁶ «M-o dəw ki kadi m-un-e m-əji-n dije ki dəkagilo ti ki bəne kin al. M-a m-ə nə toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo je ti, bari-naa ki yo je ki ne je əi nə: ¹⁷ “Ji kəl nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inqi, ə imbati nq.” ¹⁸ E be ə, Jə re, uso ne al nim, ay man al nim ba, dije əli əi nə: “Dəe majal”, ¹⁹ NGa ə, mi *NGon dəw m-re, ə m-uso ne je, m-ay man je ba, dije əli əi nə: “Mi nje kuso ne kədi, mi nje kay ne, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,” bəy tə! Nə njé ki ndigi gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə e gosi ki dana ki go kilə rae ti ki to ki taga.»

*Be je ki mbati kiyə rəbi ne rade je ki majal kə
(Mt 10.15; Lk 10.12-15)*

²⁰ Lo kin ti, Jəju ilə rəne, kəl ki dije ki me be bo je ti, ki əi əi dije ki, ra ne kəji je ngay dande ti, nə iyəi rəbi ne rade je ki majal kə al, ə nə: ²¹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije

☆ 11:10 Malasi 3.1

ki Bətisayda! Ne kəji je ki əti bəl, ki Luwə oji dansi ti kin, re ne je kin rai ne me be bo Tır ti, ki be bo Sıdō ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, ki go rəbi kilə kibī kuwə ndoo rə ti, kəy-n bu por ki də ti. ²² E be ə, m-əl səsi kadi igəri təki, ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də Tır ti ki Sıdō, yaşi a ngə ite. ²³ NGa ningə jı Kapərnayım, o kadi a un dəi taa bitı kadi ədi rə, nə Luwə a təl səi bitı kaw səi koo. Tadə ne kəji je ki rai ne Kapərnayım ti kin, re rai ne Sodom ti be ə, re bəne kin be bo ki Sodom a a ki dəne taa ne bəy. ²⁴ E be ə, m-əl səsi kadi igəri təki, ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də dije ti ki Sodom a ngə ngay tə yaşi be al.»

*Jəju əi ki Bawne Luwə
(Lk 10.21-22)*

²⁵ Də gangi loe ti kin, Jəju un ta, əl ə nə: «Bai, ki jı Ba dərə ki dənangi, m-ilə təji dəi ti, təki ibəyo ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə iteə ki dəe adi ngan je ki du gəri. ²⁶ Oyo, Bai, e ndigı ləi kadi ne kin ra ne be.»

²⁷ Ba, Jəju əl dije ki ai nōō ə nə: «Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tə, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigı kadi m-adi gəri-mi par tə.

²⁸ «İrai ki rəm ti, səi pəti ki əi rəgəgə gın ne kotı ti ki əy, ə m-a m-adi səsi əri kəə. ²⁹ Uni jugı ləm, ə itaai ne ndo ləm, tadə mi dəw ki səl ləm ləm, taa mi nje kilə dəm nangı nım tə. Re irai be ə, a ingəi lo kər kəə lə ndılsı. ³⁰ Mi, jugı ləm əy al, taa ne ki madı səsi kadi oti ka əle pəl pəl tə.»

12

*Ta la Jəju do ndo taa kəə ti
(Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)*

¹ NDɔ kare, Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndo taa kəə ti la *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, bo ra-de adi gangi do ko je, usoi. ² Ə loki *Parisi je ooi-de ningə, əli Jəju əi nə: «O njé ndo je lai rai ne ki kadi dəw ra ndo taa kəə ti al.» ³ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Itidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki bo ra-de ki dije ki goe ti kin al a? ⁴ Dabidi ur me kəy ti la Luwə ki ra ki kibi, əi ki dije ki gone ti, usoi mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti. E mapa ki kuso-e sɔbi dɔe al nim, sɔbi do njé ki goe ti al nim, nə e njé kijə ne məsi kadi-kare par ə sɔbi dɔde kadi usoi». ⁵ Ə se ta ki ndu-kun la *Moji ndangi əl ə nə: ndo taa kəə ti, njé kijə ne məsi kadi-kare je, rai kilə ki e ne ki kadi dəw ra ndo taa kəə ti al, gin kəy ti la Luwə, nə dəw tidə dɔde ti kadi e majal al kin, itidəi al a? ⁶ NGa ningə kadi m-əl səsi, lo ki j-a ti ne kin, ne ki bo ngay itə kəy la Luwə to ti ne. ⁷ Ningə kin ə re igəri me ta ki ə nə: “E koo kəm-to-ndoo ə m-ge, bi e kilə məsi kadi-kare par al» kin ə, re a igangi ta do dije ti ki ta ləde goto kin al. ⁸ Tado mi *NGon dəw, m-aw ki tɔgi do ndo taa kəə ti.»

*Jəju adi ro nga dɔngəm ki jie oy njururu
(Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)*

⁹ Jəju i noo, aw kəy kaw-naa ti la *Jipi je. ¹⁰ Ningə dɔngəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti noo. Ba, dije sangi rəbi ki kadi n-indəi ta do Jəju, adi dəji-e ta əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dəw aji madine ndo taa kəə ti ə se aje al ə?» ¹¹ Ə Jəju ilə-de ti

✧ 12:4 1 Samiyəl 21.2-7; Ləbətiki 24.9 ✧ 12:7 Oje 6.6

ə nə: «Nā dansi ti ə, aw ki bati kare ba, ə bati ka kin osi be ti ndo taa kəə ti, ə aw un-e tē sie taga al ə? 12 NGa ningə re e dəw ba, itə bati gidi bay bay! Ə m-əl səsi təkɪ ndu-kun adi ta rəbi kadi dəw ra maji ndo taa kəə ti.» 13 Lo kin ti noo, Jəju əl dɪngəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Ə dɪngəm surə jine ba, jie təl to maji asi-naa ki ki nungi. 14 Ə loki *Parisi je tēi taga ba, awi əli-naa ta ki do Jəju ti, kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Jəju e bəə kilə lə Luwə

15 Loki Jəju oo poy ne ki gei ra sie, otɪ lo kin ti noo kɔ. Dije ngay uni goe, ningə aji njé moy je pəti tɔ.

16 Ba, ndəji-de ki tɔgine, kadi rai adi dəw gər-ne al.

17 Ningə ne kin ra ne be kadi ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti, Ejay kin*, təl tane. Luwə əl ə nə:

18 «Oi bəə kilə ləm ki m-kote,

Nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m ngay kadi m-ilə jim dœ ti.

M-a m-ində NDilm dœ ti,

Ningə a ilə mbɛ ne ra ki dana rɔ gin be je ti ki dangi dangi*.

19 A kəli-naa ki dəw al nim, a ində ndu al nim.

Dəw a oo ndue əl ta ta mbalo ti al*.

20 A budɪ gakira ki to ki mbəne nangɪ al,

Taa, a təl lambɪ ki isi oy al nim tɔ.

A ra be bitɪ kadi tə ne ra ki dana o be*.

21 Gin be je ki dangɪ dangɪ a indəi mede dœ ti.»

Dije ai nə Jəju e ngar lə ndil je ki majal

(Mk 3.22-30; Lk 11.14-23)

22 Dije rai ki dɪngəm kare ki ndil ki majal ra-e adi kəme oo lo al nim, əl ta al nim, ə Jəju ade əl ta je, oo

* 12:17 Ejay 42.1-4

* 12:18 Ejay 42.1

* 12:19 Ejay 42.2

* 12:20 Ejay 42.3

lo je. ²³ Ne kin əti kosi dije bəl ngay, adi dəji-naa ta əli əi nə: «Dəw kam e *NGon ka Dabidi al ma?» ²⁴ Nə loki *Parisi je ooi ta kin ningə, əli əi nə: «E kam isi tuwə ndil je ki majal ki tōgi lə Bəljəbul, ki e ngar lə ndil je ki majal.» ²⁵ Jəju gər mər ta ləde adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me bəkə ti ki kare ba, təli də-naa ti rəi-naa ə, bə kəe kin a tuji. Taa, bə bo, ə se me kəy ki dije ki me ti təli də-naa ti, rəi-naa, ki kadi a a taa ka goto tə. ²⁶ Kin ə re *Sata wa tuwə dije lə Sata, e wa adi dije lie təli də-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəbe lie a aw ki kəte goto. ²⁷ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwəi-de ki tōgi lə nə ə? Dije ki gosi ti wa a tōji kadi ta ləsi e ta ki go ti al. ²⁸ A re e ki tōgi lə NDil Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tə ningə, tōji kadi kəbe lə Luwə re tē rəsi ti ngata.

²⁹ «Ningə təkə rəjeti, re dəw uwə dəw ki nje tōgi dəe kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki dəe ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təkə mene ge. ³⁰ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kəsi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində tji tə. ³¹ Be ə, m-əl səsi təkə, majal je pəti ki dije a rai-de, ə se ta je ki mal pəti ki dije a əli də Luwə ti, Luwə a iyə goe kə adi-de, nə ta ki mal ki kəl də NDil Luwə ti, Luwə a iyə go kə adi-de al ratata. ³² Kin ə re dəw əl ta ki majal əsi-n tam, mi *NGon dəw ə, Luwə a iyə go kə ade, nə re əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə ə, Luwə a iyə go kə ade ki bəne ti al nim, ki lo ti ti al nim, ratata.

*Ta ki tē ta dəw ti ki ngame dəw
(Mt 7.16-17; Lk 6.44-45)*

³³ «Kin ə re kagi maji ba, kande maji tɔ, a re kagi majal ba, kande majal tɔ. Tado e ki kandi kagi ə dɔw a gər-n kagi. ³⁴ Səi njé man majal tɔ li je be kam, a rai ban be ə ta ki maji a tɛɛ tasi ti, səi ki səi dije ki majal ə? Tado e ne je ki rosi me dɔw kin ə isi tɛɛ tae ti. ³⁵ Dɔw ki maji, kilə rae je tɛɛ me ne ra ti ki maji ki uwə mee. Ningə dɔw ki majal, kilə rae je tɛɛ me ne ra ti ki majal ki uwə mee tɔ. ³⁶ M-əl səsi, ngan ta je ki galala pəti ki isi tɛɛ ta dije ti kin, a əli gine ndɔ gangi ta ti. ³⁷ Tado e ki ta ki tai ti ə a ɔri ta dɔi ti, ə e ki ta ki tai ti tɔ ə ta a uwəi.»

Parisi je daji Jəju ne kəji

(Mt 16.1-4; Mk 8.11-12; Lk 11.16, 29-32)

³⁸ Njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je uni ta əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, ji ndigi kadi ira ne kəji madi kare adi j-o.» ³⁹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dije ki dəkagilo ti ki bone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kəji, nə ne kəji madi ki rangi ki kadi a oi ore dɔ ne kəji lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jonasi, goto ngata. ⁴⁰ Tado, tə ka ki Jonasi ra kondɔ mitə, kadi mitə me kanji ti ki boy ka kin ə, mi *NGon dɔw m-a m-ra kondɔ mitə, kadi mitə gin nangi ti tɔ✧. ⁴¹ NDɔ gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a j̄ taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a iləi ta dɔde ti. MBata, loki Jonasi ilə mbe Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi ne rade je ki majal kɔ✧. NGA ningə, ki basine kin, dɔw ki itə Jonasi say e ne. ⁴² NDɔ gangi ta ti ə, ngar ki dəne ki j̄ gin be ti, a j̄ taa ta kəm dije ti ki dəkagilo ti ki bone kin kadi a ilə ta dɔde ti. MBata, j̄ soy dɔnangi ti nu ə ndɔ ki re kadi oo gosi ta lə Salomɔ✧. NGA ningə, ki basine kin, dɔw ki itə

✧ 12:40 Jonasi 2.1 ✧ 12:41 Jonasi 3.5 ✧ 12:42 1NGar je 10.1-10

Salomō say e ne.

*NDil ki majal ki təl re tone ti gogi
(Lk 11.24-26)*

⁴³ «Loki ndil ki majal tee me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi n-ingə lo kisi ki rangi kadi n-ər kəə ti, nə ingə al 6a, ⁴⁴ əl ə nə: “M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-tee ka kin gogi.” Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kin to kare, utəi, rai adi maji. ⁴⁵ NGa ə, təl aw, əy ndil je ki majal itəi-e e wa 6əy siri, 6a rəi uri me dəw ti ka kin isi. Lo kin ti, ji kisi dəw kin ki dəe taa a majal ngay itə e ki kəte 6əy. Be ə, dije ki majal ki dəkagilo ti ki 6one ka a toi be tə.»

*Jəju al ta lə kone je ki ngakone je ki rəjeti
(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)*

⁴⁶ Jəju isi əl ta kosi je ba 6əy ningə, kəe je ki ngakəe je rəi ai taga, sangi kadi n-əli sie ta. ⁴⁷ NGa ə dəw madi əl-e ə nə: «O kəi je ki ngakəi je ai taga nōō, a sangi kadi n-əli səi ta.» ⁴⁸ Ə Jəju təl əl dəw ka kin ə nə: «Nə je ə ai kom je, ki ngakom je ə?» ⁴⁹ Ba un jine təji-n njé ndo je ləne, ə ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. ⁵⁰ Tadə dəw ki nje ra ndigi lə Bawm ki isi me dərə ti ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

13

*Kuji ta ki də nje dibi ne ti
(Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)*

¹ NDəe ti kin, Jəju tee me kəy ti, aw isi kadi ba bo ti. ² Kosi dije ngay kawinaa gəi gide, adi aw al isi me to ti. Ba kosi dije pəti, ai ngangi ba ti ne. ³ Jəju əl-de ne je ngay me kuji ta je ti ə nə: «Nje ndər kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningə dəkagilo ti ki a ilə ko ne, ka

ko je madi tosi ngangɪ rabi ti adi yal je rai oi maki.
⁵ Ka ko madi je, tosi donangi njakira ti, adi lo kadi
 ingai donangi asi tam ilai ngirade ti goto. Na ke a,
 tɔgi kalangi ba, tado ngirade to taa ne. ⁶ Loka kadi
 asi ninga, ngan ko je ka kin ndolai mbaw, ba go ti,
 tuti kurim, tado ngirade aw nangi boy al. ⁷ Ka ko je
 ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je tɔgi ndami-de
 mbol. ⁸ Na ka ko je madi, tosi donangi ti ki maji, adi
 andi. Ki na je andi asi bu kare, nje ki nungi andi asi
 kuti mehe, taa nje ki nungi bay andi asi kuti mita
 ta.» ⁹ Jaju ila do ti a na: «Daw ki aw ki mbine mba
 koo-n do ta ba, kadi oo do ta kin maji!»

Gin ne ki Jaju ndo-n ne ki kuji ta je
(Mk 4.10-12; Lk 10.9-10)

¹⁰ *Nje ndo je la Jaju rai rae ti daji-e ai na: «Mba ri
 a al-de ta ki kuji ta je a?» ¹¹ A Jaju al-de a na: «M-al-de
 ta ki kuji ta tado sai, Luwa tee ki do ne ki to lo bayo
 ti ki oji do kobe lie adi igari, na ai je, Luwa tee ki dae
 adi-de al. ¹² Tado daw ki aw ki ne jine ti, a adi-e do ti
 bay, kadi to mbar mbar jie ti, na daw ki ne lie goto,
 e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa
 bay. ¹³ E mbata kin a, m-al-n-de ta ki kuji ta, tado goi
 lo maji ka, ooi ne al nim, ooi ta maji ka, gari me al
 nim. ¹⁴ E be kadi ta ki Luwa al ki nje kal ta ki tae ti
 Ejay kin tal tane. Ejay* al a na:

“A ooi do ta maji, na a igari me al nim,
 A igoi lo maji, na a ooi lo al nim,

¹⁵ Tado me dije kin tal nga ngororo.

Uti mbide,
 NDami kamde,
 NDigi kadi kamde oo lo al nim,

✧ **13:14** Ejay 6.9

Kadi mbide oo ta al nim,
Taa kadi n-gəri ne madi kare al nim to,
Nə təkı ne n-ji n-rəi rəm ti,
Adi m-aji-de✧.”

¹⁶ «Nə səi, səi njé maji-kur, tado kəmsi oo ne je maji nim, mbisi oo ta maji nim. ¹⁷ Təkı rəjeti, adi m-əl səsi, njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ngay, ki njé ra ne je ki dana ngay, ndigi kadi kəmde oo ne ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo do ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al to.

Jəju ər me kuji ta ki əji do nje kilə ko
(Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ «Səi, maji kadi gəri me kuji ta lə nje kilə ko kin maji. ¹⁹ NĞangi rəbi ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta ki do kəbe ti lə Luwə, nə gər me al, ə su re ər ta ki dibi mee ti ka kin ko. ²⁰ Dənangi njəkirə ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta lə Luwə ningə, taa langisi ba ki rənəl, ²¹ nə ta kin, ilə ngirəne mee ti al. E dəw ki nje kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kə je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re ba, iyə kadi-me ləne kə kalangi ba. ²² Kə ko je ki tosi dan kon ti, e dəw ki oo ta lə Luwə, nə me ka sururu do ne je ti ki dənangi ti, ki ra ta ne maji je uti do ta ki oo, adi lo kadi andi goto. ²³ Ningə, dənangi ki maji ki kə ko je tosi ti, e dəw ki oo ta lə Luwə, gər mee, adi andi maji. Dəe ki madi je andi bu kare je, ki nungi andi kuti mehe je, kuti mitə je.»

Kuji ta ki do jəne ti

²⁴ Jəju ində kuji ta ki rangi node ti bəy ə nə: «Kəbe lə Luwə, to tə dəw ki dibi kandi ne ki maji me ndər ti ləne, ²⁵ ə kondə, loki dije toi bi ba, nje bə lie re dibi

✧ 13:15 Ejay 6.10

jəne də ne ti ki maji ki dibi ka kin, ba ətə aw. ²⁶ Loki kandi ne ki maji ka kin ibə tōgi, ə kande je isi teēi ba, jəne ka kande teē tō. ²⁷ Lo kin ti, njé ra kilə je awi əli bade əi nə: “Baje, e kandi ne ki maji ə idibi me ndər ti ləi tō, nga jəne je kin teēi ra ə?” ²⁸ Ə bade əl-de ə nə: “E nje bə ə ra ne kin.” NGa ə njé ra kilə je dəji-e əi nə: “İndigi kadi ji rəy-de kə a?” ²⁹ Nə ba nje ndər əl-de ə nə: “Jagi, lo rəy jəne je ti kin, a rəyi ki ko ki maji ba. ³⁰ Ə iyəi-de adi tōgi naa ti bitə kagi lo kijə ko ti, ningə ndə kijə ti ba, m-a m-əl njé kijə je m-ə nə: İrəyi jəne je kin idəi ki dəe dəe kadi tə iləi por bəy taa, ijəi wa ki me dam ti ləm.”»

Kuji ta də kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mk 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Jəju ində kuji ta ki rangi nōde ti bəy ə nə: «Kəbe lə Luwə to tə kə kagi madi ki bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be. ³² Kə mutadi ə e kandi ne ki du itə ndəgi kandi ne je pəti, nə lo ki tōgi ba, təl kagi təy ki bo itə kam təy je pəti ki me ndər ti. Təl kagi ki bo, adi yəl je rəi rai kəy tode bajie je ti.»

Kuji ta də əm ti
(Lk 13.20-21)

³³ Jəju əl-de kuji ta ki rangi bəy ə nə: «Kəbe ki dərə ti to titi-naa ki əm ki dəne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti j kin be.»

Jəju əl ta je pəti ki kuji ta
(Mk 4.33-34)

³⁴ Ta je kin pəti, Jəju əl kosi je ki kuji ta. Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. ³⁵ E be kadi ta je ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kin təl tane. Nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə nə: «M-a m-teē tam kadi m-əl kuji ta je,

m-a m-ilə mbe ne je ki toi lo bəyɔ ti lo kilə ngirə dərə ti ki dənangi ti nu kin☆.»

Kər gin kuji ta ki də jəne ti

³⁶ Jəju iyə kosi je ə aw be. Loki rəi be, njé ndo je lie rəi rəe ti, dəji-e əi nə: «Ōr-je gin kuji ta ki də jəne ti ki a me ndər ti kin adi j-o.» ³⁷ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Dəw ki nje dibi ko ne ki maji kin, e mi NGon dəw; ³⁸ ningə ndər, e dənangi; ə kandi ko ki maji, e njé je ki ndigi kadi Luwə ɔ be dode ti; jəne, e njé je ki uni go nje majal; ³⁹ nje bə ki nje dibe, e su; kagi lo kijə ko e dəbəy ndə; ɔa njé kijə ko je əi malayka je to. ⁴⁰ Tə ka ki, e ki rəy-n jəne buki poro, dəbəy ndə a to be to. ⁴¹ *Mi NGon dəw m-a m-ilə ki malayka je ləm kadi tuji dije pəti ki njé kəsi madide je kadi osi me majal ti, ki dije ki njé ra majal. ⁴² *Malayka je a buki-de me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nqi je a ngəi ngangide je titi. ⁴³ Lo kin ti, njé ra ne ki dana a unji tə kadi be me bekɔ ti lə Bawde Luwə. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n də ta ɔa, kadi oo də ta kin maji.

Kuji ta ki də ne kingə ti ki to lo bəyɔ ti ki mədi-kəsi

⁴⁴ «Kəbe ki dərə ti to tə ne kingə ki bəyɔi me ndər ti, ə dəw mədi aw tɛɛ də ti kin be. Dəw ka kin təl bəyɔ gogi, ɔa rəe nal-e ngay, adi aw gati ki ne maji je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n ndər ka kin. ⁴⁵ Kəbe ki dərə ti to tə nje ra gati ki isi sangi mədi-kəsi ki ndole be. ⁴⁶ Loki ingə e ki gate e ngay, təl aw gati ki ne kingə je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n mədi-kəsi ka kin.

Kuji ta ki də bandi ti

⁴⁷ «Kɔbɛ lə Luwə to tə bandi ki dəw a ilə me ba ti ə a ɔy dɔ kɔ kanji je ki dangi dangi kam be. ⁴⁸ Loki bandi ka kin rosi ba, nje ndo ndɔr re-n ngangɪ ba ti, isi nangi, ningə tɔr njé ki maji maji me sukim ti, ə iyə njé ki tɛɛi nɛ al buki-de kɔ. ⁴⁹ Kae ti ka kin ə, dɔbəy ndɔ a e be tɔ. *Malayka je a rai kadi ɔri kəm dije ki njé ra nɛ je ki dana ki njé ra nɛ je ki dana al, naa ti. ⁵⁰ A buki dije ki njé ra nɛ je ki majal me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nɔi je a ngəi ngangide je titi.»

⁵¹ Lo kin ti nɔɔ, Jəju dəji njé ndo je ləne ə nə: «ɪgəri me ta je kin pəti a?» Ə iləi-e ti əi nə: «Oyo, ji gər.» ⁵² Ningə Jəju əl-de ə nə: «E be ə, nje ndo dije ndu-kun ki təl nje taa nɛ ndo ki dɔ kɔbɛ ti lə Luwə, to tə ba nje kəy ki ingə nɛ je ki sigi ki nɛ je ki kəke lo ngəm nɛ ti ləne kin be.»

*Dije ki Najarəti ti adi mede Jəju al
(Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)*

⁵³ Loki Jəju əl kuji ta je gine gangi ba, ɔti lo ki a ti kin kɔ. ⁵⁴ Ɔti nɔɔ, aw be bo ti ki tɔgi ti. Jəju ndo nɛ dije gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. NDo-de nɛ ndo ki əti-de bəl, adi əli əi nə: «Gosi ta je ki nɛ kəji je kin iɪ-n ra ə? ⁵⁵ Ma ngon lə nje ragi kagi dɔ kəy ti wa ka am wa? Kɔe al ə e Mari a? Ə Jaki je, ki Jisəpi je, ki Simo je ki Judi je tɔ al ə əi ngakɔe je a? ⁵⁶ Taa, konane je ka isi səje ne tɔ al a? NGA nɛ je kin pəti ingə ra dana?» ⁵⁷ Ta ki dəji kin ɔgi-de kadi adi mede Jəju, ə Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti ba, e me be koje ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵⁸ Lo kin ti, Jəju ra nɛ kəji je ngay al mbata mbati kadi-e mede.

14

Koy Ja Batisi

(Mk 6.14-19; Lk 9.7-9; 3.19-20)

¹ Dɔkagiloe ti kin, *Erodi ki e nje kɔbe dɔnangi ti ki Galile, oo ta tɔba lɔ Jəju. ² Ə əl njé ra kilə je ləne ə nə: «Dəw kin e Ja Batisi! E e ə j̄ taa dan njé koy je ti. Gine kin ə, aw-n ki tɔgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ³ Erodi əl be, tadɔ ndɔ ki adi uwəi Ja, dɔɔi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata lɔ Erodiyadi, ki ne ngokɔe Pilipi, ⁴ ki Ja əl-e ta dɔ ti ə nə: «E go ti al kadi itaa-e nei ti.» ⁵ Me ta ti kin, Erodi ndigi tɔl Ja, nə bəl kosi je, tadɔ kosi je ooi Ja kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁶ NGa ə, ndɔ rənəl koji Erodi ti, ngon lɔ Erodiyadi ki dāne, tɛɛ ndam nɔ dije ti ki bari-de lo ne kuso ti, ə nəl Erodi ngay, ⁷ adi Erodi un ndune ki kibi rɔ kadi n-ade ne je pəti ki dəji-ne. ⁸ Lo kin ti, kɔe sule, adi əl ə nə: «Adi-m, təki j-a-n wa kin, dɔ Ja Batisi me supira ti.» ⁹ Me ngar tuji əji-n dɔ ne ki ngon ki dāne dəje kin, nə ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki bar-de lo ne kuso ti kin tɔ ba, un ndune kadi adi-e dɔ Ja. ¹⁰ Be ə, adi dəw madi aw gangi dɔ Ja kəy dangay ti, ¹¹ re-n me supira ti, adi ngon ki dāne ka kin, adi aw-n adi kone. ¹² *NJé ndo je lɔ Ja rəi uni nɪne awi dibi, ba awi ɔri poye Jəju ade oo.

Jəju adi ne kuso dibi dije usoi

(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jq 6.1-15)

¹³ Loki Jəju oo ta kin ba, un to ə aw ɔsi rəne ngərangi ki karne ba, lo ki dije gotoi ti. Loki kosi je ooi tae ba, j̄i ki be bo je ki dangi dangi awi ki njade goe ti. ¹⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti, oo kosi dije

☆ 14:4 Ləbətiki 18.16; 20.21

ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, adi aji njé moy je ləde. ¹⁵ Loki kadi aw tə ur ɓa, njé ndo je ɔti ki rɔ Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tɔ ngata, ə ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan ɓe je ti, ndogi ne kuso usoi.» ¹⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «Awi ki ndoo kadi awi lo al, səi je wa adi-de ne usoi.» ¹⁷ Ə əli Jəju əi nə: «Ki j-a-n ne kin, j-aw ki mapa mi ə kanji joo tɔ par.» ¹⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «tɾai adi-mi m-o.» ¹⁹ Ningə go ti, adi ndune kadi kosi dije ka kin isi nangi dɔ wale je ti. Ba ɔy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dɔe, ningə uwə gangi naa ti, adi njé ndo je, adi adi kosi je. ²⁰ Dije pəti usoi ne ndani maji, adi njé ndo je ɔyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dɔgi gide e joo ɓəy. ²¹ Dije ki usoi ne kin asi dɪngəm je dibi mi, ki kanji tidə dɔne je ki ngan je.

Jəju njiyə dɔ man ti
(Mk 6.45-52; Jə 6.16-21)

²² NDəy ba go ti, Jəju ɔsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nɔne ti, dɔkagilo ti ki e a tuwə-n kosi je. ²³ Loki Jəju tuwə-de adi awi ningə, ɔti aw dɔ mbal ti, ɔsi rɔne ki karne, mba kəl ta ki Luwə. Loki kadi ur, Jəju isi loe ti nɔɔ ki karne ba. ²⁴ Dɔ gangi loe ti kin, to lə njé ndo je e dan ba ti, say ki ngangɪ ba ngata. Nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. ²⁵ Dan lo ti ɓa, Jəju j a njiyə dɔ man ti, isi aw ki rɔ njé ndo je ti. ²⁶ Ə loki njé ndo je ooi-e a njiyə dɔ man ti ningə, dɔde majal, adi əli əi nə: «E muwə dəw,» ɓa ɓəl təl-de, adi uri kəl. ²⁷ Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osi nangi nə e mi, ə ibəli al!» ²⁸ Lo kin ti, Piyər ilə Jəju ti ə nə: «Babe,

re e j ə, adi-m ndui adi m-njiyə dɔ man ti m-aw rai ti.» ²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «t̄re!» Ba Piyər j̄ me to ti, ur dɔ man ti, njiyə dɔ ti isi re ki rɔ Jəju ti. ³⁰ Nə loki Piyər oo nəl ki isi ilə ɓa, ɓəl ra-e adi ilə ngirə nduy man, adi nɔ ə nə: «Babe, aji-m!» ³¹ Ə kalangi ba, Jəju ilə jine uwə-n Piyər, ɓa əl-e ə nə: «I dəw ki kadi-me lai e ndikiri ba, ra ban ə iɓadi ə?» ³² Ningə loki ali taa me to ti ɓa, gin nəl gangi. ³³ Ə njé ki isi me to ti ɔsi məkəsidi nangi nɔe ti, ɓa əli-e əi nə: «Təki rɔjeti, j̄ NGon lə Luwə wa!»

Jəju nga njé moy je dɔnangi Gənəjarəti ti
(Mk 6.53-56)

³⁴ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, t̄ɛɛi dɔnangi Gənəjarəti ti. ³⁵ Dije ki loe ti gəri Jəju, adi iləi kilə ki lo lo, dɔnangi ki Gənəjarəti ti ba pəti, ə dije rai ki njé moy je pəti rəe ti. ³⁶ Dije nɔi dɔ Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ɔdi ta kibi lie par ə a ingəi rɔ nga, ɓa dije pəti ki ɔdi ta kibi lie ingəi rɔ nga tɔ.

15

Jəju əl ta ki dɔ nɛ jibəl ɓe ti
(Mk 7.1-13)

¹ *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki madi je j̄ Jorijaləm ti, rai ingəi Jəju d̄aji-e əi nə: ² «MBa ri ə njé ndo je lai t̄əli rɔde go nɛ jibəl ɓe ti lə kaje je al ə? Ji d̄aji be tadɔ togi jide al par ə usoi nɛ.» ³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «NGa səi, mba ri ə it̄əli rɔsi go ndu-kun ti lə Luwə al mbata nɛ jibəl ɓe ləsi ə? ⁴ Təki rɔjeti, Luwə əl ə nə: “ɔsi gon ɓawi ki k̄oi.” Taa əl ɓəy ə nə: “Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy☆.” ⁵ Nə səi,

☆ 15:4 T̄ɛɛ ki taga 20.12; 21.17; Dətərənəm 5.16; Ləbətiki 20.9

əli əi nə: “Dəw ki əl bawne ə se kone ə nə: <Nə maji je ki re m-a m-əsi-n səli e kadi-kare ki m-ində ta dangi mbata lə Luwə ngata,> ƒa, ⁶ dəwe kin aw ki ndoo kadi əsi gon bawne al ngata. Lo kin ti, isi tuji ki ta lə Luwə mbata nə jibəl ƒe ləsi.” ⁷ Səi njé kədi kəm dije, ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rəjeti. Luwə əl ə nə:

⁸ “Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare, Nə mede e say səm.

⁹ Təji ki isi iləi dəm ti, ndae goto, Tadə nə ndo je ki isi ndoi dije ka, E kəm-kədi ki j rə dije ti tə.”

Nə ki nje təl dəw nə ki to nje ti
(Mk 7.14-23)

¹⁰ Go ti, Jəju ƒar kosi dije ki rəne ti, ə əl-de ə nə: «Uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee tə. ¹¹ Nə madi ki j taga aw ta dəw ti ki a təl-e nə ki to nje ti ta kəm Luwə ti goto. Nə nə ki tēj ta dəw ti ə a təl dəw ki nə ki to nje ti.» ¹² Lo kin ti, njé ndo je lə Jəju rəi rəe ti əli-e əi nə: «Ta ki əl kin to me *Paris i je ngay, kin igər ma?» ¹³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kagi ki ra ki Bai mə-e al, a əri-e kə. ¹⁴ Iyəi-de, əi njé kəm tə je ki isi ndəri njé kəm tə je. NGa ningə, re nje kəm tə ndər nje kəm tə ƒa, joo pu a osi me ƒe ti.» ¹⁵ Ə Piyər un ta əl-e ə nə: «Or me kuji ta kin adi j-o.» ¹⁶ ƒa Jəju əl ə nə: «Adi səi je wa ka igəri nə al tə a? ¹⁷ Adi m-əl səsi, nə je pəti ki ədi ta dəw, a aw tēj kandae ti, ƒa go ti ə, tēj kə, aw ƒe s i ti. ¹⁸ Nə nə ki tēj ta dəw ti, e nə ki j ngəme dəw ti, ningə e kin ə e nə ki nje təl dəw nə ki to nje ti. ¹⁹ NGə me dəw ə e lo ki mər ta je ki majal isi tēj ti, ki təl-naa, ki kuwə marim, ki kaya ki ra, ki bogi,

☆ 15:9 Ejay 29.13

ki ma naji ki ngom, ki kæl ta ki majal dɔ-naa ti. ²⁰ Ɖi je kin ə əi ne je ki isi tæli dæw ne ki to nje ti; nə kuso ne, ki kanji togi ji, a tæl dæw ne ki to nje ti al.»

Dæne ki Kana ti adi mene Jaju
(Mk 7.24-30)

²¹ Jaju i loe ti noo, ɔr rone aw dɔnangi ti ki Tir ki Sidɔ. ²² Ningə yə, dæne ki Kana ti kare tɛɛ noo re, ɔa un ndune ki taa əl ə nə: «Babe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm! tadɔ ndil ki majal adi kɔ ngonm ki dæne ngay.» ²³ Nə Jaju ile ta ti al. Ba njé ndo je lie ræi ræe ti, əli-e əi nə: «Ɔtuwe kɔ goje ti, tadɔ a ində ndu goje ti.» ²⁴ Ɖ Jaju ilə ti ə nə: «E ngan *Isirayəl je, ki toi tə bati je ki nayi-naa be kam par ə Luwə ilə-m ki rɔde ti.» ²⁵ Nə dæne re ɔsi məkəsine nangi noe ti ə nə: «Babe, ire ira səm!» ²⁶ Ɖ Jaju ile ti ə nə: «E go ti al kadi dæw un ne kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.» ²⁷ Ba dæne əl Jaju ə nə: «E rɔjeti Babe, nga ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongiro ne je ki tɛɛ ta bade je ti tosi nangi tɔ.» ²⁸ Lo kin ti, Jaju əl-e ə nə: «Dæne, kadi-me ləi bo ngay! Ningə kadi ingə ne ki to ræi kin, tæki idəji-n.» Ba ngone ki dæne ka kin, ingə rɔ nga dɔ kade ti wa kin noo tɔ.

Jaju aji njé moy je ngay
(Mk 7.31-37)

²⁹ Jaju ɔti loe ti noo, aw ta ba ti ki Galile. Al aw dɔ mbal ti, isi nangi. ³⁰ Kosi dije ngay ræi rɔ Jaju ti ki njé mæti je, ki njé kəm tɔ je, ki njé kingə tuji je, ki njé mbi bəy je, taa njé moy je ki rangi ngay noo bəy. Ræi ki njé moy je kin buki-de no Jaju ti, ɔa Jaju aji-de. ³¹ E ne ki ɔti kosi je ɔal ngay, kadi njé mbi bəy je əli ta nim, njé kingə tuji je ingəi rɔ nga nim, njé mæti je

njiyæi nim, taa njé kəm tɔ je ka ooi lo nim tɔ, adi ilæi tɔji dɔ Luwə ti læ *Isirayəl je.

Jəju adi ne kuso dibɪ dije usoi bəy
(Mk 8.1-10; Mt 14.13-21)

³² Jəju bar njé ndo je læne əl-de ə nə: «M-o kəm-to-ndoo læ kosi dije kin, tado ndɔ mitə bone ə əi səm naa ti, ningə, ne ki kadi usoi goto. Ba m-ge kadi m-tuwə-de ki mede ki ɔo ba al, nə tə ɔo j̄ taa tɔgide rəbə.»

³³ Ə njé ndo je lie dəji-e əi nə: «J-a j̄-i ki mapa ra dilə lo ti ne, ə kosi dije ki əti bəl be kin a usoi asi-de ə?»

³⁴ Ba Jəju dəji-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nə: «Mapa e siri ki ngan kanji je ndəy dɔ ti.»

³⁵ Ə Jəju əl kosi dije kadi isi nangi. ³⁶ Ba ɔy mapa ki siri ki ngan kanji je ka kin jine ti, ra oyo Luwə dɔ ti, ningə gangi naa ti, adi njé ndo je læne, adi adi kosi dije usoi. ³⁷ Dije pəti usoi ne ndani, adi njé ndo je kawi ginde je ki nay, kare siri. ³⁸ Dije ki usoi ne, asi dɪngəm je dibɪ sɔ, ki kanji tidə dəne je ki ngan je.

³⁹ Go ti, Jəju tuwə kosi je adi awi, ɔa al me to ti, aw dɔnangi Magadā ti.

16

Parisi je ki Sadusi je, dəji ne kəji Jəju
(Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ *Parisi je ki *Sadusi je rəi rɔ Jəju ti, dəji-e kadi ra ne kəji ki j̄ dɔrə ti adi-de n-ooi. Dəji-e be tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw. ² Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Loki kadi aw tə ur ningə əli əi nə: “Lo a to maji, mbata dɔrə kər jɔ.” ³ Loki lo ti ki s̄j̄ ɔati ningə, əli əi nə: “Bone ndi a ədi, mbata dɔrə kər wuu.” E be ə, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne dɔrə ti, nə ne je ki isi rai ne dɔkagilo ti ki bone taa asi gər al! ⁴ Dije

ki dɔkagilo ti ki ɓone, ɔi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kɔji, nə ne kɔji madi ki rangi ki kadi a ooi ore dɔ ne kɔji lə Jonasi, goto ngata.» Ba iyə-de, ə ɔti aw.

*Əm lə Parisi je ki lə Sadusi je
(Mk 8.14-21; Lk 12.1-6)*

⁵ Lɔki isi awi dam ba ti ki kare, me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi. ⁶ NGa ningə Jəju əl-de ə nə: «Oɪ maji! İndəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə *Sadusi je.» ⁷ Nə ɔi je isi məri ta kin yo dɔde ti ɔi nə: «E mbata kɔy ki j-ɔy mapa al!» ⁸ Nə Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «Səi dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba, mba ri ə isi məri ta ki dɔ mapa ti ki ɔyi al ə? ⁹ İgəri me ne je al ka ɓəy a? Mesi ole dɔ mapa ti ki mi ki dɪngəm je dibi mi usoi kin al a? NDɔ ki ɔyi ndəge ki nay kare ban ə itəli ə? ¹⁰ Taa mapa ki siri ki dɪngəm je dibi sɔ usoi kin ka mesi ole dɔ ti al nim tɔ a? NDɔ ki ɔyi ndəge ki nay kare ban ə itəli ə? ¹¹ Ta ki m-əl m-ə nə: İndəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti, ɔji dɔ əm lə Parisi je, ki əm lə Sadusi je kin, e ta ki sɔbi dɔ mapa al, kin ra ban be ə asi kadi igəri mee al ə?» ¹² Lo kin ti ngata ə gəri təkɪ əl-de kadi n-ındəi kəm-kədi dɔ rɔde ti, ɔji dɔ əm ra mapa al, nə ɔji dɔ ne ndo lə Parisi je ki Sadusi je.

*Piyər əl təkɪ Jəju e dəw ki Luwə mbəte
(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)*

¹³ Lɔki Jəju aw tɛɛ Səjare ti ki Pilipi ti, dəji njé ndo je ləne ta ə nə: «Dije isi əli ta ki dəm ti təkɪ mi *NGon dəw mi nə ə?» ¹⁴ Ə njé ndo je əli-e ɔi nə: «Dije madi əli ɔi nə i Jə Batisi; njé ki nungi ɔi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi ɓəy ɔi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi al ə ki kare dan njé kəl ta je ti ki ta

Luwə ti.» ¹⁵ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «NGa səi je wa ki dəsi, əli əi nə mi nə ə?» ¹⁶ Ə Simo Piyər ile ti ə nə: «I Kirisi, ki Luwə mbəte, NGon lə Luwə ki nje kisi kəm ba!» ¹⁷ Ba Jəju əl Simo ə nə: «I nje maji-kur, Simo ki ngon Jonasi, tadə e dəw ba tēē ki də ne kin adi igər al, nə e Bai ki nje kisi me dərā ti taa ə tēē ki dəe adi. ¹⁸ NGa ningə m-a m-əli m-ə nə i Piyər (ki kər mee nə MBal), ningə də mbal ti kin ə m-a m-ində ngirə njé kaw-naa je ləm də ti. Təgi koy a ra sie ne madi al. ¹⁹ M-a m-adi lakəle kəbe ki dərā ti. Ningə ne je pəti ki a dəə dənangi ti ne, a dəəi dərā ti tə, ə ne je pəti ki a tuti dənangi ti ne, a tuti dərā ti tə.» ²⁰ Ba ndəji njé ndo je ki təgine təkə ke n-e Kirisi ki Luwə mbəte kin, kadi əli tae dəw madi al.

*Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)*

²¹ I dəkagiloe ti noo, Jəju ilə ngirə təji njé ndo je adi gəri təkə, səbi kadi n-aw Jorijaləm, n-ingə kə ngay ji ngatəgi je ti lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je. A təli-ne, nə ndo ki kə mitə lə ndo koyne ba, n-a n-tēē lo koy ti. ²² Nə də ta ti kin, Piyər ə Jəju aw sie dəbi kare, ningə ilə ngirə kəl sie ə nə: «Babe! Luwə a ngəm-i, ne kin a rai al!» ²³ Nə Jəju təl rəne, əl Piyər ə nə: «təl gogi *Satə, ə rəi kə gom ti! I jigi ki nje tigə-m, tadə mər ta ləi e mər ta ki i rə Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

²⁴ Ningə go ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rəne tə ne madi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ²⁵ Təkə rəjeti, dəw ki ge kajə rəne ne wa dənangi ti ne a ti ta rəne. Nə dəw ki ti ta rəne ki mbata ləm, a isi ki dəne taa gogi. ²⁶ Kin ə re dəw ingə

ne maji je ki dɔnangi ti ne pɛti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? Ne madi ki dɔw a adi ɔr-n to ndilne to noo a? ²⁷ Mi *NGon dɔw m-a m-re ki malayka je ləm me tɔba lə Bai Luwə, ningə m-a m-igə dɔw ki ra go jie ki go kilə rae ti. ²⁸ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al bəy ə, a ooi-mi NGon dɔw ki m-a m-re tə NGar kin.»

17

Jəju mbəl rəne

(Mk 9.2-3; Lk 9.28-36)

¹ NDɔ mehe go ti ningə, Jəju ɔr Piyər nim, Jaki nim, taa Ja ki ngokɔ Jaki nim tɔ, ə aw səde dɔ mbal ti ki ngal, say ki ndəge je. ² Loe ti noo, Jəju mbəl rəne ta kəmde ti. Ta kəme unji tə kadi be, taa kibi ki rɔe ti ka unji tə kadi be tɔ[☆]. ³ Ningə loe ti noo, *Mojɔ əi ki Eli tɛɛi ki rɔde ti hɔy, a əli ta ki Jəju. ⁴ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Babe, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. Re ige ə, m-a m-ra kəy-lo mitə: kare e yaɪ, kare e ya Moji, ə ki kare e ya Eli tɔ.» ⁵ Loki Piyər a əl ta tane ti ba bəy ningə yə, kil ndi ki kunje to, j səbi dɔde liti. Ba ndu ta madi tɛɛ me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, e ki nəl-m ngay kadi m-kɔte, ə oi ta lie.» ⁶ Loki njé ndo je ooi dɔ ta kin ba, osi ki ta kəmde nangi, bəl təl-de. ⁷ Ə Jəju re rɔde ti, ɔdi-de ə əl-de ə nə: «I taa, ə adi bəl ra səsi al.» ⁸ NGa ningə, loki əi nə n-uni kəmde ki taa ba, ooi dɔw madi ki rangi al, ooi Jəju ki karne ba par.

⁹ Loki jɪ dɔ mbal ti isi uri ki nangi, Jəju ində ndu kin nɔde ti ə nə: «Əli ne ki ra ne adi oi kin dɔw madi al, biti kadi mi *NGon dɔw m-tɛɛ dan njé koy je ti.»

¹⁰ Go ti, njé ndo je dɔji-e əi nə: «MBarɔ wa bangi ə, njé

☆ 17:2 2Pɪ 1.16-18

ndo ndu-kun je əi nə səbi kadi Eli re kəte taa ə?✧»
 11 Ə ilə-de ti ə nə: «E ki rəjeti kadi Eli a re kadi ra go
 ne je pəti adi asi-naa gogi.» 12 Nینگə mi, adi m-əl səsi
 madi oi, Eli re ngata, nə dije gəri al, adi rai sie ne ki
 mede ge. Be tə ə, mi NGon dəw ka m-a m-ingə-n kə
 jide ti. 13 Lo kin ti, njé ndo je gəri kadi ta ki Jəju əl-de
 kin səbi də Jə Batisi.

Jəju nga ngon ki nje damsıl
 (Mk 9.14-29; Lk 9.37-43)

14 Loki təli isi rai ki rə kosi dije ti, dingəm madi
 kare re rə Jəju ti, əsi məkəsine nangi noe ti, əl-e ə
 nə: 15 «Bəbe, o kəm-to-ndoo lə ngonm ki dingəm, ki
 damsıl ra-e adi ingə kə ngay kin. Taa taa, isi tosi ki
 poro je, ki me man ti je. 16 M-re sie rə njé ndo je ləi,
 nə asi kadi adi-e ingə rə nga, al.» 17 Lo kin ti, Jəju
 un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bone ki səi
 njé me ngə je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi
 səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesi ə? Kadi m-a m-
 əsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? İrai ki ngon rəm ti
 ne.» 18 Ba Jəju ndangi ndil ki majal ade tēē rə ngon
 ti, par ə ta naa ti noo, ngon ingə rə nga.

19 Go ti, njé ndo je rai rə Jəju ti, loki əi sie ki karde
 ba, dəji-e əi nə: «MBarı ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki
 majal kin al ə?» 20 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Asi al, mbata
 kadi-me ləsi e ndikiri ba. Nینگə kadi m-əl səsi təkı
 rəjeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki
 bari-e mutadi kin be mindi ka, a əli mbal kam əi nə:
 “Əti, aw a nu be” ə, a əti kadi aw a. Ne ki a dum dəsi
 goto. [21 Taa ko ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki
 takul kəl ta ki Luwə ki kəgi rə ne kuso par. »]

✧ 17:10 Malasi 3.23

Jəju təl əl ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mk 9.30-32; Lk 9.43-45)

²² NDə kare njé ndo isi naa ti pəti Galile ti, ə Jəju əl-de ə nə: «A iləi-mi *NGon dəw ji dije ti, ²³ kadi a təli-mi, nə ndə ki kə mitə lə ndə koym ə, m-a m-ji taa lo koy ti.» Ta kin ər təgi njé ndo je ə təl ər bəy.

Jəju əi ki Piyər igəi la-mbə ki me kəy ti lə Luwə

²⁴ Loki Jəju əi ki njé ndo je rəi tēēi Kapərnayim ti, njé ki isi taai la-mbə me kəy ti lə Luwə rəi rə Piyər ti dəji-e əi nə: «Nje ndo səsi ne igə la-mbə ki me kəy ti lə Luwə al a?» ²⁵ Ə Piyər ilə-de ti ə nə: «Oyo, igə la-mbə.» Ningə loki Piyər re tēē be ba, Jəju un ta kəte əl-e ə nə: «Mər ta ləi e ri ə Simō? Nə je ə əi njé kigə la-mbə je ki njé kigə ne ki ngar je ki dənangi ti ne gangi də dije ti ə? E ngan njé be je ə se e mba je ə?» ²⁶ Ə Piyər əl-e ə nə: «E mba je.» Loki ə nə: «Mba je», Jəju ə nə: «Re e be ə, ngan njé be je, ai kare ən. ²⁷ Nə re e be ka, kadi je ji təl jigi tigə dije kam al, ə aw baa, ilə kuy, uwə-n kanji ki dəsəy ki a re un kuy, ningə itēē tae, ba a ingə silə kare mbəe ti, kadi igə-n la-mbə ləi tə, yəm tə.»

18

Dəw ki e ki bo me beko ti lə Luwə
(Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Də kade ti wa kin, njé ndo je rəi dəji Jəju əi nə: «Nə ə e ki bo me beko ti lə Luwə ə?» ² Ə Jəju bar ngon ki du ade re a dande ti, ³ ningə əl-de ə nə: «Təki rəjetə, adi m-əl səsi, re itəli itoi tə ngan je ki du be al ə, a uri me kəbe ti lə Luwə al jagi. ⁴ Dəw ki səl dəne ləm ləm tə ngon be ə, dəwe kin a e ki bo ngay me

✧ 17:24 Tēē ki taga 30.11-16

ḡekḡ ti lə Luwə. ⁵ Re dəw uwə ngon ki be kin rəne ti, me təm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rəne ti.

Jəju ndəji dije də majal ti
(Mk 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ «Kin ə təkī dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay ḡəy mbata ti lie kadi dḡḡi mbal ki bo ngay mīnde ti, ə ḡsi-e, iləi-e ḡul ba ti. ⁷ Kəm-to-ndoo ki dḡ dije ti ki dḡnangi ti ki njé re ki ne je ki isi tigəi madide je jigī ti adi osi. Təkī rḡjeti, sḡbi kadi ne je ki njé tigə dije jigī ti toi, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki nje ra kadi dəw osi. ⁸ Kin ə jii, ə se njai rai-ni adi osi me majal ti ə, igangi-de ilə-de kḡ say. Tadḡ, e soti ngay kadi ingə kaji ki jii ki kare, ə se ki njai kare wa, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə se njai je joo pu wa, ə iləi-ni me por ti ki gīne a gangi al kin. ⁹ Kin ə kəmi kare rai adi osi majal ti ə, ḡr-e ile kḡ say. Tadḡ, e soti kadi ingə kaji ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kḡ kəmi je joo pu, ə iləi-ni me dilə por ti lə su. ¹⁰ Oi maji! Kadi ikidi ki kare dan ngan je ti kin al, tadḡ, təkī rḡjeti, malayka je ləde isi ki dḡkagilo je pəti, ta kəm Bai ti ki isi dḡrḡ ti taa. [¹¹ MBata mi *NGon dəw m-re mba kaji dije ki tade ti.] *

Kuji ta dḡ bati ti ki nay
(Lk 15.3-7)

¹² «Dəw madi aw ki bati je ḡu, ə e ki kare nay ningə, iyḡ ndəge je ki dḡ jikare gide jikare dḡ wale ti, ə aw sangi e ki nay ka kin. Ə se ki go koe ti ləsi, ta ri ə a əli dḡ lo kin ti wa? ¹³ Təkī rḡjeti, adi m-əl səsi, re ingə bati ki nay kin ə, rəe a nəl-e ngay dḡe ti itə njé

* **18:11** Bar ta kin goto me makitibi je ti madi ki ndangi kəte nu ki ndon ta gīrəki.

ki dɔ jikare giide jikare ki nayi-naa al kin. ¹⁴ Be tɔ ə, Bawsi ki isi me dɔrɔ ti, ge kadɪ ki kare ka tae ti dan ngan je ti kin al.»

Rəbi kingə dəw ki ra majal

¹⁵ «Loki ngokɔi ra majal ə, aw inge, səi sie joo ba, ɓa ilə ji dɔ majal ti lie ki ra, ade gər. Re oo ta ləi ɓa, j ingə ngokɔi gogɪ. ¹⁶ A re oo ta ləi al ɓa, aw un dəw ki rangi kare, ə se dije joo wa səi, aw inge-n ɓəy. Ira be mba kadɪ “ne je pəti e ki kun-ndu dɔ ti ki go ta ti lə dije joo ə se mitə ki kadɪ mai naje✧.” ¹⁷ Kin ə re mbati koo ta ləde ə, əl njé kaw-naa je. Ə re mbati koo ta lə njé kaw-naa je ɓəy tɔ ningə, kadɪ o-e tə dəw ki gər Luwə al, ə se tə nje taa la-mbə be. ¹⁸ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi: ne je pəti ki a dɔɔi dɔnangɪ ti ne, a dɔɔi dɔrɔ ti tɔ, ə ne je pəti ki a tuti dɔnangɪ ti ne, a tuti dɔrɔ ti tɔ.»

¹⁹ «Təki rɔjeti, m-əl səsi m-adi igəri ɓəy təki re dije joo dansi ti, indəi ndude naa ti dɔnangɪ ti ne, kadɪ dəji ne ri ki uwə mede ə, Bai ki isi me dɔrɔ ti a adide. ²⁰ Tadɔ lo ki dije joo ə se mitə kawinaa ti, me tɔm ti ə, mi dande ti nɔɔ.»

Kiyə go majal je lə naa kɔ

²¹ Lo kin ti, Piyər ɔti ki rɔ Jəju ti dəje ə nə: «Bəbe, kin ə ngokom ra səm majal ə, kadɪ m-iyə go kɔ nja ban m-ade ə? Kadɪ m-iyə go kɔ bitɪ nja siri a?» ²² Ə Jəju əl-e ə nə: «M-əl m-ə nə bitɪ nja siri al, nə bitɪ nja dɔsiri nja siri.

²³ «E be ə, kɔɓe lə Luwə to tə ta kin be. NDɔ kare ngar madi ge kadɪ njé ra kilə je ləne idəi kər ne je ləne nɔne ti adi n-oo. ²⁴ Ə ilə ngire, adi rəi ki e ki

✧ **18:16** Dətərənɔm 19.15

kadi a ade la ki dum kidə kəre. ²⁵ Nə dingəm ka kin aw ki ne ki kadi igə-n kirə kin al, adi bae un ndune kadi gati sie ki nee, ki ngane je, ki ne maji je lie ba pəti to kirə ti kin. ²⁶ Ə nje ra kilə osi nangi nɔ bane ti, nɔ uwə njae ə nə: “Isi səm dɔ ti, ə m-a m-igə-i kirə kin pəti.” ²⁷ NGa ə, lo kin ti, bae oo kəm-to-ndoo lie, adi iyə kirə ki dɔe ti kin kɔ, ə iyə adi aw kare.

²⁸ «Loki dəw ki kirə e dɔe ti ka kin ə nə n-teɛ ki taga ba, ingə madi-kilə lie kare ki e, aw ki kirə ləne ki ndəy be par dɔe ti, ə osi sie uwe, səngirə minde, ningə əl-e ə nə: “Igə-m kirə ki dɔi ti!” ²⁹ Ə made osi nangi nɔe ti, nɔ dɔe ti ə nə: “Isi səm dɔ ti, ə m-a m-igə-i kirə kin.” ³⁰ Nə mbati, adi aw sie biti ile dangay ti, nginə-n ta kirə ki kadi igə-ne. ³¹ Loki madi kile je ooi ne ki ra kin ba, to rɔde ngay adi awi ɔri poy ne je kin pəti bade adi-e oo. ³² Ə ngar bar-e ade re, ba əl-e ə nə: “I nje ra kilə ki majal, m-iyə go kirə ki dɔi ti pəti kɔ mbata nɔ ki inɔ dɔm ti. ³³ NGa i, ri ə ɔgi kadi o kəm-to-ndoo lə madi təkɪ mi m-o-n kəm-to-ndoo ləi kin be tɔ ə? ³⁴ Lo kin ti, wongi ra bae dɔe ti ngay, adi ilə sie dangay ti, lo ra kilə ti ki kɔ, biti kadi igə-n kirə ki dɔne ti pəti tigə. ³⁵ Ningə Jəju ilə dɔ ti ə nə: E be tɔ ə, Bai ki isi me dɔrə ti taa, a ra-n səsi, loki dəw madi dansi ti, iyə go majal kɔ kiyə ki i ngame ti adi ngokone, al.”»

19

Ta ki dɔ gangi-naa ti lə dɔne ki dingəm (Mk 10.1-12)

¹ Loki Jəju təl ta ta je ba, ɔti Galile ti, aw dɔnangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. ² Kosi dije ngay uni goe, adi aji-de dɔ moy je ti ləde. ³ *Parisi je ɔti rəi rɔ Jəju ti,

dəji-e ta tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dīngəm tuwə-n nene, oji dō ne ki ra ki ra adi nəl-e al ə se adi ta rəbi al ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Htidai ndu Luwə ki ndangi kin al biti a? Ndu Luwə əl ə nə: “Lo kilə ngirə kində ne je ti, Nje kində ne je ra dīngəm əi ki dāne✧, ⁵ ningə əl ə nə: E be ə, dīngəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, kadi təli darə ki kare✧. ⁶ Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə əi darə ki kare ba. Ningə ne ki Luwə dō naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti al.”» ⁷ Ba əli Jəju əi nə: «NGa ra ban be ə *Mojī adi ndu ə nə re dīngəm tuwə nene ba maji kadi ade makitibi gangi-naa jie ti ə?✧» ⁸ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Mojī adi-n səsi ta rəbi kadi ituwəi nesi je, nə lo kilə ngirə ne je ti, e be al. ⁹ NGA ningə, adi m-əl səsi, re dəw tuwə nene, mbata ne ki rangi, bi e ta lə kaya ki ra, al, ə taa dāne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim.»

¹⁰ Lo kin ti, njé ndo je əli-e əi nə: «Re e kin ə e ndu ki to dō dīngəm ti ki rə dāne ti ə, taa dāne al e soti.» ¹¹ Ə Jəju əl-de ə nə: «Dije pəti gəri me ta kin al, nə njé ki Luwə adi-de ta rəbe par. ¹² Dije madi əi noq, taai dāne al, mbata tōgide sangi dāne goto, ningə e ne ki tēi me kōde ti nu; njé ki madi je e mbata kər ki ərī-de kuji, ə njé ki nungi, mbati taa dāne mbata kōbe lə Luwə tə. Dəw ki asi kadi gər me ta kin ba kadi gər.»

Jəju njangi dō ngan je ki du

(Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Dije rəi ki ngan je ki du rə Jəju ti kadi njangi dōde, ə əl ta ki Luwə ki mbata ti ləde, nə njé ndo je

✧ 19:4 Kilə ngirə ne je 1.27; 5.2

✧ 19:5 Kilə ngirə ne je 2.24

✧ 19:7 Dətərənom 24.1

kali sãde. ¹⁴ Ð Jøju al ə nã: «t̃ỹəi ñgan je du adi-de rai ki r̃om ti, bi əgi-de ta r̃abi al, tad̃o k̃obe ki d̃or̃a ti e ya dije ki toi t̃ə ñgan je ki du be.» ¹⁵ Go ti, Jøju ñjangi d̃ode, ba ət̃i il̃ə d̃one aw lo ki rangi ti.

*Ta ki d̃o ngon ki basa ti ki nje ne king̃ə
(Mk 10.17-31; Lk 18.18-30)*

¹⁶ ND̃o kare, ngon ki basa kare re r̃o Jøju ti, ning̃ə d̃aje ə nã: «Nje ndo dije, e ri ki maji, ə kadi m-ra, ə m-a m-ing̃ə-n kaji ki a to bit̃i ki ño ti ə?» ¹⁷ Ð Jøju al-e ə nã: «MBa ri ə id̃aji-m ta d̃o ne ki maji ti ə? D̃əw ki maji e kare ba. Re ige kadi ing̃ə kaji ba, it̃əl r̃oi go ndu-kun je ti.» ¹⁸ Ð ngon ki basa ka kin d̃aji Jøju ə nã: «NDu-kun je ki ra ə?» Ba Jøju ile ti ə nã: «A t̃əl d̃əw al, a uw̃ə marim al, a bogi al, a ma naji ki ngom d̃o madi ti al✧, ¹⁹ əsi gon bawi əi ki k̃oi, taa a nd̃igi d̃əw madi t̃ə dar̃oi i wa be t̃o✧.» ²⁰ Ning̃ə ngon basa ə nã: «Ne je kin p̃əti, m-t̃əl r̃om go ti. ÑGa ki ne kin, e ri b̃əy ə nay-m kadi m-ra ə?» ²¹ Ð Jøju al-e ə nã: «Re ige kadi asi-naa tapi ta k̃əm Luw̃ə ti ba, aw, igati ki ne maji je lai p̃əti, adi lae nj̃e ndoo je, ba a aw ki ne king̃ə ngay me d̃or̃a ti, ə ire un gom.» ²² Ñə lok̃i ngon basa oo ta je kin ba, ət̃i aw ki r̃əñəl al, tad̃o e d̃əw ki aw ki ne king̃ə ngay.

²³ Ð Jøju al nj̃e ndo je l̃ane ə nã: «T̃əki r̃ojeti, adi m-əl s̃əsi, a ng̃ə ngay ki r̃o nje ne king̃ə ti kadi ur me b̃ek̃o ti ki d̃or̃a ti, ²⁴ ning̃ə m-t̃əl m-əl s̃əsi b̃əy, e ne ki ng̃ə ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, ñə a ng̃ə ngay it̃ə e kin b̃əy kadi nje ne king̃ə ur me b̃ek̃o ti l̃ə Luw̃ə.» ²⁵ Ta kin ət̃i nj̃e ndo je b̃əl ngay, adi əli əi nã: «ÑGa kin ə e be ning̃ə, na wa bangi ə asi

✧ **19:18** T̃eje ki taga 20.12-16; D̃ət̃ər̃ənom 5.16-20 ✧ **19:19** L̃əb̃ət̃iki 19.18

kadi ingə kaji ə?» ²⁶ Ə Jəju ində manjide ba ningə əl-de ə nə: «Kı rə dije ti ba, dəw ki asi goto, nə Luwə ba, asi ra ne je pəti.» ²⁷ Ə Piyər un ta əl-e ə nə: «NGa o je ki, j-iyə ne je ləje pəti kə, ə j-un goi kin, ri ə j-a j-ingə ə?» ²⁸ Ə Jəju ile ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi: ndə ki ne je pəti a indəi ngirəde kində ki sigi, ə mi *NGon dəw m-a m-isi də kimbər kəbe ti ləm, ki dije a iləi təji dəm ti kin ba, səi ki uni gom kin, səi ka a isi də kimbər kəbe ti ki dəgi gide joo kadi igangi ta də gin ka *Isirayəl ti ki dəgi gide joo. ²⁹ Ningə re dəw madi, iyə kəy ləne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se dənangi ləne ki mbata ləm ə, a ingə ne je ki al də e kin, taa a ingə kaji ki a to biti ki nə ti tə, tə ne ki səbi dəne. ³⁰ NGa ningə, dije ngay ki kəte, a təli njé ki gogi, ə njé ki gogi, a təli njé ki kəte tə.»

20

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti

¹ «Kəbe lə Luwə to tə ba njé ndər nju, ki tēē ki si bəti ba kadi n-əy njé ra kilə je kadi rai kilə me ndər nju ti ləne kin be. ² NDude osi naa ti ki njé ra kilə je, kadi adi-de la ki lo ra kilə ti ki ndə kare, ba adi-de awi me ndər nju ti. ³ Loki tēē ki kadi ki jikare ningə, oo njé ra kilə je ki rangi bəy, ki rəi ai ta mbalo ti ki kanji ra kilə, ⁴ ə əl-de ə nə: “Səi ka, awi me ndu ti ləm irai kilə, ə m-a m-adi səsi ne kigə go ji ki asi go rəbe ti.” ⁵ Ba əti awi. Loki tēē taga ki kadi ki jam də be ti nim, ki kadi ki mbə be ti nim ba, ra kae ti ka kin bəy. ⁶ Go ti, tēē re ki kadi ki kadi ra biyə bilə ningə, oo njé ra kilə je ki rangi bəy, ki rəi ai nə, ə əl-de ə nə: “Ra ban ə isi lo kin ti lo səl, ki kanji ra kilə ə?” ⁷ Ə

iləi-e ti əi nə: “Dəw ki un-je kilə ti goto.” Ə əl-de ə nə: “Səi ka, awi me ndu ti ləm irai kilə tə.”

⁸ «Loki kadi ur ningə, 6a nje ndor nju əl nje ngəm ne lie kare ə nə: “İbar njé ra kilə je, ə adi-de ne kigə go jide, ilə ngire də njé re gogi ti, itəl tae də njé re kəte ti.” ⁹ Njé re ki kadi ra biyə bilə, nā nā ka ingə la ki lo kilə ti ki ndə kare. ¹⁰ Lo kin ti, njé re də kəte rəi yadə ngata 6a, məri kadi n-a n-ingəi la ki itə yə madide je, nə əi ka, ingəi la ki lo kilə ti ki ndə kare wa ka kin tə. ¹¹ Loki isi taai la kin, 6ai ta ki nje ndor ¹² əli əi nə: “Njé ki rəi gogi ne kin, rai kilə kadi-kare ba par, ningə i adi-de la ki asi-naa ki yaje, je ki ji ra kilə si bitə j-ilə kadi, adi kadi ndabi-je.” ¹³ Lo kin ti, nje ndor əl ta ki kare dande ti ə nə: “Madim, ne madi kare ki majal ki m-ra səi go. Nduje səi osi naa ti də la ti ki lo kilə ti ki ndə kare al ma? ¹⁴ İtaa ne ləi, ə aw. M-ge kadi m-adi e ki re gogi ne kin, təkə m-adi kin be tə. ¹⁵ E ta ləm mi wa kadi ne ki mem ndigə ə m-ra ki ne kingə ləm al a? Ə se e ta ləi kadi mei qi mbata maji ki m-ra a?” ¹⁶ NGa ningə Jəju ilə ti ə nə: E be ə, njé ki gogi a təlii njé ki kəte, ə njé ki kəte a təlii njé ki gogi tə.»

*Jəju əl ta də koyne ti ki kine lo koy ti 6əy
(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)*

¹⁷ Ta kaw ki Jorijaləm ti, loki əi də rəbi ti, Jəju ijə rəne ki njé ndo je ki dəgi gide e joo dəbi kare, ningə əl-de ə nə: ¹⁸ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm ti, ningə a iləi-mi *NGon dəw ji njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki njé ndo ndu-kun je. A gangi ta koy dəm ti, ¹⁹ ningə a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al, kadi kogi

dɔm ti je, tindai-mi ki ndəy kabilay je, ɓai-mi kagi-dəsi ti je. Nə ndɔ mitə lə ndɔ koym ɓa, m-a m-tee lo koy ti.»

*Ko Jaki ai ki Ja daji ne Jaju
(Mk 10.35-45)*

²⁰ Go ti, ko ngan la Jəbade rai ki ngane je ro Jaju ti, ɓa ko ngan je ɔsi məkəsine nangi no Jaju ti mba daje ne kare. ²¹ Ə Jaju daje ə nə: «E ri ə ige ə?» Ningə, əl ə nə: «Un ndui kadi nganm je ki joo kam, dəw kare isi do ji koi ti, ə e ki nungi isi do ji gəli ti to, loki a isi do kimbər kobe ti lai.» ²² Lo kin ti noo, Jaju ile ti ə nə: «ɣəri me ne daji ləsi kin al. A asi kadi ingai ko ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa?» Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» ²³ Ə Jaju əl-de ə nə: «Ko ki m-aw tə m-ingə kam ə a ingai kare, nə ta ki oji do kisi do ji kom ti, ki do ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to mba dije ki Bai Luwə ra goe kəte nu ki mbata ti ləde.» ²⁴ NDəgi njé ndo je ki dəgi, loki oi ta je kin, rəde nəl-de ki ngan la Jəbade ki joo ka kin al. ²⁵ Ə Jaju ɓar-de pəti ki rone ti, əl-de ə nə: «ɣəri kadi njé kobe je do gin dije ti ki dangi dangi ki dɔnangi ti ne, isi tə jəgi do dije ti, adi-de ko, taa dije ki njé toɓa, oi ɓe dode ti ɓay to. ²⁶ Nə maji kadi to be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti. ²⁷ Taa re dəw madi ndigi kadi n-e dəw ki do kəte dansi ti ningə, kadi təl ɓəə kilə ləsi to. ²⁸ E be to ə, mi *NGon dəw mre mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rom kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nim to.»

*Jaju aji njé kam to je joo
(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)*

²⁹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi t̄ēēi me ʒe ti ki Jəriko ki taga, kosi dije ngay n̄iyəi gode ti muki muki. ³⁰ Ningə njé kəm t̄o je joo isi nganḡi rəbi ti. Loki ooi kadi e Jəju ə isi ində də ningə, uni ndune ki taa əli əi nə: «Babe, NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləje!» ³¹ Kosi je kəngi-de kəngi kadi uti tade, nə njé kəm t̄o je uni ndude ki taa wa ʒəy əi nə: «Babe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləje!» ³² Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ʒar-de, ʒa d̄əji-de ə nə: «E ri ə, igei kadi m-ra madi səsi ə?» ³³ Ə əli-e əi nə: «Babe, ji ge kadi kəmje t̄ēē, adi j-o-n lo!» ³⁴ Jəju oo kəm-to-ndoo ləde, ə ədi kəmde, par ə ta naa ti n̄oo, kəmde oo lo, adi uni goe.

21

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon

(Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Jə 12.12-19)

¹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi, indəi d̄o ʒe ki Jorijaləm ʒasi, ɡidi ʒe ti ki Bətipaje, ki kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je joo, ² əl-de ə nə: «Awi me ngon ʒe ti ki a n̄osi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me ʒe ti par ə, a ingəi k̄o koro əi ki ngon koro ki d̄osi-de adi ai, ʒa ituti-de, irəi səde adi-mi. ³ A re dəw madi d̄əji səsi ta d̄o ti ə, əli-e əi nə: “Babe ə ge-de”, ə a iȳ-de kalanḡi ba kadi ituti-de.

⁴ «N̄e kin a ra n̄e be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti əl kin təl tane:

⁵ “Əli dije ki *Siyo ti əli əi nə:

Oi ngar ləsi a re d̄osi ti,

E dəw ki səl ləm ləm,

Isi d̄o k̄o koro ti əi ki ngon koro*.”»

* **20:30** Igoi Mk 10.47 ki ta ki d̄o ti ɡin makitibi ti nangi. ☆ **21:5** Ejay 62.11; Jakari 9.9

⁶ *NJé ndo je awi, rai tæki Jøju æl-n-de. ⁷ Ræi ki kò koro æi ki ngon koro ka kin ningæ, labi kibi je læde gidide ti, 6a Jøju al isi dɔ ti. ⁸ Kosi dije ngay labi kibi je læde go ræbi ti. NJé ki nɔ je tæti mbi kam je æ tilæi dɔ ræbi ti. ⁹ NJe njiyæ nɔ Jøju ti, ki njé njiyæ goe ti, uni ndude ki taa æli æi næ:

«Tɔji e ki dɔ NGon ka Dabidi ti!

Ningæ kadi Luwæ njangi dɔ dæw ki re ki tɔ Babe!

Tɔji e ki dɔ NJe kisi dɔrɔ ti taa❖!»

¹⁰ Lokɪ Jøju ur Jorijalæm ti, lo ki me 6e ti ba pæti ndigi 6ir 6ir. Adi dije dæji rɔde ta æi næ: «E dæw ki ban æ?» ¹¹ Ə kosi je ilæi-de ti æi næ: «E Jøju, nje kæl ta ki ta Luwæ ti, ki Najaræti, dɔnangi Galile ti.»

*Jøju tuwæ njé ra gati je nati kæy ti læ Luwæ
(Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)*

¹² Go ti, Jøju aw ur nati kæy ti læ Luwæ, ningæ tuwæ njé labi ne je ki njé ndogi ne je nati kæy ti læ Luwæ kɔ. Jøju sur tabilæ je læ njé mbæl la je tilæ, naa ti ki ne kisi læ njé gati dæ dum je. ¹³ Ningæ æl-de æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: “Kæy læm a 6ari-e kæy kæl ta ki Luwæ, næ sæi, itæli-e lo 6ɔyɔ rɔ ti læ njé 6ogi je yo❖!”» ¹⁴ Lo kin ti nɔɔ, njé kæm tɔ je ki njé mæti je, ræi ræe ti nati kæy ti læ Luwæ, adi adi-de rɔ nga. ¹⁵ Lokɪ njé kun dɔ njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ne je ki æti 6æl ki Jøju ra-de, ki ndu ngan je ki isi 6a æ næ: «Tɔji e ki dɔ *NGon ka Dabidi ti,» kin 6a, mede ɔ-de, ¹⁶ adi æli Jøju æi næ: «O ta ki ngan je a æli kam ta?» Ə Jøju ilæ-de ti æ næ: «Oyo, m-o, næ se itidæi ndu Luwæ ki ndangi æi næ:

❖ **21:9** Pa je 118.25-26 ❖ **21:13** Ejay 56.7; Jærami 7.11

“Ira adi ngan je ki du, ki njé to ta mba ti ka, tade ilə taji dɔi ti,” kin al wa[☆]»

17 Ningə lo kin ti, Jəju iyə-de nɔɔ, ə tɛɛ me ɓe bo ti kɔ, aw Bətani ti, aw to nu.

Jəju man kagi mbay-kote

(Mk 11.12-14, 20-24)

18 Lo ti ki si, Jəju təl isi re me ɓe bo ti, ningə ɓo ra-e. 19 Ə oo kagi mbay-kote ki a kadi rəbi ti, tɔ kadi n-aw gin ti, nə loki re ɓasi ɓa, oo mbie je par ɓi oo kande al. Ə Jəju əl mbay-kote ka kin ə nə: «A andi gogi al biti ki nɔ ti.» Ba loe ti nɔɔ, mbay-kote tuti. 20 Loki njé ndo je ooi ne kin ɓa, əti-de ɓəl ngay, adi daji ta əi nə: «Ra ban ə loe ti ne par ə kagi tuti ə?» 21 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re awi ki kadi-me, ə mesi tasi al ə, e ne ki m-ra ki mbay-kote kin par ə a rai al, nə re əli mbal kam əi nə: “Ɔti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti,” ka ne kin a ra ne. 22 NGa ningə, ne je pəti ki a idəji ki kadi-me, me kəl ta ti ki Luwə ə, a ingəi.»

Ta ki daji dɔ tɔgi ti ki Jəju aw-n

(Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)

23 Jəju ur nati kəy ti lə Luwə, isi ndo ne dije ningə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, rai ki rɔe ti, daji-e əi nə: «E ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nɔ tɔ ə adi ndune ə isi ira-n wa əl-je adi j-o?» 24 Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-daji səsi ta kare ba be tɔ. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin tɔ. 25 Nɔ ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije ə?» Nə təli a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a daji-je ə nə se ra ban ə j-adi

☆ 21:16 Pa je 8.3

Jā meje al wa? ²⁶ A kin ə re j-əl j-ə nə: “E dije ə iləi Jā” ə, e ta ki rə kosi je ti tə, tadə dije pəti ooi Jā kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ²⁷ Be ə, təli əli Jəju əi nə: «Ji gər al.» Ə Jəju ka təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tə.»

Kuji ta də ngakona je ti ki joo

²⁸ Jəju əl ta ki rangi bəy ə nə: «Əli-mi ta ləsi də ta ti kin adi-mi m-o. Dɪngəm kare aw ki ngan dɪngəm je joo, ə un ta əl ki dəsəy ə nə: “NGonm, aw ira kilə me ndər nju ti bone.” ²⁹ Ba ngon ka kin ilə bawne ti ə nə: “M-a m-aw al,” ə isi ba biti ningə me uwe ki ta, adi j aw. ³⁰ Dɪngəm re rə ngon ti ki kə joo, əl-e ka ta ki əl ngokəe ka kin, ningə e əl ə nə: “Oyo, m-a m-aw bawm,” bə aw al. ³¹ Ə se dan ngan je ti ki joo kin e ki ra ə ra go ndigi ti lə bawne wa?» Ba iləi Jəju ti əi nə: «E ki dəsəy.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, njé taa la-mbə je ki dəne je ki njé ra kaya je a tēi kəbe ti lə Luwə nəsi ti. ³² Tadə Jā Batisi re rəsi ti, təji səsi rəbi ki dana, nə itaai mee al, nə njé taa la-mbə je ki dəne je ki njé ra kaya je taai mee. Ə səi je, oi ne kin be ka, mesi uwə səsi ki ta go gogi bə adi iyəi ne rasi je ki majal kə, ə itaai mee al.»

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal (Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Go ti, Jəju əl-de ə nə: «Uri mbisi oi kuji ta ki rangi bəy. Dəw kare ki nje ndər nju e noo, ningə ində singə gugi gide wuki. Ur bə kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi də ti ngəmi ndər ka kin. Ba go ti, dəsi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kilə adi-e, ə kagi loe ti bə, a kayi-naa nee, ningə e wa əti aw mba. ³⁴ Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə je ləne kadi awi

taai kandi ne ndor ka kin, ki yane ji njé ra kilé ti adi-ne. ³⁵ Nə loki bəə je awi ningə, njé ra kilə je uwəide. Tindai ki kare ngay, tɔli ki nungi, ɔa ki kɔ mitə, tilai-e ki mbal tɔli-e tɔ. ³⁶ Nje ndor tɔl ilə ki bəə je ki rangi, ngay itə e ki kate wa kin bəy. Nə rai sade ko ne wa ki rai ki njé ki kate ka kin bəy. ³⁷ Ta tɔl tae ti, dingəm tɔl ilə ngonne wa rɔde ti, ə nə: “A bəli gidi ngonm.” ³⁸ Nə njé ra kilə nju, loki ooi ngon ka kin ɔa əli-naa dande ti əi nə: “Darə ə wa kam ə a e nje ne nduwə, irəi adi ji tɔli-e, ningə j-a j-uwəi ndor nju kin yaje ti.” ³⁹ E be ə, uwəi ngon ka kin, ndori-e, awi sie gidi ndor ti taga, tɔli-e. ⁴⁰ Ə se ndə ki dingəm ki ɔa nje ndor kin a re ə, ri ə a ra ki njé ra kilə ndor je kin wa?» ⁴¹ Ningə əi je əli Jəju əi nə: «A tɔ kode, ɔa a adi ndor ləne njé ki rangi, ki kadi a adi-e kande ki dɔkagilo ki əji.» ⁴² Ningə Jəju əl-de ə nə: «tɔdai me makitibi ti lə Luwə oi al a?

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e,

E ə tɔl mbal ki e tɔgi kəy.

E kin e kilə ra Babe.

E ne kɔji ki əti ɔal ə to ta kəmje ti kin[☆].”»

⁴³ Ningə adi m-əl səsi bəy tɔ: «A taai kɔbe lə Luwə jisi ti, kadi tɔli adi gin dije ki rangi ki kadi a raii kilə ki maji. ⁴⁴ NGA ningə, dəw ki osi dɔ mbal ti kin ə, a tətɔ njəki njəki, a re e ə mbal kin osi dəe ti tɔ ningə, a rəkite rəkite rəkite.» ⁴⁵ Loki njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ki *Parisi je ooi kuji ta kin ɔa, gəri mee kadi e ta ki dɔde ti ə Jəju a əl. ⁴⁶ Ə sangi rəbi kadi n-uwəi-e, nə bəli kosi je, tado kosi je ooi Jəju tə nje kəl ta ki ta Luwə ti.

☆ 21:42 Pa je 118.22-23

22

*Kuji ta ki ɔji dɔ ɓar dije lo ne kuso taa-naa ti
(Lk 14.15-24)*

¹ Jɔju ila rone al-de ta ki kuji ta ɓay a na: ² «Ƙoɓe ki dɔra ti to ta la ngar ki ra ne kuso ki bo mbata ngone ki aw ta taa dane kin be. ³ NGar ila nje kilɔ je lane adi awi ali dije ki ɓari-de lo ne kuso ti, kadi rai, na dije ka kin mbati. ⁴ NGar tal inda ta ta nje kilɔ je ti ki rangi ɓay a na: “Ki ɓasine kin, ne kuso oy ngata, m-tal baw mangi je, ki biya je ki bati je lam, ki amai maji, ne je pɔti asi-naa, a irai lo ne kuso taa-naa ti.” ⁵ Na dije ki ɓari-de ka kin, rai kilɔ ki ta lie kin al, nje ki madi awi ki wale je laɗe, nje ki na je awi ki lo gati je ti laɗe, ⁶ a nje ki nungi ɓay, uwai nje kilɔ je adi-de ko je, tɔli-de je.

⁷ «Lo kin ti, wongi tal ngar, adi ila ki asigar je lane adi awi tɔli nje tal ne je ka kin nim, tilai ɓe je laɗe por nim to. ⁸ Ninga go ti, ngar al nje kilɔ je lane a na: “Ne kuso taa-naa oy ngata, na dije ki e ki ɓar-de, ai dije ki asi ta tee loe ti al. ⁹ Awi ki ta to rabi je, ibari dije pɔti ki ingai-de, adi-de rai lo ne kuso taa-naa ti.” ¹⁰ Nje kilɔ je awi ki go rabi je, kawi dije pɔti ki ingai-de, ki maji je, ki majal je, adi dije rosi me kay ki kadi dije usoi ne taa-naa ti. ¹¹ Loki ngar a na n-ur kay kadi n-oo dije ki ɓari-de ka kin ninga, oo dingam madi kare ki isi ki kibi kuso ne taa-naa rone ti al. ¹² O ngar al-e a na: “Madim, ira ban a ur kay ne ki kanji kibi kuso ne taa-naa rai ti a?” Ba dingam ka kin ila ti al. ¹³ NGA a ngar al nje kilɔ je lane a na: “Idai jie je ki njae, a ilai-e taga lo ki ndul ti, ki e lo ki a no je, a nga ngangine je titi.” ¹⁴ Taki rojeti, Luwa ɓar dije ngay, na nje ki mbati je ai ngay al.»

Ta dɔ kɪgə la-mbə nje kɔbe kɪ bo Səjar tɪ
(Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ *Parisi je ingəi-naa, əli-naa ta, kadi n-iyəi kulə n-uwəi Jəju me ta ti kɪ n-a n-dəji-e ə a tɛɛ tae ti. ¹⁶ Be ə, iləi njé ndo je ləde əi kɪ dije madi kɪ me ɓuti ti lə *Erodi, adi awi əli-e əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi j nje kəl ta kɪ rɔjeti, j nje ndo dije rəbi kɪ rɔjeti kɪ nəl Luwə nim, iɓəl kəm dəw al nim, tadɔ j o nɛ ra kɪ gidi ti taga ne kam al. ¹⁷ Ə əl-je adi j-o ta kɪ meɪ ti: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kɔbe kɪ bo Səjar ə?» ¹⁸ Nə Jəju, təkɪ gər-n me majal ləde, əl-de ə nə: «Səi njé kədi kəm dije! MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? ¹⁹ Ɔji-mi silə kɪ kadi dəw a igə-n la-mbə adi-mi m-o.» Ba ɔji-e silə kare. ²⁰ NGA ə dəji-de ə nə: «Dɔ nɔ ə indəi, ə tɔ nɔ tɔ ə ndangi silə ti kɪn ə?» ²¹ Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kɔbe kɪ bo Səjar.» Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Nɛ lə Səjar ə adi Səjar, nɛ lə Luwə ə adi Luwə tɔ.» ²² Ta kɪ Jəju əl-de kɪn dum dɔde, adi iyəi-e ə ɔti awi.

Ta dɔ kɪ njé koy je lo koy tɪ
(Mk 12.18-27; Lk 20.27-38)

²³ NDəe ti nɔɔ, *Sadusi je kɪ əi dije kɪ ooi kadi njé koy je a jɪ taa lo koy ti al, rəi rɔ Jəju ti dəji-e əi nə: ²⁴ «Nje ndo dije, *Moji əl ə nə: “Re dəw madi oy, kɪ kanji kiyə ngan je tone ti ɓa, sɔbi kadi ngokɔe taa dənə nduwə kɪn, oji-n ngan je, kadi tɛɛi to nje goto ti*.” ²⁵ Kɪ ɔji dɔ ta kɪn, ndɔ kɪ to danje ti nɔɔ. NGakonaa je əi siri, kɪ dəsəy taa dənə, ningə oji-n ngon kɪ kadi tə ɔr toe al ɓəy ə oy, adi iyə dənə nduwə adi ngokone. ²⁶ Nɛ kɪn ra nɛ be, jɪ-n dɔ kɪ kɔ joo ti, kɪ kɪ kɔ mitə ti, bitɪ tɛɛ-n dɔ kɪ kɔ siri ti. ²⁷ Gode ti pəti,

☆ **22:24** Dətərənɔm 25.5

darə dəne wa re oy tə. ²⁸ NGa ə se ndə ki njé koy je a ij taa lo koy ti ə, nā dande ki siri kin ə dəne kin a e nee wa? Tado əi pəti taai-e nede ti.» ²⁹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Səi dije ki indəmi rəbi, tado igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri təgi lə Luwə al nim tə. ³⁰ NDə ki njé koy je a ij taa lo koy ti, dingəm je ki dəne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. ³¹ Ki əji də kji taa lo koy ti lə njé koy je, itidəi ta ki Luwə əl səsi kin al a? ³² Luwə əl ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.” Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, bi e Luwə lə njé koy je al☆.» ³³ Kosi je ki ooi ta lə Jəju, ne ndo lie əti-de bəl ngay.

*NDu-kun ki itə ndəgi ndu-kun je
(Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)*

³⁴ Loki *Parisi je ooi kadı Jəju dum də *Sadusi je ba, əi je kawinaa. ³⁵ Ə ki kare dande ti, ki e nje ndo ndu-kun je, iyə kulə me ta ti, dəji Jəju ə nə: ³⁶ «Nje ndo, dan ndu-kun je ti lə Luwə pəti kin, e ki ra ə e də madine je ti ə?» ³⁷ Ə Jəju ile ti ə nə: «A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngəmei ba pəti, ki ndili ba pəti, taa ki mər ta ləi ba pəti tə☆. ³⁸ E kin ə e ndu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti. ³⁹ Ningə ndu-kun ki kə joo ki e ndu-kun ki ngə ngay tə ə to kin: A indigi dəw madi tə darəi i wa be tə☆. ⁴⁰ *NDu-kun je lə *Moji ba pəti, ki ta je lə njé kəl ta ki ta Luwə ti, ngirəde e də ndu-kun je ti ki joo kin.»

*Dəw ki Luwə mbəte tə Dabidi tə
(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)*

☆ **22:32** Tee ki taga 3.6, 15 ☆ **22:37** Dətarənom 6.5 ☆ **22:39** Ləbətiki 19.18

41 Lokɪ *Parisi je kawɪ-naa ka kin, Jəju dəji-de ta ə nə: 42 «Ki go mər ta ti ləsi dɔ Kirisi ti ki e *Dəw ki Luwə mbəte kin, oi kadi e gin koji ti lə n̄ə ə?» Ə əli-e əi nə: «E ngon ka *Dabidi.» 43 Ə Jəju əl-də ə nə: «Ra ban be ə Dabidi ki NDil Luwə e mee ti ɓar-e “Bam” ə?» 44 Tado Dabidi əl ə nə:

“Babe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:

ɤre isi dɔ ji kɔm ti ne,

Biti kadi m-ilə njé b̄a je ləi gin tɔgi ti✧.”

45 «Ə re Dabidi ɓar-e Bane ə, ra ban taa Kirisi, ki e dəw ki Luwə mbəte a e ngon ka Dabidi ə?» 46 Lo kin ti, dəw ki asi kadi ile ta ti kare be goto. Ningə j̄ dɔ ndəe ti nu kin, dəw ka sangi kadi n-dəje ta al ngata.

23

*Jəju gangi ta dɔ njé ndo ndu-kun je ti ki Parisi je
(Mk 12.38-40; Lk 11.39-52; 20.45-47)*

1 Jəju əl kosi je ki njé ndo je ləne ə nə: 2 «NJé ndo ndu-kun je ki *Parisi je, kilə ləde e kər gin ndu-kun lə *Moji. 3 NGA ningə səi, maji kadi itəli rəsi go n̄e je ti ki əli səsi, nə indaji kilə rade je al, tado rai n̄e ki əi je wa isi əli ki tade kin, al. 4 Dɔɔi n̄e ki əy indəi dɔ dije ti, nə mbati kun ngon jide taa ndəy be kuwə-n səde tae. 5 Kilə rade je pəti, rai ki kadi dije ooi gidide. NGA n̄e ndu-kun je ki ndangi iləi me ngan buwati je ti, ə dije dɔɔi nati nɔde ti ə sə jide ti wa kin, rai yade adi boy, taa kulə je ki dije əsi sil kibi je ti kin ka, rai yade adi ngal tɔ✧. 6 Əi dije ki gei lo kisi ki kəte nɔ dije ti, lo n̄e kuso ti, ki n̄e kisi ki kəte nɔ dije ti, gin kəy kaw-naa je ti. 7 Taa gei kadi dije rai-de lapiya ki ɓuki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je nim, kadi

✧ 22:44 Pa je 110.1 ✧ 23:5 Kər Isirayəl je 15.38-41

dije bari-de “NJé ndo dije” nim tɔ. ⁸ Nə səi, adi dɔw bɔr səsi “Nje ndo dije”, al, tadɔ pəti, səi ngakonaa je, ningə Nje ndo səsi e kare ba tɔ. ⁹ Ɔbari dɔw madi dɔnangi ti ne “Bawsi” al, tadɔ Bawsi e kare ba, ə isi dɔrɔ ti taa. ¹⁰ Taa adi dɔw bɔr səsi “Dije ki bo”, al tɔ, tadɔ Dɔw ki bo ləsi e kare ba, ə e Kirisi ki e dɔw ki Luwə mbəte. ¹¹ Dɔw ki bo dansi ti, a e nje ra kilə bəə ləsi. ¹² Dɔw ki un dɔne ki taa, a iləi dɔe ki nangi, ə dɔw ki ilə dɔne ki nangi, a uni dɔe taa tɔ.

Kəm-to-ndoo e lə Parisi je ki njé ndo ndu-kun je

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je. Səi njé kədi kəm dije! Isi uti ta rəbi ki kaw kɔbe ti ki dɔrɔ ti dɔ dije ti. Səi je wa uri me ti al, ningə dije ki gei kur me ti ka, ɔgi-de nim tɔ.

[¹⁴ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je. Itaai ne maji je lə njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi səsi, təkɪ səi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dɔsi ti* .]

¹⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Awi mba, ayi-naa ngɔdi dɔnangi rai je ti ki lo lo, dɔ ba ti je mba kadi ingəi dɔw kare gosi ti. Ə loki ingəi-e ningə, irai-e adi təl asi ta kaw me por ti nja joo itə səi je wa bəy tɔ.

¹⁶ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé kɔr dije ta rəbi, ki kəmsi tɔ! Isi əli əi nə: “Re dɔw ibi rɔne ki kəy lə Luwə ba, to kare, a re ibi rɔne ki lɔr ki kəy lə Luwə ə, sɔbi kadi ra ne ki ibi-n rɔne.” ¹⁷ Səi mbə dije, dije ki kəmsi oo lo al! Lɔr e ne ki kəy lə Luwə, adi e yə

* **23:14** Bar ta je ki me ne je ti kin [] goto me makitibi je ti ki njé ndange ndangi kəte.

Luwə. Ə se lər ɓa e ki bo ngay ə se, kəy lə Luwə ki təl lər ne ki kində ta dangi ti kin wa? ¹⁸ Itəli əli ɓəy əi nə: “Re dəw ibi rəne ki dingiri lo kində kadi-kare ɓa, to kare, a re ibi rəne ki kadi-kare ə, sɓbi kadi ra ne ki ibi-n rəne.” ¹⁹ Səi njé kəm tɔ je! E ri ə e ki bo ngay ə? E kadi-kare ə se e dingiri lo kində kadi-kare ki təl kadi-kare ne ki kində ta dangi ti kin ə? ²⁰ Dəw ki ibi rəne ki lo kində kadi-kare ɓa, ibi rəne ki dingiri lo kində kadi-kare nim, ki ne je pəti ki isi dɔ ti nim tɔ. ²¹ Dəw ki ibi rəne ki kəy lə Luwə ɓa, ibi rəne ki kəy lə Luwə nim, ki Luwə ki isi me ti nim. ²² Dəw ki ibi rəne ki dɔrə ɓa, ibi rəne ki kimbər ngar lə Luwə nim, ki Luwə ki isi dɔ ti nim[☆].

²³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije. Ɔri ne kare dan ki dɔgi ti, me mbi kam je ti ki əti maji, ki me mbi kam ndir tay je ti, ki me ngan ne ndir tay je ti, adi Luwə, ningə indəi njasi dɔ ne je ti ki rɔjeti me ndu-kun ti lə Luwə, tə ne ra ki dana, ki koo kəm-to-ndoo, ki ra go ti. Ki rɔjeti, e kin ə e ne je ki sɓbi kadi re a indəi kəmsi go ti irai, ki kanji kiyə ndəge je. ²⁴ Səi njé kər dije ta rəbi, ki kəmsi tɔ! Isi iləi ne ta ngoo man ti itaai man mbata ngan ku je ki du, ə isi tiwi kədi mesi ti.

²⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso ne adi ay, nə mee kəy rosi ki ne ɓogi je, ki ne ki ingəi ki go rəbi ngur ne ra ki majal. ²⁶ I Parisi ki nje kəm tɔ! Itogi me ka man, ningə gide a ay tɔ.

²⁷ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Itoi tə dɔ ɓadi je ki dije lati pɔ gidi ti adi ndai kam be: re o gide taga ne

☆ 23:22 Ejay 66.1

ba, ndole, na mee ki kay rosi ki singa dije, ki ne je ki ndum. ²⁸ E be to a, gidisi ti taga ne, itoji adi dije ooi taki sai nje tal rasi go ndu Luwa ti, na mesi ti kay ba, kadi kam dije ki majal ki ra, rosi.

²⁹ «Kam-to-ndoo e lasi, sai nje ndo ndu-kun je ki Parisi je, sai nje kadi kam dije! Indai badi nje kal ta ki ta Luwa ti adi maji, irai badi dije ki dana adi ndole, ³⁰ ninga eli ai na: “Re dakagilo ti la kaje je kin je noo a, re j-a j-inda roje naa ti sade kadi ji tol-n nje kal ta je ki ta Luwa ti, al.” ³¹ Lo kin ti, sai je wa isi toji kadi sai ngan ka nje tal nje kal ta ki ta Luwa ti. ³² E an a, irai ki nosi ti, italii ta ne ki kasi je ilai ngire!

³³ «Sai dije ki mansi majal ta li pi je be, ra ban a imari kadi a ayi-naa, ta ta ki gangi ti la por a? ³⁴ E mbata kin a, m-a m-il-a-n ki nje kal ta je ki ta Luwa ti, ki nje gosi je, ki nje ndo dije ta la Luwa, rasi ti. A tali-de je, a bai-de kagi-dasi ti je, a tindai-de ki nday kabilay gin kay kaw-naa ti je, taa a ngodi-de, ii sade be bo ti ki kare a igangi sade be bo ti ki nungi ki kate kate. ³⁵ Lo kin ti, dije ki dana ki maside e ki buki ko, ila ngire do Abel ti, tee-n do Jakari ti ki ngon la Barasi kin, ta maside a e dasi ti. E Jakari ki ndo ki itoli-e dadan lo ti ki i kay ti la Luwa re lo dingiri kadi-kare ti kin[☆]. ³⁶ Taki rojeti, adi m-al sasi, ta ne tal je kin pati a e do dije ti ki dakagilo ti ki bone.

Jaju al ta do be bo Jorijalam ti

(Lk 13.34-35)

³⁷ «Sai dije ki Jorijalam ti, sai dije ki Jorijalam ti, sai nje tal nje kal ta je ki ta Luwa ti, sai nje tila dije ki Luwa ila sade adi sasi ki mbal tali-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw sasi taki ko kinja a kaw-n ngane

☆ 23:35 Kila ngira ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

je gɪn bagine ti kɪn be, nə ɔdi al. ³⁸ Nɪngə ki ne kɪn, Luwə a iyə kəy kaw-naa ləsi kə jisi ti. ³⁹ Tado a oi-mi al ngata, bitɪ ndo ki a əli əi nə: “Njangɪ dɔ e dɔ dəw ti ki re me tɔ Bəbe ti[☆].”»

24

*Jəju əl təkɪ kəy lə Luwə a tuji
(Mk 13.1-4; Lk 21.5-7)*

¹ Jəju tɛɛ me kəy ti lə Luwə ki taga, isi aw nɪngə, njé ndo je lie, rəi rɔe ti, əli-e kadɪ oo kəy lə Luwə ki dije indəi adi əti bəl kɪn! ² Ə Jəju un ta əl-de ə nə: «Nɛ je kɪn pəti, kəmsi oo maji, nə təkɪ rɔjɛti, adi m-əl səsi m-adi oi, mbal kare ki a nay kadɪ isi dɔ made ti ne goto; a budi-de nangɪ mur mur.»

*Nɛ je ki a rai nɛ kəte nɔ dɔbəy ndo ti
(Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)*

³ Go ti, lokɪ Jəju aw isi dɔ mbal kagɪ bini je ti, njé ndo je lie rəi rɔe ti, əli-e ta lokɪ əi sie ki karde ba əi nə: «əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə nɛ je kɪn a rai nɛ ə? Ə nɛ kɔji ki ban ə a tɔji kadɪ ji gər təkɪ e dəkagilo ki kadɪ tə ire-n nɪm, e dɔbəy ndo nɪm tɔ ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ə nə: «ɪndəi kəm-kədi dɔ rɔsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁵ Tado dije ngay a rəi ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kɪrisi ki e Dəw ki Luwə mbəte”, nɪngə a buki dije ngay wale tɔ. ⁶ A oi ka rɔ je ki e səsi bəsi, ki poy rɔ je ki e səy, nə oi maji! Adi bəl ra səsi al. Ri ri ka nɛ je kɪn a rəi, nə e dɔbəy ndo al bəy. ⁷ Gɪn bə madi a aw rɔ dɔ gɪn bə madine ti, kɔbɛ madi a aw rɔ dɔ kɔbɛ madine ti; bɔ a o je, dɔnangɪ a yəkɪ je, ki lo je ki dangɪ dangɪ, ⁸ nə nɛ je kɪn pəti a toi tə lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dəne kɪn be bəy. ⁹ Dije a uni dəsi, awi səsi

☆ 23:39 Pa je 118.26

kadi ingəi kə je, kadi təli səsi je. Dije pəti ki əi *Jipi je al, mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁰ Lo kin ti, dije ngay a iyəi kadi-me je ləde kə. A uni də-naa ki yo je ki ne je, a əsi-naa ta. ¹¹ Njé kəl ta ngom kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, a tēēi, ədi dije ngay buki-de wale. ¹² Majal a taa dənangi taa ki kadi, dije ngay ndigi-naa ləde a təl gogi. ¹³ Nə dəw ki uwə təgine ba bitəi dəbəy ti, a ingə kaji. ¹⁴ Poy Ta ki Maji ki də kəbe ti lə Luwə kin, dije a iləi mbəe ki dənangi pəti, kadi dije pəti ki gəri Luwə al ooi naji ki ma ki də ti. Nینگə go ti, dəbəy ndə a re.

Kə ki bo ngay ki a re

(Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ «Nینگə loki a oi dəw ki nje ra ne ki kəbi, dəw ki nje tuji lo, ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Daniyəl əl ta lie kin[☆], a uwə lo kisi lo ki ay njay ti kin 6a, maji kadi dəw ki nje tidə ne je kin, gər gine maji. ¹⁶ Nینگə njé ki isi Jude ti a ayi-naa ki də mbal je ti. ¹⁷ Dəw ki isi də kəy ti, a ur nangi kadi aw me kəy ti un ne madi tēēn al. ¹⁸ Dəw ki a e me ndər ti, a asi kadi təl re 6e un kibəi rəne al. ¹⁹ NDəe ti nqə kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dəne je ki njé səm, ki njé kadi mba ngan je. ²⁰ Əli ta ki Luwə kadi ayi-naa ngədi kin 6ara al, taa kadi e ndə taa kəə ti al tə. ²¹ Tadə dəkagiloe ti kin, kə ki dije a ingəi, e kə ki dəw oo ndə kare al 6əy. Lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu, bitəi 6one, dəw oo ko kə kin nja kare al, taa dəw a oo ko kə kin gogi al tə. ²² Re Bəbe uwə ta ndə je kin gangi al ə, dəw kare ki a isi ki dəne taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbəti-de ə, a uwə-n ta ndə je kin gangi. ²³ NGa nینگə, re dəw əl səsi ə nə: “Kirisəi ki e *Dəw ki Luwə

☆ 24:15 Daniyəl 9.27; 11.31; 12.11

mbæte ə e yo 60, e ə e ne 60” ə, onosi kadi-e mesi. ²⁴ MBata kiris̄i je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rai nɔɔ tə rai nɛ kɔji je ki əti bəl ki nɛ je ki dum kəl tae. A rai ra ki kadi tə njé wa ki Luwə mbəti-de kin ka, n-6uki-de wale. ²⁵ E be ə, m-əl səsi nɛ je kin kəte be kadi igəri.

NDə re NGon dəw
(*Mk 13.24-31; Lk 21.25-31*)

²⁶ «Kin ə re dəw əl səsi ə nə: “Dəw ki Luwə mbəte ə a dilə lo ti yo am” ə, awi al. Re əl səsi ə nə: “E ə ɔɔyɔ rone mbɔ lo ti goḡi nu am” ə adi-e mesi al. ²⁷ Ningə, tək̄i ndi təl j̄-n lo kibə kadi ti, aw-n lo kur kadi ti ka kin, kirem mi *NGon dəw ka e be tɔ. ²⁸ Loki nin to ti ə mal je a kaw̄i-naa ti. ²⁹ NGay al par go kɔ je ti ki dɔkaḡiloe ti kin ɓa, kadi a tɛɛ kəmne al, nay a nda al, mee je a j̄i ki dɔr̄a ti tosi ki nanḡi, ningə tɔḡi je ki dɔr̄a ti a yəki. ³⁰ Lo kin ti, nɛ kɔji ki dɔm ti mi NGon dəw a tɛɛ dɔr̄a ti, ningə ḡin kɔji je pət̄i ki dɔnanḡi ti ne a ndiḡai rɔde. NGa ningə, a oi-mi NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti ki tɔḡi, me kunj̄i ti ki əti bəl✱. ³¹ M-a m-ilə malayka je ləm ki təbi ki ɓa ɔr lo dɔ kum dɔnanḡi ti ki sɔ kadi kaw̄i njé ki Luwə mbəti-de ki naa ti. A kaw̄i-de j̄i nganḡi dɔnanḡi ti ki kare tɛɛi e ki nunḡi ti.

Nɛ ndo ki ɔji dɔ kaḡi mbay-kote
(*Mk 13.28-31; Lk 21.29-33*)

³² «Maji kadi igəri nɛ ndo ki dɔ kaḡi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indəi runḡiru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ɓa e basi ngata. ³³ Be tɔ ə, loki oi nɛ je kin pət̄i rai nɛ ningə, maji kadi igəri tək̄i mi *NGon dəw mi ta kəy ti basi rəsi ti. ³⁴ Ningə tək̄i

✱ 24:30 Daniyal 7.13

rəjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dode taa ne kin a oyi tiğə al bəy ə ne je kin a rai ne. ³⁵ Dəra ki dənangi a gotoi ndo madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba bitı ki nq ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dəbəy ti
(Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36; 12.39-40)

³⁶ «Dəw kare ki gər ndo əi ki do kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dora ti al nim, mi NGon la Luwə ə wa al nim. Dəw ba e Bawje Luwə ki karne ba par ə gər. ³⁷ Ningə, ne ki ra ne dəkagilo ti la Nuwe kin ə, nee a ra ne ndo rem ti mi *NGon dəw to. ³⁸ Kəte nq kadi man kq ki bo kin re, dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa je, ilai ngande je ngaw ti je, bitı ndo ti ki Nuwe ur-n me bato ti☆. ³⁹ Me dije uwə-de ki ta al, bitı kadi man ki bo re o-n-de☆. E be ə, kirem mi NGon dəw ka a to be to. ⁴⁰ Dingəm je joo a ai me ndər ti ba, a uni kare ə a iyəi ki nungi. ⁴¹ Dəne je joo a uri ne me bir ti ki kare, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi. ⁴² Ə maji kadi isi dəgi ti, tado igəri do kadi ki Bəbe ləsi a re-n al. ⁴³ Igəri maji kadi re ba nje kəy gər do kadi ki nje bogi a re-n dan lo ti ə, a isi kəm ba, bi a iyə nje bogi kadi ur kəy al. ⁴⁴ E mbata kin ə, səi ka, isi do njasi ti to, tado mi NGon dəw m-a m-re do kadi ti ki igəri al.

Bəə kilə ki nje ra ne ki dana
(Lk 12.42-46)

⁴⁵ «Bəə kilə ki dana, ki kəme ədi, ə e dəw ki bae a inde do dije ti ki me kəy ti ləne kadi adi-de ne kuso ki do kadi ki kadi adi-n-de. ⁴⁶ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki bae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁷ Təki

☆ 24:38 Kilə ngirə ne je 6.9-7.6 ☆ 24:39 Kilə ngirə ne je 7.7-24

rōjeti adi m-əl səsi, a inde dō ne maji je ti lāne pəti. ⁴⁸ A kin ə re e nje ra kilə ki majal ə, a əl mene ti ə nə: “Bam a re law al bəy”, ⁴⁹ ba a a ta tində madi-kiləne je ti, a uso je, a ay je ki njé kasi ra je. ⁵⁰ Lo kin ti, ba nje kəy a re ki ndo ki e ində mene dō ti al, ki dō kadi ki gər al. ⁵¹ Bae a tuwe kō, kadi oo ne kō ki a ra dije ki njé kadi kəm dije, lo nō ti ki lo ngə ngangi ti.»

25

Kuji ta dō ngan mandī je ti ki dōgi

¹ «Kōbe ki dōrā ti a to tə ta lə ngan mandī je ki dōgi ki oyi lambi je ləde ə awi kadi tiləi kəm dəw ki aw tə taa dāne kin be. ² Njé ki mi əi mbə je ə njé ki mi əi njé kəm-kaa je tō. ³ Njé ki mbə je oyi lambi je ləde nə uni yibi ki rangi dō made ti al, ⁴ nə njé kəm-kaa je, oyi lambi je ləde ki yibi ki rangi dō made ti. ⁵ NGa ningə, loki dəw ki aw tə taa dāne ka kin re law al, bi rade adi toi bi. ⁶ Ə dan lo ti, ndu dəw bə ə nə: “Oi nje taa dāne ka ə am, iteēi itiləi kəme.” ⁷ Lo kin ti, ngan mandī je ka kin pəti ndəli dō bi ti, indəi dō lambi je ləde dana. ⁸ Ningə njé ki mbə je əli njé kəm-kaa je əi nə: “Adi-je yibi lambi ləsi ndəy, nə lambi je ləje isi oyi.” ⁹ Ə njé kəm-kaa je əli-de əi nə: “Jagi, a asi kadi j-əi səsi dō ti al, ə awi rō njé gati ne ti indogi yaši.” ¹⁰ Ə loki mbə je awi lo ndogi yibi lambi ti ningə, nje taa dāne re tēē. Njé ki isi dō njade ti, uri sie kəy taa-naa ti, adi uti ta kəy dāde ti. ¹¹ Go ti gogi bəy taa njé ki nungi ka kin ij nōō rəi yade, əli əi nə: “Bəbe, Bəbe, iteē ta kəy adi-je!” ¹² Nə nje taa dāne ilə-de ti ə nə: “Təki rōjeti, adi m-əl səsi, m-gər səsi al.” ¹³ Lo kin ti, Jəju ilə dō ti ə nə: «E be ə, maji kadi isi dō njasi ti, tadō igəri dō ndəe ə se dō kade al.

Kuji ta dɔ njé kilə je ti ki mitə
(Lk 19.12-27)

¹⁴ «Ta ki dɔ Kɔʒe ti lə Luwə to tə ta lə dingəm ki isi aw mba ə ɓa njé kilə je ləne adi-de ne kingə ləne kin be. ¹⁵ Adi dəw kare saki la mi, adi ki nungi saki la joo, ningə adi ki nungi ɓəy saki la kare tɔ. Adi dəw ki ra ki go tɔge ti, ɓa ɔti aw mba. ¹⁶ Be ə, nje kilə ki ingə saki la mi, aw ra-n gati, ingə saki la mi dɔ ti. ¹⁷ Be tɔ ə, e ki ingə joo, ra, ingə joo dɔ ti. ¹⁸ Nə e ki ingə saki la kare, aw ur ɓe, dibi la ti ki ɓae ade ka kin.

¹⁹ «NGata ningə, dɔkagilo ngay go ti, ɓa njé kilə je ka kin i noo re. Lok i re ɓa, dɔji-de kadi ɔji kandi kilə je ləde ki rai nɔne ti kadi n-oo. ²⁰ Lo kin ti, e ki ingə saki la mi ka kin, re nɔ ɓane ti ki saki la ki rangi mi dɔ ti, ningə əl-e ə nə: “Bam, saki la ki mi ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə mi dɔ ti kin.” ²¹ Ə Bae əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji ki a dana. Təki a-n dana me ne ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dɔ ne je ti ki ngay tɔ. Ire, ira səm rɔnəl.” ²² E ki ingə saki la joo ka kin, re nɔ ɓane ti ki saki la ki rangi joo dɔ ti ningə əl-e ə nə: “Bam, saki la ki joo ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə joo dɔ ti kin.” ²³ Ə Bae əl-e ə nə: “Maji ngay, i nje kilə ki maji ki a dana. Ningə təki a-n dana me ne ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dɔ ne je ti ki ngay tɔ. Ire, ira səm rɔnəl.” ²⁴ Ta tɔl tae ti, e ki ingə saki la kare ka kin, re nɔ ɓane ti əl-e ə nə: “Bam, m-gər kadi i dəw ki ngə ngay: lo ki idibi ne ti al ka itəti nim, lo ki inaji ne ti al ka ɔy nim. ²⁵ Ne kin ə m-ɓəl, adi m-aw m-ɓɔyɔ la ki adi-m ka kin nangi. Ningə ki ɓasine kin, ne ləi ə to kin.” ²⁶ Lo kin ti, ɓae əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal, i nje dabi! I igər maji kadi lo ki m-dibi ne ti al ka m-təti nim, lo ki m-naji ne ti al ka m-ɔy nim. ²⁷ NGa ə re be kin ɓa, re a ində la ləm rɔ

njé ngəm la je ti, ə təkɪ m-təl kɪn ɓa, re m-a m-taa ki mane dɔ ti. ²⁸ Itaaɪ saki la ki kare ki jie ti kɪn adi e ki aw ki saki la dɔgɪ kɪn. ²⁹ Tadɔ dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dɔ ti kadi to-e mbar mbar, nə dəw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kɪn ka a taai jie ti wa ɓəy. ³⁰ Ningə e ki e nje kilə ki ndae goto, iləi-e taga lo ki ndul ti ki kadi a nɔ ti je, a ngə ngangine ti je.”»

Ta ki gangi ki dɔbəy ti

³¹ Jəju əl ɓəy ə nə: «Loki mi *NGon dəw m-a m-re me tɔgi ti ki əti ɓəl, ki malayka je pəti gom ti kɪn ɓa, m-a m-isi dɔ kimbər ngar ti ləm me tɔba ti. ³² Ningə gin ɓe je ki dangi dangi a kawɪ-naa ki nɔm ti. M-a m-ər kəm dije naa ti təkɪ nje ne kul je a ər-n kəm bati je ki biyə je naa ti kɪn be. ³³ M-ində bati je dɔ ji kɔm ti, ə m-a m-ində biyə je dɔ ji gəlm ti tɔ. ³⁴ Lo kɪn ti, ngar a əl njé ki dɔ ji kone ti ə nə: “Irai, səi ki Bai ində jine dɔsi ti kɪn, ə itaaɪ kɔɓe ki Luwə ində dɔe naa ti mbata ti ləsi lo kilə ngirə dɔrɔ ki dɔnangi ti nu kɪn. ³⁵ MBata ɓo ra-m ə adi-mi ne m-uso; kində ra-m ə adi-mi man m-ay; mi mba ə uwəi-mi ki rəsi ti; ³⁶ m-a ki rəm kare ə adi-mi kibi m-ilə rəm ti; rəm to-m ə irai səm; m-to dangay ti ə irai oi-mi.” ³⁷ NGa ə njé ra go ndu Luwə ti a iləi-e ti əi nə: “Babe, kadi ban ti ə j-o-i ɓo ra-i ə j-adi ne uso ə? Kində ra-i ə j-adi man ay ə? ³⁸ I mba ə j-uwəi ki rɔje ti ə? A ki roi kare ə j-adi kibi ilə roi ti ə? ³⁹ Rəi to-i ə ji ra səi ə? Ito dangay ti ə ji re j-o-i ə?” ⁴⁰ Ə ngar əl njé ra go ti je ə nə: “Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, dɔkagilo je pəti ki irai ne je kɪn ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam ɓa, e mi ə irai səm.”

⁴¹ «Ningə go ti, ngar a əl njé ki ai dɔ ji gəlne ti ə nə: “Ɔti say kɔ rəm ti, səi dije ki ndəl e dɔsi ti! Awi

me por ti ki gine a gangi al, ki Luwə ində dɔe dana mbata ti lə su əi ki malayka je ləne kin. ⁴² MBata ɔo ra-m, ə adi-mi ne m-uso al; kində ra-m, ə adi-mi man m-ay al; ⁴³ mi mba ə uwəi-mi ki rəsi ti al; m-a ki rəm kare ə adi-mi kibɪ m-ilə rəm ti al; rəm to-m ə irai səm al; m-to dangay ti ə irai oi-mi al.” ⁴⁴ Ba əi je ka a iləi-e ti əi nə: “NGa Babe, kadi ban ti ə j-o-i ɔo ra-i ə j-adi ne uso al, ə se kində ra-i ə j-adi man ay al ə? I mba, ə se a ki rəi kare, ə se rəi to-i, ə se ito dangay ti ə ji mbatɪ ra səi ə?” ⁴⁵ Ə ngar a ilə-de ti ə nə: “Təki rəjetɪ, adi m-əl səsi, dəkagilo je pətɪ ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam, al ɔa, mi ka irai səm al jagi tɔ.” ⁴⁶ Lo kin ti, njé ra go ti al, a awi lo kɔ ti ki gine a gangi al, ə njé ra go ndu Luwə ti je a awi lo kaji ti ki bitɪ ki nɔ ti✧.»

26

Kində dɔ ta naa ti mba təl Jəju
(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jq 11.45-53)

¹ Loki Jəju təl ta ne ndo je ləne ɔa, əl njé ndo je ləne ə nə: ² «Igəri kadi ndɔ joo par ə, ndɔ ra nay Paki a asi, kadi dije a iləi-mi *NGon dəw ji dije ti kadi a ɔəi-mi kagi-dəsi ti.»

³ Lo kin ti nɔɔ, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, kawɪ-naa natɪ lo ti lə Kayipi ki e ki boy lə njé kijə ne məsi kadi-kare je.

⁴ Ningə indəi ndude naa ti kadi n-uwəi Jəju gidi ngəy n-təli-e. ⁵ Ba əli-naa əi nə: «Adi j-uwəi-e ndɔ ra nay ti al, nə tə j-ji j-osi me wongi ti lə dije.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji dɔ Jəju ti
(Mk 14.3-9; Jq 12.1-8)

✧ 25:46 Daniyəl 12.2

⁶ Jəju e me be ti ki Bətani, me kəy ti lə Simo ki kəte e nje banji, ⁷ ningə dəne madi re rə Jəju ti ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. E yibi ki gate e ngay. Ningə loki Jəju isi uso ne ɓa, ur yibi ka kin dɔ Jəju ti. ⁸ Ə loki njé ndo je ooi ne kin be ɓa, nəl-de al, adi əli əi nə: «Kəm tuji yibi kin kɔ be e ri ə? ⁹ Asi kadi dəw iyə taa-n la ki ngay ə un ra-n ki njé ndoo je!» ¹⁰ Jəju oo ta ki isi əli be ɓa, əl-de ə nə: «Mba ri ə isi njibəi dəne kin ə? Ne ki ra dɔm ti kin e kilə ki maji.» ¹¹ NJé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndɔ je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki nɔ ti al. ¹² Yibi ki əti maji ki ur dɔm ti kin, ur ra-n go darɔm ki a aw ɓada. ¹³ Ningə adi m-əl səsi ta ki rəjeti: lo je pəti dɔnangi ti ne, ki dije a iləi mbe Poy Ta ki Maji kin titi, a ɔri poy ne ki dəne ra kin kadi mede ole-n dəe ti.

Judası un dɔ Jəju

(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Dəw kare ki mbɔ njé ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gide joo, ki tɔe nə Judası İsikariyoti aw ingə njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ¹⁵ əl-de ə nə: «Kin ə m-ilə Jəju jisi ti ə a adi-mi ri ə?» Ba əi je tidəi la silə kuti mitə adi-e✧. ¹⁶ Ilə ngire loe ti kin nɔɔ, Judası isi sangi dɔkagilo ki to kadi ilə-n Jəju jide ti.

Jəju uso ne Paki ki njé ndo je ləne

(Mk 14.12-16; Lk 22.7-13)

¹⁷ NDɔ ki dɔsəy lə ra nay kuso mapa ki əm ɔde al, njé ndo je lə Jəju rəi dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi j-adi ə?» ¹⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Awi me be bo ti kam, be lə dəw ki be, ə əli-e əi nə: “Nje ndo dije ə nə: <Dɔkagilo ləm e ɓasi, ningə e be ləi ə m-a m-ra paki ti ki njé ndo je

✧ 26:15 Jakari 11.12

ləm».»¹⁹ *NJé ndo je awi rai tæki Jøju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki.

Jøju əl tæki nje ndo kare a un dæne

²⁰ Loki kadi ur, Jøju isi ta ne kuso ti ki njé ndo je læne ki dægi gide e joo. ²¹ Loki isi usoi ne, Jøju əl-de ə næ: «Tæki røjeti, adi m-əl səsi, dæw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, me njé ndo je tæsi-de, adi dæji ta Jøju kare kare əi næ: «E mi be, Bæbe?» ²³ Ə Jøju ilə-de ti ə næ: «Dæw ki ilə jine səm naa ti me ka ti kin ə, dæwe a ilə-m ji dije ti. ²⁴ Mi *NGon dæw m-a m-oy tæki ndangi me makitibi ti læ Luwə, næ kəm-to-ndoo e læ dæw ki a ilə-m mi NGon dæw ji dije ti. Dæwe kin, koje al wa ka e soti ngay[☆].» ²⁵ Judasi ki a ilə Jøju ji dije ti ka kin, dæji Jøju ə næ: «E mi be, NJe ndo dije?» Ə Jøju ile ti ə næ: «Tæe tai ti.»

Ne kuso læ Bæbe

(Mk 14.22-25; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Loki isi ta ne kuso ti, Jøju un mapa, ra oyo Luwə dɔ ti, uwə tæti naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə næ: «Itaai usoi, e kin e darəm.» ²⁷ Go mapa ti, Jøju un kɔpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə dɔ ti, ningə təl-n adi njé ndo je ə næ: «Itaai, ayi-naa pæti. ²⁸ E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije, mba kiyə go majal je læde kɔ. ²⁹ Ningə adi m-əl səsi, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay səsi ki sigi me beko ti læ Bai.»

Jøju əl tæki Piyər a naji ta gər-ne

(Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jə 13.36-38)

³⁰ Loki osi pa kilə toji dɔ Luwə ti gine gangi[☆], tæe awi dɔ mbal kagi bini je ti. ³¹ Ningə Jøju əl njé ndo

☆ 26:24 Ejay 53.7 ☆ 26:30 Pa je 113-118

je læne ə nə: «Kondə ne wa kin, a imbati-mi pəti, tado ndangi me makitibi ti læ Luwə əi nə: “M-a m-təl ba bati je, ningə kosi bati je a sanəi-naa ki lo lo[☆].” ³² Nə loki m-a m-ji lo koy ti, m-a m-aw kəte nōsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.» ³³ Lo kin ti, Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni kə ka, mi m-a m-iyəi kə al jagi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əli, me kondə ti ne wa kin, kəte bəy taa kadi kunə kinjə nō, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.» ³⁵ Nə Piyər əl-e ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, bi m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tə.

Jəju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti
(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Go ti, Jəju əi ki njé ndo je læne əti rəi lo ti madi ki bari-e nə Jətisəmane. Jəju əl-de ə nə: «Isi lo kin ti ne be ingəmi-mi, dəkagilo ti ki m-a m-aw nu kadi m-əl ta ki Luwə.» ³⁷ Jəju adi Piyər əi ki ngan læ Jəbədə ki joo awi sie. Lo kin ti, me-kə ki bəl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jəju, ³⁸ adi əl-de ə nə: «Me-kə rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ne be, isi səm kəm bi itoi bi al.» ³⁹ Jəju əti ki kəte ndəy ningə, osi ki ta kəmne nangi, əl ta Luwə ə nə: «Bai, re to ban ə, əsi kə kin adi də ngərəngi rəm ti! Nə ke ə kadi e ki go ndigi ti ləm al, nə ki go ndigi ti læi yo taa.» ⁴⁰ Jəju təl re rə njé ndo je ti ningə ingə-de, isi toi bi, adi əl Piyər ə nə: «Kin ka asi kadi isi səm kəm də kadi ki kare be al bəti a? ⁴¹ Isi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al. NDil ndigi ra ne ki maji, nə darə e ki tə.» ⁴² Təl ər ndəne səde ki kə joo, ba əl ta ki Luwə ə nə: «Bai, kin ə re kə kin, səbi kadi m-ingə bi lo kəse ngərəngi rəm ti goto

[☆] 26:31 Jakari 13.7

6a, kadi ira ndigi lai.» ⁴³ Loki təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi bi bəy, kəmdə ɔy diriri. ⁴⁴ Jəju iyə-de ə təl ɔr ndəne bəy, əl ta ki Luwə ki kə mitə, un go mindine ki kəte ka kin bəy. ⁴⁵ Go ti, təl re rəde ti əl-de ə nə: «Itai ta bi ti ne, isi ɔri kəə bəy a? Də kadi kilə-m mi *NGon dəw ji njé ra majal je ti asi ngata. ⁴⁶ II taai adi j-awi, nje kilə-m ji dije ti ə re am!»

Kuwə Jəju

(Mk 14.43-52; Lk 22.47-53; Jə 18.3-12)

⁴⁷ Loki ta nay ki ta Jəju ti ba bəy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dəgi gide e joo isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je ə iləi-de. ⁴⁸ Judasi ki nje kun də Jəju, əl-de ne ki n-a n-ra kadi tə gəri Jəju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rəm ti rututu kin 6a, e darə ə wa ən ə, uwəi-e.» ⁴⁹ E be ə, re tēə taa par ə, səbi Jəju əl-e ə nə: «M-uwə ji, Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rəne ti. ⁵⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Madim, ira ne ki ire kadi ira.» Ba loe ti noq, dije indəi jide də Jəju ti uwəi-e. ⁵¹ Ningə yə, ki kare dan njé ki əi naa ti ki Jəju, ində jine də kiyə kasigar ləne, ɔr tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, 6a tigə mbie lati gangi. ⁵² Nə Jəju əl-e ə nə: «ilə kiyə kasigar lai toe ti gogi, mbata dije ki njé rə ki kiyə kasigar a tuji-de ki kiyə kasigar tə. ⁵³ Se o kadi m-asi kadi m-dəji təgi Bai, ə a ilə ki kosi malayka je dibi kuti bay bay kadi rəi rə ləm al wa? ⁵⁴ Nə kin ə re e be ə, lo kadi makitibi lə Luwə ki əl ə nə ne je a rai ne be kin təl ta ne goto.»

⁵⁵ Go ti, Jəju əl kosi je ə nə: «To tə ne ki mi nje bogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be?

NDɔ je pəti, mi səsi naa ti ɡin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije ne, ka uwəi-mi al. ⁵⁶ Nə ne je kin pəti rai ne be ɓone mba kadi ta lə njé kəl ta ki ta Luwə ti ki ndangi, tɔli tade.» Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e.

Jəju a nɔ njé gangi ta je ti lə Jipi je
(Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jq 18.12-18)

⁵⁷ NJé kuwə Jəju je, awi sie nɔ ki bo ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki tɔe nə Kayipi. E lo ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatəgi je lə *Jipi je kawinaa ti. ⁵⁸ Piyər ə yə adi ndəe ngal, ɓa njiyə-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, biti re ur-n gode ti, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je kadi n-oo se ne kin a tɔl tane ban wa.

⁵⁹ NJé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə Jipi je ba pəti, sangi rəbi kadi n-ingəi dije ki njé təti ta ki ngom dɔ Jəju ti, kadi n-gangii ta koy dɔe ti, ⁶⁰ nə ingəi-de al. Dije ngay ki njé təti ta rai əli ta ki ngom dɔe ti kin ka, asi-naa ti al. Ta tɔl tae ti, dije joo rəi əli əi nə: ⁶¹ «Dingəm kin əl ə nə: “M-asi kadi m-tuji kəy lə Luwə kɔ, ə m-təl m-ində gogi me ndɔ ti ki mitə.”» ⁶² Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je j̄ taa əl Jəju ə nə: «Ta madi ki kadi əl dɔ ta ti ki dije a əli dɔi ti kam goto a?» ⁶³ Nə Jəju a tane mbə. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl Jəju ə nə: «Ki tɔ Luwə ki nje kisi kəm ba, m-dəji kadi əl-je se j̄, ə j̄ Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə wa?» ⁶⁴ Ə Jəju əl-e ə nə: «Tɛɛ tai ti! NGA ningə m-əl səsi taga wanḡi m-adi oi tək̄i kaw ki kəte nɔɔ, a oi-mi *NGon dəw m-isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nje təgi, m-a m-j̄ dər̄a ti m-re me kil ndi ti».» ⁶⁵ Lo kin ti, ki bo lə njé kijə ne

✧ 26:64 Pa je 110.1; Daniyal 7.13

məsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, 6a əl ə nə: «Əl ta ki mal dɔ Luwə ti. E kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi taa əl ta dɔe ti bəy a? Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dɔ Luwə ti adi oi ki mbisi ne. 66 Ta ləsi ki dɔe ti e ri ə?» Ba dije iləi-e ti əi nə: «E dəw ki səbi koy.» 67 Ningə tibi man tade kəme ti je, 6iri jide əsi-e-n je. Taa njé ki nə je tindəi mbɔe je tɔ, 68 6a əli-e əi nə: «Je 6a, ji dəji, j Kirisi ki Luwə mbəte, kadi ira nje ndo ndil, ə i6a tɔ dəw ki indəi adi j-o.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jq 18.15-18, 25-27)

69 Loki Piyər isi nangi ta mbalo ti, tagane ningə, dəne kare ki dan dəne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je re rɔ Piyər ti əl-e ə nə: «j ka, j ki Jəju, dingəm ki Galile ti kin tɔ.» 70 Nə Piyər naji ta kəm dije pəti ə nə: «Jagi, m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al.» 71 Go ti, Piyər ɔti isi aw ki ta ndogi ti be, ningə dəne ki rangi kare, ki nje ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je oo-e, 6a əl njé ki ai loe ti nɔo ə nə: «Dəw kam e ki Jəju ki Najarəti ti tɔ.» 72 Ə nja kare bəy Piyər naji ə nə: «Jagi, təki rɔjeti, m-gər dingəm kin al!» 73 Ba njaba go ti ə, dije ki ai səde nɔo, ɔti ki rɔ Piyər ti əli əi nə: «Təki rɔjeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tɔ, taa ndui ki isi əl-n ta wa kin ka tɔji kadi j dəw lie.» 74 Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm nɛ ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm kin al.» Ba ta naa ti nɔo, kunə kinjə nɔ. 75 NGa ningə me Piyər ole dɔ ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nɔ, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tɛɛ taga, nɔ ki man kəmne.

27

Awi ki Jəju nɔ Pɪlati ti ki e nje kɔbe

(Mk 15.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jɑ 18.28-38)

¹ Loki lo ti, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je pəti, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ingəi-naa, uni ndude kadi n-təli Jəju. ² Be ə, dɔɔi Jəju, awi sie iləi-e ji *Pilatɪ ti, dəw ki Rom ti ki e nje kɔbe dɔnangi Jude ti.

Koy Judasi

(Knjk 1.8-9)

³ Loki Judasi ki nje kun dɔ Jəju kadi-de oo kadi gangi ta koy dɔ Jəju ti ɓa, me uwe ki ta adi təl ki la ki silə kuti mitə aw-n adi njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ka kin, ⁴ ningə əl-de ə nə: «M-ra majal, m-un dɔ dəw ki ra nɛ madi al.» Ə ai je əli-e əi nə: «Ta kare ki usi-je ti nɔɔ goto. E kin e ta lai i.» ⁵ Lo kin ti nɔɔ, Judasi ɔti ilə la ki adi-e ka kin me kəy ti lə Luwə, ə aw ilə kilə. ⁶ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ɔyi la ka kin ningə əli əi nə: «E go rəbe ti al kadi ji buki la kin dɔ made ti ki me kəy ti lə Luwə, tadɔ e la məsi.» ⁷ Be ə, go ndude ti ki osi go-naa ti, uni la ka kin ndogi lo ndər lə nje kibə ngoo, rai tə lo dibi mba je. ⁸ E mbata kin ə, biti ɓone ka isi ɓari lo ka kin «lo məsi». ⁹ Lo kin ti, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi əl ə nə: «Taai silə kuti mitə ba par tə la ki ngan *Isirayəl je ɔji dɔe ti. ¹⁰ Adi la kin ndogi lo lə nje kibə ngoo, təkɪ Bəbe əl-m[☆]»

Jəju a nɔ ngar Pɪlati ti

(Mk 15.2-5, 11-14; Lk 23.1-5; Jɑ 18.28-38)

¹¹ Jəju a nɔ nje kɔbe, *Pilatɪ ti, ə nje kɔbe dəje ə nə: «I ngar lə *Jipi je a?» Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ki tɛɛ tai

☆ **27:10** Jakari 11.12-13; Jərəmi 18.2-3; 19.1-2

ti.» ¹² Me ta je ti læ njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ki ngatɔgi je ki isi tati dɔ Jəju ti kin, Jəju tɛɛ tane ilə-de ti al. ¹³ Ə nɔɔ be, Pilati əl Jəju ə nə: «O ta je pəti ki dije a indəi dɔi ti kam al a?» ¹⁴ Ka Jəju tɛɛ tane ile ti al, adi ndɔje ngay.

*Dije gangi ta koy dɔ Jəju ti
(Mk 15.6-14; Lk 23.13-23; Jə 18.39-40)*

¹⁵ Dɔ ɓal je pəti, lo ra nay Paki ti, nje kɔɓe a ɔr dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je dɔji-e kadi ɔr-e dangay ti. ¹⁶ Nɪngə dɔkagiloe ti kin, dangay madi kare ki dije əli ta lie ngay ki tɔe nə Barabasi e nɔɔ. ¹⁷ *Pilati dɔji kosi je ki kawinaa nɔɔ ə nə: «Nə ə iɓei kadi m-iyɛ taa m-adi səsi ə? Jəju Barabasi ə se Jəju ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə?» ¹⁸ Pilati dɔji ta kin be mbata gər maji kadi e ni ə ra-de dɔ Jəju ti ə iləi-e jine ti. ¹⁹ Loki Pilati isi lo gangi ta ti, nee adi əli-e ə nə: «İndə rəi me ta ti læ dəw ki dana kam al, tadɔ kondɔ ne m-ingə kɔ ngay me ni ti mbata lie.»

²⁰ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je læ *Jipi je suləi kosi je adi dɔji Pilati kadi ɔr Barabasi adi-de ə təl Jəju kɔ. ²¹ Nje kɔɓe təl un ta dɔji-de ə nə: «Nə dan dije ti ki joo kin ə iɓei kadi m-ɔr-e dangay ti m-adi səsi ə?» Ba iləi-e ti əi nə: «Barabasi!» ²² Ə Pilati, dɔji-de ə nə: «NGa ri ə kadi m-ra ki Jəju ki ɓari-e Dəw ki Luwə mbəte ə?» Ba pəti əli əi nə: «E ɓa, sɔbi ɓe kagi-dəsi ti!» ²³ Ə Pilati təl dɔji-de ə nə: «E ri ki majal ə ra ə?» Nə uni ndude ki taa ngay ɓəy əli əi nə: «Sɔbi ɓe kagi-dəsi ti!» ²⁴ Loki Pilati oo kadi nɛ madi ki kadi n-a n-ra goto, taa dije isi rai adi ngə ki dɔ made ti ɓəy, un man togi-n jine ta kəm kosi je ti, nɪngə əl-de ə nə: «Ta məsi dəw ki

dana kam e dōm ti al. E ta ləsi☆.» ²⁵ Ningə dije pəti iləi-e ti əi nə: «Kadi ta məse e dōje ti ki dō nga ləje je ti!» ²⁶ Be ə, Pilati ər Barabasi adi-de, nga ningə Jəju taa adi indəi-e ki ndəy kabilay, 6a ile ji asigar je ti kadi 6ai-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibai Jəju kogii
(Mk 15.16-20; Lk 23.11; Jq 19.2-3)

²⁷ Asigar je lə *Pilati awi ki Jəju me lo ti ki boy ki Pilati isi ti wa kin, lo ti ki 6ari-e pirətuwar, ningə kawı ndəgi asigar je pəti ki dəe ti. ²⁸ MBa kadi tə ibai-e kogii, ərı kibi lie, ə iləi kibi ngal ki kər rəe ti. ²⁹ Oji jəgi kon iləi dəe ti, ə iləi gakira ji kəe ti tə, 6a əsi məkəside nangı nəe ti ə mbəi sie əi nə: «Lapiya ngar lə *Jipi je!» ³⁰ Tibi man tade dəe ti, taai gakira jie ti, indəii dəe. ³¹ Loki ibai-e kogii asi-de ningə, ərı kibi ngal ki kər ka kin rəe ti kə, ə təli iləi kibi je lie wa rəe ti gogi, 6a awi sie kadi 6ai-e kagi-dəsi ti.

Bai Jəju kagi-dəsi ti
(Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jq 19.17-27)

³² Loki asigar je isi tēēi me 6e bo ti ki taga ningə, ingəi dingəm kare ki Sirən ti, ki təe nə Simo. Uwəi-e, indəi təgi dəe ti adi oti kagi-dəsi lə Jəju. ³³ Awi tēēi lo madi ti kare to nōo, 6ari-e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki to tə ka dō dəw be.» ³⁴ Adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki nē ki ati kadi Jəju ay, ə loki ədi tane ti 6a, mbati kay. ³⁵ Asigar je ka kin 6ai Jəju kagi-dəsi ti, ningə tigəi kir (mbare) dō kibi je ti lie, ləbi-naa☆. ³⁶ Go ti, təli isi nōo, isi ngəmi tae.

³⁷ NDangi me bati, nē ki ra ə n-6ai-e-n kagi-dəsi ti, indəi dəe ti taa əi nə: «Dəw kam e Jəju, ngar lə *Jipi

☆ 27:24 Dətərənəm 21.6-8 ☆ 27:35 Pa je 22.19

je.» ³⁸ Loe ti nɔɔ, ɓai njé ɓogi je joo kagi-dəsi ti. Ki kare dɔ ji kɔe ti ə ki nungi dɔ ji gale ti tɔ☆. ³⁹ Dije ki nje də rəbə, tigəi dɔde, ningə taji-e, ⁴⁰ əi nə: «I ki nje tuji kəy lə Luwə, ə təl ra e ki rangi me ndɔ ti ki mitə ka kin, re j NGon lə Luwə ə, aji rəi j wa, ə j taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o!» ⁴¹ Be tɔ ə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je lə Jipi je ibəi Jəju kogii əi nə: ⁴² «Aji dije ki rangi, nə e wa asi kaji rone al! NGar lə *Isirayəl je ka kam, kaje ə wa ki j-a ne kin, kadi j taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o, ningə j-a j-o ta lie tə ta ki rojeti!» ⁴³ Uwə kul Luwə ən ə, re Luwə ndige ə, kadi taa-e ile taa adi j-o. MBata əl ə nə: “Mi NGon lə Luwə”.» ⁴⁴ Taa baw kaya je ki ɓai-de kagi-dəsi ti naa ti sie ka kin ka taji-e kae ti wa kin tɔ.

Koy Jəju

(Mk 15.33-39; Lk 23.44-49; Jə 19.28-30)

⁴⁵ Ilə ngire kadi ti ki a jam dɔ be ti, lo ndul dɔnangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo sɔɔ. ⁴⁶ Dɔ kadi ti ki mitə, Jəju nɔ ki ndune ki bo ə nə: «Eli, Eli, lama sabatani?» Kɔr me nə: «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kə ə☆?» ⁴⁷ Dije madi dan njé ti ki ai nɔɔ, ooi ndue, ningə əli əi nə: «Oi dəw ka yə a ɓar Eli!» ⁴⁸ Ningə kalangi ba, dəw kare dande ti, ay ngɔdi, un ne ki to hom hom, ilə me man kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi Jəju kadi ay. ⁴⁹ Nə ndəge je əli əi nə: «Ingəm adi j-o se Eli a re aje wa?» ⁵⁰ Lo kin ti nɔɔ be, Jəju təl nɔ ki ndune ki bo ɓəy, ningə kəəe tɔe. ⁵¹ Ba go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti lə Luwə, tiɪ dana joo, j taa nu biti re nangi. Dɔnangi yəki, taa mbal je ka taji dana tɔ. ⁵² Ta dɔ ɓadi je tɔe, adi dije

☆ 27:38 Ejay 53.12 ☆ 27:46 Pa je 22.2

ngay ki adi mede Luwə ii taa lo koy ti. ⁵³ Go ti gogi, loki Jəju tɛɛ lo koy ti ɓa, dije ka kin awi me ɓe ti ki Jorijaləm ki e ɓe bo ki ay njay. Dije ngay ooi-de ki kəmde. ⁵⁴ Loki ki bo ki dɔ ɓuti asigar je ti ki ɓu əi ki asigar je ki njé ngəm Jəju ki əi sie ooi dɔnangi ki yəki, ki ne ki ra ne kin ɓa, ɓəl təl-de adi əli əi nə: «Təki rojɛti, dəw kin e NGon lə Luwə.»

Dibi Jəju

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jq 19.38-42)

⁵⁵ Dəne je ngay ai nɔɔ, ai say, indəi kəmde a ooi ne je ki isi rai ne. Əi dəne je ki uni go Jəju Galile ti nu, mba kadi rai sie. ⁵⁶ Dande ti, Mari ki Magidala e nɔɔ nim, Mari ki kɔ Jaki əi Jisəpi nim e nɔɔ, taa kɔ ngan lə Jəbədə ka e nɔɔ nim tɔ. ⁵⁷ Loki kadi aw tə ur, dɔngəm ki nje ne kingə kare ki Arimate ti, ki tɔe nə Jisəpi i nɔɔ re. E ka e dəw ki təl rɔne nje ndo ti lə Jəju tɔ. ⁵⁸ Jisəpi aw rɔ *Pilati ti dəje nin Jəju, ə Pilati adi ndune kadi adi-e. ⁵⁹ Jisəpi un nin Jəju, dole ki ta kibi ki sigi, ⁶⁰ ɓa ile me ɓe nin ti ki adi uri me mbal ti ɓasine ɓəy mbata ləne wa, nɔngə nduguru mbal ki bo ilə ta ti, ə ɔti aw. ⁶¹ Loe ti kin, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nungi əi nɔɔ, isi nangi sɔbi nɔ ɓadi.

Asigar je ngəmi ta ɓadi Jəju

⁶² Lo ti go ti, ki e ndɔ ki re go ndɔ kində dɔ ne je dana mba ndɔ taa kɛɛ ti ɓa, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je awi naa ti ɓe lə *Pilati, ⁶³ əli-e əi nə: «Dəw ki bo ləje, meje ole dɔ ti təki ndɔ ki nje ngom dəwe kin əl, dɔkagilo ti ki a-n ki dɔne taa ɓəy əl ə nə: “NDɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koy m ɓa, m-a m-j taa lo koy ti.” ⁶⁴ Ə adi ndui adi dije ngəmi dɔ ɓadi bitɔ ndɔ ki kɔ mitə, nə tə njé ndo je lie rəi ɓogi nɔne, ə təli əli əi nə: “I lo koy ti.” Lo kin ti, a rai kadi ta ngom kin a itə

ki kate bəy.» ⁶⁵ Ə Pilati əl-de ə nə: «Asigar je ki kadi ngəmi ta lo ə ai am, ə awi səde adi ngəmi də badi tək i igei.» ⁶⁶ Lo kin ti, awi də badi ti, tiyəi tae, ningə indəi asigar je kadi ngəmi tae.

28

Jəju i lo koy ti

(Mk 16.1-8; Lk 24.1-11; Jə 20.1-2)

¹ Go ndə taa kəə ti, adi e ndə dimasi ki gin lo, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nung i awi kadi n-ooi də badi. ² Lo kin ti noo be, dənangi yəki yəki ki əti bəl ngay, tadə malayka kare re nduguru mbal ta badi ti kə, bə təl isi də ti. ³ Rəe unji tə kadi be, taa kibi ki rəe ti nda tə buy be tə. ⁴ Lok i asigar je ki njé ngəm də badi ooi-e, bəl təl-de adi təli toi tə nin je be. ⁵ Nə malayka un ta əl dəne je ə nə: «Səi, i bəli al, tadə m-gər kadi isi sangi Jəju ki dije bəi-e kagi-dəsi ti. ⁶ E goto ne, i taa lo koy ti tək i e wa əl-n. İrəi oi lo ki to ti ə to kare kin. ⁷ Ningə kadi awi law əli njé ndo je lie tək i “i taa dan njé koy je ti, bə aw kadi a nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti.” E kin ə e ta ki kadi m-əl səsi.»

⁸ Dəne je əti ta badi ti ki ngədi njade ti, bəl ra-de, nə rəde nəl-de ngay. Awi əri poy ne ki ra ne kin adi njé ndo je lie ooi. ⁹ NDəy ba go ti, Jəju aw ingə-de, əl-de ə nə: «M-uwə jisi!» Ningə əi je əti ki rə Jəju ti, uwəi njae, əsi məkəsidi nang i noe ti. ¹⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «İ bəli al; ə awi əli ngakom je kadi awi Galile ti. Lo kin ə a ooi-mi ti.»

Ta je ki tēē ta asigar je ti

¹¹ Lok i dəne je njiyəi də rəbi ti isi awi, asigar je madi ki dan njé ngəm də badi ti, awi me bə bo ti, əli njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ne je pəti

ki ra ne kin adi ooi. ¹² Be ə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je kawinaa ki ngatəgi je lə *Jipi je, uni ndude. Ba go kun-ndu ti, adi asigar je la ngay, ¹³ ə əli-de əi nə: «Ta ki kadi əli ə to kin: əli əi nə: “NJé ndo je lie ə rai bogi nine kondɔ, loki j-isi ji to bi.” ¹⁴ Ə re ta kin osi mbi njé kɔbe ki bo ti ə, je wa j-a gər lo ta ki kadi j-əl-e kadi j-ər-n ta dɔsi ti.» ¹⁵ Be ə, asigar je taai la ka kin, ɔa rai ki go ndu ti ki adi-de. E be ə, ta kə nə njé ndo je bogi nin Jəju kin, isi njiyə-n dan Jipi je ti biti ɔone.

Jəju ilə njé ndo je ləne

¹⁶ *NJé ndo je ki dɔgi gide kare awi Galile, dɔ mbal ti ki Jəju əl-de kadi awi ti. ¹⁷ Loki awi ə ooi-e ningə, ɔsi məkəsɔde nangi nɔe ti, nə ki madi je ɔadi kadi e Jəju. ¹⁸ Ə Jəju ɔti ɔasi ki rɔde ti, əl-de ta je kin ə nə: «Luwə adi-m tɔgi je pəti me dɔrə ti, ki dɔ dɔnangi ti. ¹⁹ Awi ki rɔ gin dije ti ki dɔnangi ti ne pəti, itəli-de njé ndo je ti ləm, irai-de batəm me tɔ Baw ti, ki NGon ti, ki NDil Luwə ti[☆]. ²⁰ Ningə indoi-de kadi ngəmi go ne je pəti ki m-dəji səsi kadi irai. NGa ningə, mi, m-a mi səsi naa ti ki ndɔ je pəti, biti dɔbəy ndɔ ti.»

☆ **28:19** Mk 16.15; Knjk 1.8

KĒLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪĠ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-11-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823